

Grey Scale #13

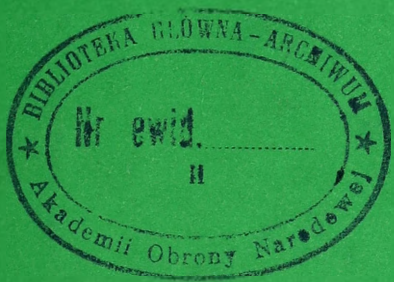
DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

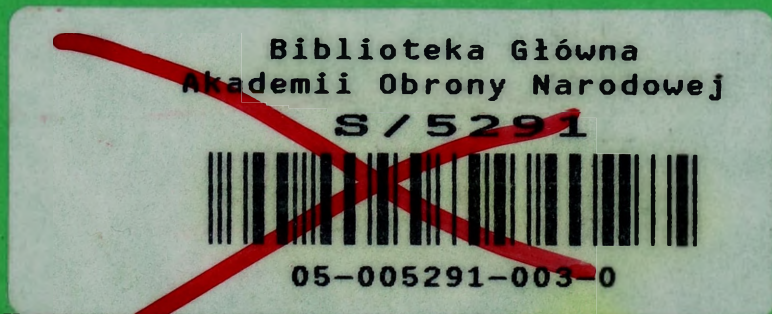
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

SKŁAD, ROZMIESZCZENIE I UZBROJENIE
SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ
pk. „SKŁAD”

65224

WARSZAWA

2002

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

**SKŁAD, ROZMIESZCZENIE
I UZBROJENIE SIŁ OBRONY
TERYTORYALNEJ**

pk. „SKŁAD”

Warszawa

2002

Recenzent: prof. dr hab. Leopold CIBOROWSKI

ZESPÓŁ AUTORSKI

- ✓ **plk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK** – kierownictwo naukowe,
rozdział 3, wstęp
i zakończenie
- ✓ **plk dr hab. Witold LIDWA** – rozdział 2
- ✓ **ppłk dr Zbigniew MAZUREK** – rozdział 1
- ✓ **mjr dr Marek WRZOSEK** – rozdział 4

Opracowanie redakcyjne, skład komputerowy, grafika komputerowa

Marzenna WOŁEJSZO

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	3
1. DYSLOKACJA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ NA OBSZARZE KRAJU	8
1.1. <i>Główne czynniki wpływające na rozmieszczenie sił obrony terytorialnej.....</i>	<i>9</i>
1.2. <i>Zasady tworzenia i dyslokacji sił obrony terytorialnej.....</i>	<i>20</i>
2. ZAŁOŻENIA SYSTEMU OBRONNEGO I ZADANIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ	26
2.1. <i>Podsystem pozamilitarny .....</i>	<i>26</i>
2.2. <i>Podsystem militarny .....</i>	<i>29</i>
2.3. <i>Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie pokoju .....</i>	<i>35</i>
2.4. <i>Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie kryzysu .....</i>	<i>41</i>
2.5. <i>Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie wojny.....</i>	<i>50</i>
3. STRUKTURA I PROGNOZOWANA LICZEBNOŚĆ JEDNOSTEK WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ	61
4. ZASADNICZE UWARUNKOWANIA UZBROJENIA I WYPOSAŻENIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ.....	80
4.1. <i>Uzbrojenie sił obrony terytorialnej do udziału w działaniach militarnych .....</i>	<i>81</i>
4.2. <i>Wyposażenie sił obrony terytorialnej do udziału w akcjach niemilitarnych .....</i>	<i>101</i>
WNIOSKI KOŃCOWE.....	112
BIBLIOGRAFIA	115
ZAŁĄCZNIKI	121

WSTĘP

Zmiany następujące w naszym państwie wpływają w sposób zasadniczy na założenia i funkcjonowanie systemu obronnego, szczególnie podsystemu militarnego. Wagę podnoszonej problematyki podkreśla członkostwo Polski w NATO, które stawia przed systemem obronnym państwa jakościowo nowe zadania. Wspomniane uwarunkowania wymagają prowadzenia szerokich, interdyscyplinarnych badań. Ich wyniki powinny bowiem w zasadniczy sposób determinować kierunki działań, których celem jest dostosowanie naszego systemu zbrojnego do wymagań wynikających z realizacji potencjalnych zadań, w dającej się określić perspektywie czasowej i zmieniających się uwarunkowaniach. Istotne jest także, w miarę precyzyjne, określenie funkcji i zadań dla podsystemu militarnego, w którym siły obrony terytorialnej odgrywają istotną rolę.

Obecnie jedną z dziedzin wymagających diametralnych zmian systemowych są sprawy związane z funkcjonowaniem wojsk obrony terytorialnej. Działania ukierunkowane na rozwiązanie pojawiających się problemów w naszych siłach zbrojnych podejmowane są już od szeregu lat, lecz ich postrzeganie w kontekście głębszych badań pozostawia wiele do życzenia, głównie ze względu na dominację czynników intuicyjno-pragmatycznych. Wobec powyższego kontekst epistemologiczny i ontologiczny badań mieszczących się w obszarze zakreślonym tematem pracy nie powinien w zasadzie budzić wątpliwości.

Jednym z pilnych zadań jest potrzeba wypracowania naukowo uzasadnionych poglądów na dyslokację i uzbrojenie wojsk obrony terytorialnej w nowych uwarunkowaniach geopolitycznego położenia Polski oraz zmieniających się prognoz dotyczących charakteru różnych systemów funkcjonowania państwa, zwłaszcza ewentualnej wojny. Niezależnie bowiem od zmieniają-

cych się warunków zasadniczym zadaniem wojsk obrony terytorialnej jest udział w zapewnieniu nienaruszalności granic i utrzymaniu suwerenności państwa. Trzeba zatem opracować naukowo uzasadniony zbiór przesłanek dotyczących składu, rozmieszczenia i uzbrojenia wojsk obrony terytorialnej.

Wnioski wynikające z analiz warunków realizacji zadań mogą być przydatne przy opracowaniu naukowo uzasadnionych podstaw teorii organizowania i funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej, które powinny być zdolne do realizacji szeregu zadań niemilitarnych, jak i militarnych, zwłaszcza związanych z obroną wyznaczonych obszarów (rejonów) odpowiedzialności. Nie mniej ważnym założeniem powinna być ich zdolność do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków klęsk żywiołowych (awarii, katastrof). Przynależność Polski do NATO wymaga także określenia miejsca i roli wojsk obrony terytorialnej w przedsięwzięciach wynikających z obowiązków państwa gospodarza, adekwatnych do ogólnych założeń współpracy wojskowo-cywilnej i zobowiązań państwa gospodarza.

W wyniku dotychczas prowadzonych prac zakłada się, iż w razie ewentualnego konfliktu zbrojnego wojska obrony terytorialnej powinny być postrzegane jako partner wojsk operacyjnych podczas prowadzenia operacji lądowych. Wojska obrony terytorialnej będą w stanie realizować zadania drugorzędne (nie rozstrzygające), z reguły w specyficznych środowiskach pola walki, głównie z uwagi na ograniczone możliwości bojowe. Będą one szczególnie skuteczne wtedy, gdy przeciwnik nie będzie miał możliwości ukazania swej przewagi materialnej, gdy niejednokrotnie walka będzie prowadzona na niewielką odległość, a znajomość i szansa wykorzystania warunków terenowych może decydować o sukcesie. Specjalistyczne jednostki wojsk obrony terytorialnej realizować będą także szereg zadań logistycznych oraz związanych z ochroną i obroną różnego rodzaju obiektów. Część jednostek wykonywać będzie szereg zadań dotyczących zabezpieczenia i funkcjonowania

systemu komunikacyjnego (drogowego) kraju, zwłaszcza w rejonie przeszkód wodnych i obszarach (rejonach) kanalizujących ruch.

Aby być przygotowanym do realizacji tych zadań nieodzowne są rozstrzygnięcia dotyczące dyslokacji, struktury, uzbrojenia i dowodzenia wojskami obrony terytorialnej. Istotne jest przy tym, aby rozstrzygnięcia czasu pokoju sprzyjały sprawnej realizacji zadań w innych stanach funkcjonowania państwa, a odległość od miejsc dyslokacji do rejonów akcji (operacji) była możliwie niewielka.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat opracowano znaczną liczbę prac poświęconych wojskom obrony terytorialnej, w tym wiele prac naukowo-badawczych. W zdecydowanej jednak większości prace te poświęcono rozwiązaniu problemów współdziałania wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej. Proponowane są w nich również struktury organizacyjne jednostek wojskowych (pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych), lecz z reguły bez wyraźnego związku z przewidywanymi zadaniami i specyfiką obszaru odpowiedzialności oraz bez jasnego (przejrzystego) systemu dowodzenia. Ponadto, głównie z uwagi na okres publikacji nie zawsze uwzględniono w nich aktualny i perspektywiczny stan zagrożenia pokoju w środkowej części Europy oraz możliwość zaistnienia klęsk żywiołowych, awarii i katastrof. Nie bez znaczenia jest również to, iż w trakcie badań nie uwzględniano determinantów wynikających z przynależności Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W operacjach prowadzonych na obszarze kraju niezwykle ważnym problemem będzie koordynacja zadań i działań lądowych wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej realizowanych we wspólnych obszarach. Oznacza to, że perspektywiczne rozwiązania dotyczące wojsk obrony terytorialnej należy uznać, jako integralną część całości Sił Zbrojnych RP, a przede wszystkim, jako ważny komponent wojsk lądowych. Proponowane rozwiązania mają przy tym zapewnić zarówno autonomiczne, jak i skoordynowane

z siłami operacyjnymi użycie tych wojsk w operacjach. Ponadto zakłada się, że wybrane jednostki wojsk obrony terytorialnej mogą być użyte w operacjach kryzysowych (w przypadku klęsk żywiołowych, katastrof) wspólnie z siłami pozamilitarnymi, zgodnie z decyzją cywilnych władz terytorialnych (województw). Zatem projektowane rozwiązania powinny posiadać także powiązania z systemem władzy cywilnej na poziomie terytorialnym.

Poruszenie kwestii dowodzenia, choć to nie koresponduje z tematem pracy, wydaje się być bezdyskusyjne. Brak rozstrzygnięć w tej kwestii rzutuje bowiem w bardzo istotny sposób na wykorzystanie potencjału bojowego i możliwości wojsk (sił) obrony terytorialnej. Dlatego założono, że system dowodzenia będzie rozstrzygnięty z uwzględnieniem powyższych wymogów, co zagwarantuje, iż wojska obrony terytorialnej, dysponując określoną strukturą organizacyjną, uzbrojeniem i wyposażeniem będą w stanie realizować przewidywane zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Uwzględniając powyższe założenia w badaniach podjęto problem dyslokacji, składu i uzbrojenia wojsk obrony terytorialnej. W trakcie prowadzonych analiz należało bowiem szukać odpowiedzi na wiele pytań, jak np.:

- jakimi przesłankami należy się kierować przy dokonywaniu rozstrzygnięć w zakresie dyslokacji?
- jaka powinna być struktura organizacyjna, aby możliwa była realizacja szerokiego spektrum zadań?
- w jakim stopniu w projektowanych rozwiązaniach można i należy zachować standardy obowiązujące w NATO ze standardami w wojskach lądowych naszego państwa?

W uzyskaniu odpowiedzi na tak wiele trudnych pytań pomocna była bogata literatura z ostatnich lat, powstała głównie w AON, zwłaszcza w trakcie realizacji tematu badawczego „Wojska lądowe w systemie obronnym kraju” oraz „Prognoza funkcjonowania wojsk OT w systemie obronnym RP”. Ponadto wiele z tych problemów było treścią kilku ćwiczeń dowódczo-

sztabowych, w których brała udział kadra dydaktyczna wszystkich wydziałów AON, a także uczelni zagranicznych. Wreszcie niezwykle cenne były dyskusje prowadzone na powyższe tematy w gronie specjalistów zajmujących się problemami obrony terytorialnej.

Te liczne źródła wiedzy pozwoliły przygotować niniejsze opracowanie, w którym dokonano identyfikacji problemu, zebrano wyniki podstawowych analiz oraz wskazano możliwe rozwiązanie, głównie w sferze organizacyjnej i funkcjonalnej. Poszukując tego rozwiązania, za podstawowe kryterium przyjęto zdolność projektowanych rozstrzygnięć do skoordynowanego użycia wojsk lądowych (sił operacyjnych i obrony terytorialnej) we wspólnych operacjach na obszarze kraju. Dostrzegano potrzebę takich rozwiązań, aby realne było optymalne wykorzystanie posiadanego potencjału przez siły obrony terytorialnej.

1. DYSLOKACJA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ NA OBSZARZE KRAJU

W świetle obowiązującej strategii obronności RP siły obrony terytorialnej mają stanowić ważny element systemu obronnego kraju¹. Z tych powodów ich organizacja i rozmieszczenie muszą uwzględnić: cel tworzenia systemu obronnego, przewidywane rodzaje zagrożeń oraz zadania różnych elementów tego systemu. Ponadto o wielkości i dyslokacji poszczególnych rodzajów jednostek OT będą decydować także uwarunkowania społeczne i stan infrastruktury w określonych rejonach kraju. Najogólniej rzecz ujmując zagrożenia i przyjęty model systemu obronnego będą czynnikami determinującymi wielkość, rodzaj i rozmieszczenie jednostek OT na obszarze kraju w kontekście potrzeb. Natomiast uwarunkowania społeczne, ekonomiczne i stanu infrastruktury w poszczególnych obszarach kraju będą decydować o możliwościach zaspokojenia tych potrzeb i zorganizowania takiego systemu obronnego².

Celem systemu obronnego państwa polskiego jest zapewnienie narodowi niepodległego bytu, integralności terytorialnej oraz bezpiecznego rozwoju. Temu ma służyć obecność Polski w zachodnim sojuszu obronnym oraz posiadanie własnych sił zbrojnych, w tym także sił obrony terytorialnej. Tak zorganizowany system obrony powinien realizować swoje funkcje w czasie pokoju, zagrożenia i ewentualnej agresji (wojny). W każdym z tych stanów państwa poszczególne komponenty składowe systemu obronnego będą realizować szereg różnorodnych zadań, w różnym miejscu i czasie, wynikających z planów operacyjnych.

---

¹ Z. Zalewski, *Problemy bezpieczeństwa Polski w nowej rzeczywistości*, Myśl Wojskowa Nr 4/2000 r.

² A. Tomaszewski, *Wybrane problemy funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej*, AON 2002.

Dla sił obrony terytorialnej zadania te będą wynikały zarówno z potencjalnych zagrożeń o charakterze militarnym, jak i niemilitarnym. Ponadto będą one zwykle przywiązane do określonych rejonów lub obiektów. Stąd też rozważając problem dyslokacji jednostek tych sił, nie można pominąć oceny wspomnianych zagrożeń wraz z ich umiejscowieniem i określeniem stosownych sił do ich neutralizacji.

1.1. Główne czynniki wpływające na rozmieszczenie sił obrony terytorialnej

System obronny tworzy się w celu pomyślnego wykonania wielu różnych zadań obronnych w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Zadania te będą realizowane przez właściwe elementy systemu w rejonach występujących zagrożeń. W zależności od rodzaju i skali zagrożeń zadania obronne mogą być realizowane przez wszystkie lub tylko wybrane elementy systemu, na całym obszarze kraju lub też tylko w zagrożonych rejonach. Oznacza to, **iż jednym z podstawowych wyznaczników decydujących o rozmieszczeniu sił OT na obszarze kraju będą zagrożenia**, a w szczególności ich rodzaj, charakter, skala oraz rejon (kierunek) występowania.

Z dokonanej analizy zagrożeń wynika, że mogą one mieć charakter militarny, związany z jakąś formą agresji określonego państwa lub organizacji albo niemilitarny – będący wynikiem klęski żywiołowej lub katastrofy o dużych rozmiarach. Należy również dodać, iż przeciwdziałanie zagrożeniom o charakterze militarnym konieczne będzie przede wszystkim w czasie kryzysów i wojny. Natomiast zagrożenia o charakterze niemilitarnym wystąpią także w czasie pokoju i mogą rodzić sytuacje kryzysowe. Ponadto, niekiedy ten rodzaj zagrożeń, zwłaszcza w postaci katastrof przemysłowych, może być następstwem działań wojennych lub terrorystycznych.

Z dokonanych analiz jednoznacznie wynika, iż podstawę do przestrzennego rozmieszczenia (dyslokacji) jednostek obrony terytorialnej stanowi

przede wszystkim operacyjny plan obrony kraju opracowany przez Sztab Centralny. Plan taki będzie zawierał koncepcję obrony oraz zadania dla wszystkich elementów systemu obronnego państwa, w tym także dla sił obrony terytorialnej. Będzie wskazywał miejsca lub rejony wykonania określonych zadań, a tym samym potrzebny rodzaj i wielkość jednostek oraz dogodne rejony lub miejsca ich dyslokacji.

Podstawę do opracowania powyższego planu będą stanowiły prognozowane oceny potencjalnych zagrożeń (głównie o charakterze militarnym) oraz obowiązująca strategia obronna kraju. Ocena zagrożeń powinna dać odpowiedź na pytanie – jakiego rodzaju agresji można się spodziewać, w jakim czasie i przy użyciu jakich sił oraz jaki może być jej cel i przebieg? Natomiast strategia obronna będzie odpowiadała na pytanie – jakie siły użyć i w jaki sposób (w wymiarze strategicznym) by przeciwstawić się zagrożeniu. W tej odpowiedzi powinna również być wskazana rola i miejsce sił obrony terytorialnej w planowanej operacji. Zatem do pierwotnych czynników decydujących o kształcie systemu obrony terytorialnej w kraju będzie należała także **obowiązująca strategia obronna oraz koncepcja prowadzenia obrony zawarta w planach operacyjnych.**

Różnorodność zagrożeń, które mogą zakłócić bezpieczny rozwój państwa znacznie się poszerzyła. W ostatnim okresie, ze znanych powodów, szczególną uwagę przywiązuje się do zagrożeń o charakterze terrorystycznym. Ponadto coraz częściej poważne niebezpieczeństwo dla tysięcy osób niosą klęski żywiołowe i katastrofy przemysłowe. Przykładem tego może być powódź, na południowym zachodzie Polski w 1997 r. Także wyjątkowo groźna dla społeczeństw wielu krajów była awaria elektrowni w Czernobylu w latach 80-tych ubiegłego wieku.

Dokonana w wielu opracowaniach ocena ewolucji zagrożeń bezpieczeństwa państwa w ostatnich 10-15 latach wyraźnie wskazuje, iż w Europie środkowej znacznie zmniejszyło się prawdopodobieństwo agresji i konfliktu

zbrojnego między różnymi państwami. Zdecydowanie natomiast wzrosły zagrożenia o charakterze terrorystycznym i niemilitarnym³. Warto przy tym zwrócić uwagę, iż do likwidacji tego rodzaju zagrożeń należy posiadać odpowiednie siły narodowe. W praktyce oznacza to potrzebę intensywnego doskonalenia systemu obronnego państwa (mimo obecności w sojuszu) i większego ukierunkowania jego możliwości na walkę z nowymi rodzajami zagrożeń. Będzie się to wyrażało głównie w potrzebie:

- organizacji stosownego systemu kierowania różnymi siłami w sytuacjach kryzysowych;
- dostosowania struktury rodzajów sił, w tym jednostek OT do nowych zadań wynikających z nowych zagrożeń;
- dokonania zmian w rozmieszczeniu tych sił, ich wyposażeniu i programach szkolenia;
- organizowania wspólnych ćwiczeń i zgrywania działań różnych rodzajów sił.

Natomiast na użytek omawianego problemu oznacza to, że ważnym czynnikiem decydującym o kształcie systemu obronnego, a w tym także o dyslokacji sił OT, będzie rodzaj pojawiających się zagrożeń i prawdopodobieństwo ich wystąpienia. Ponadto skoro rodzaj i stopień zagrożeń podlega ewolucji, to również system obronny państwa, a w tym system obrony terytorialnej również musi być weryfikowany i doskonalony na miarę potrzeb.

Do przeciwstawienia się różnym formom zagrożeń w czasie pokoju, kryzysu i wojny państwo posiada w swoim systemie obronnym różne rodzaje sił wykonawczych: wojska operacyjne, wojska obrony terytorialnej, Policję, Straż Graniczną, Państwową Straż Pożarną i inne. Przy tym, głównym wykonawcą zadań obronnych o charakterze zbrojnym (w przypadku agresji) będą siły zbrojne składające się z wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

---

³ B. Balcerowicz, *Pokój i nie – pokój na progu XXI wieku*, Bellona, 2002 r.

Z tych też powodów, o dyslokacji zarówno jednostek wojsk operacyjnych, jak i wojsk OT powinny decydować głównie zagrożenia o charakterze militarnym i wynikające z nich zadania dla tych sił. W drugiej kolejności, zwłaszcza w odniesieniu do wojsk OT, należy również brać pod uwagę zagrożenia niemilitarne, głównie związane z ewentualnymi katastrofami przemysłowymi i klęskami żywiołowymi.

Charakter i stopień zagrożenia militarnego państwa określa się na podstawie prowadzonych ocen sytuacji polityczno-militarnej w świecie i wokół własnych granic, gwarancji sojuszniczych oraz stanu stosunków międzynarodowych. Ocena ta jest zarazem podstawą do opracowania (korekty) operacyjnych planów obronnych państwa oraz dostosowania struktury systemu obronnego do potrzeb obronnych. Można zatem uznać, iż zagrożenia w procesie budowy i doskonalenia systemu obronnego, a w tym także rozlokowania sił obrony terytorialnej na obszarze kraju, będą pierwotnym czynnikiem determinującym te procesy. Będą one bowiem stanowiły podstawę do sformułowania zadań obronnych, umiejscowienia ich na obszarze kraju i określenia stosownych sił do ich wykonania. Z całego spektrum zadań obronnych część z nich przypadnie siłom obrony terytorialnej. Ich zakres, rodzaj i miejsce realizacji będą w przeważającym stopniu decydować o kształcie systemu obrony terytorialnej i dyslokacji tych sił.

Mówiąc o systemie obrony terytorialnej należy mieć na uwadze zarówno jego elementy sterujące (dowództwa), jak i wykonawcze (jednostki do wykonania określonych zadań). Wiadomo, iż wojska obrony terytorialnej mają stanowić integralną część sił zbrojnych, a zadania obronne na obszarze kraju mają realizować we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi. Zatem wiele elementów dowodzenia, zwłaszcza na szczeblach operacyjnych powinno być wspólne dla obu tych komponentów. Z kolei na średnich i niższych szczeblach system dowodzenia sił obrony terytorialnej będzie posiadał cechy systemu terytorialnego, powiązanego z ośrodkami kierowania państwem.

W praktyce oznacza to, że poszczególne elementy systemu dowodzenia wojskami OT będą mocno powiązane, zarówno z systemem kierowania państwem, jak i systemem dowodzenia wojskami operacyjnymi. Będzie to miało bezpośredni wpływ na dyslokację dowództw (stanowisk dowodzenia) tych sił. Niektóre z nich muszą bowiem być rozwijane wspólnie z elementami wspomnianych systemów lub w ich rejonach. Natomiast dowództwa konkretnych jednostek OT powinny być rozmieszczane w rejonie przewidywanych dla nich zadań.

W strukturze wojsk OT wystąpi wiele różnych rodzajów jednostek przeznaczonych do realizacji różnorodnych zadań, w większości w rejonach ich dyslokacji. Oznacza to, że jednostki te i ich sztaby nie będą się charakteryzowały dużą manewrowością. Natomiast ich zadania będą polegać głównie na wsparciu (bojowym lub technicznym) lub zabezpieczeniu działań wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych). Ponadto w czasie pokoju mogą być wykorzystane do likwidacji zagrożeń o charakterze niemilitarnym. Potwierdza to wcześniejszą tezę, iż system dowodzenia wojsk obrony terytorialnej musi być powiązany z wojskami i cywilnymi ośrodkami decyzyjnymi, a rozmieszczenie jego elementów musi uwzględniać podział administracyjny kraju. Ponadto w dużym stopniu może wykorzystywać obiekty i środki cywilnej infrastruktury. Będzie to miało również wpływ na jego strukturę organizacyjną i rozmieszczenie podstawowych elementów.

Do najliczniejszych zadań wojsk OT w operacjach będą należały niewątpliwie zadania związane **ze wsparciem i zabezpieczeniem działań wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych)**⁴. Zadania te realizowane będą przede wszystkim w głębi obszaru operacyjnego (terytorium kraju) i będą zmierzały do:

- zapewnienia dogodnych warunków manewru dla wojsk operacyjnych;

---

⁴ J. Komański, *Obrona terytorialna w strategii obronności RP*, Myśl Wojskowa Nr 4/2000.

- przygotowania kolejnych rubieży obronnych, rejonów i ukryć;
- zorganizowania odpowiedniego zaopatrzenia materiałowego oraz zabezpieczenia technicznego i medycznego wojsk;
- utrzymania i rozbudowy infrastruktury niezbędnej do działań operacyjnych.

W tym celu niezbędne są różne rodzaje jednostek, (jak: logistyczne, inżynieryjne, chemiczne, techniczne, medyczne, łączności, regulacji ruchu, itp.) które w czasie operacji będą działać w określonym rejonie lub w wyznaczonym miejscu. Dla przykładu, kompania inżynieryjna odpowiedzialna za utrzymanie dogodnych warunków manewru wojsk będzie realizować swoje zadania w określonym obszarze odpowiedzialności. Natomiast pododdział medyczny organizujący szpital będzie realizował swoje zadania w określonym miejscu, zwykle na bazie wskazanego wcześniej obiektu. Jednakże w każdym przypadku dyslokacja jednostki OT powinna uwzględniać jej podstawowe zadanie i sprzyjać jego terminowemu wykonaniu. Z tych też względów pododdziały działające w strefach odpowiedzialności powinny być rozmieszczane w centrum takiej strefy lub też w pobliżu najważniejszych zadań (obiektów) w tej strefie. Z kolei pododdziały organizujące składy logistyczne, szpitale, punkty napraw, itp. powinny być rozwijane w miejscach organizowania tych obiektów.

Po wejściu Polski do NATO, jednym z jej sojuszników stała się Republika Czech. Biorąc pod uwagę fakt, że jest ona zarazem naszym bezpośrednim sąsiadem, graniczącym w tak specyficznych warunkach terenowych, jakimi są góry, należy sądzić, że niezbędne jest nawiązanie ścisłej współpracy (nie tylko regionalnej) z jej podobnymi formacjami. Zwłaszcza, że do zadań czeskich wojsk obrony terytorialnej należą:⁵

---

⁵ Por. R. Janderka, *Použití armády k ochraně tetitoria českého (Československého) státu od jeho vzniku do současnosti*; AW Brno, 2000 r.

- ochrona rejonów i planowanych (przygotowanych lub wybudowanych) rubieży w strefie przygranicznej do prowadzenia operacji;
- udział w przedsięwzięciach ochrony ludności cywilnej i obiektów w czasie militarnego i niemilitarnego zagrożenia;
- budowa i obrona punktów oporu;
- ochrona, obrona i patrolowanie obiektów przeznaczonych dla wojsk operacyjnych;
- walka z grupami dywersyjnymi i desantami powietrznymi;
- zabezpieczenie przemarszu wojsk;
- zabezpieczenie przepraw przez przeszkody wodne.

W świetle sygnalizowanych wcześniej przewartościowań w zagrożeniach, w strukturze wojsk OT większą uwagę należałoby skupić na tych pododdziałach, które przewidziane są do ochrony i obrony ważnych obiektów, a także tych, które będą realizowały zadania inżynieryjne, techniczne i medyczne. Ich dyslokacja powinna uwzględniać rejon (obiekt) zagrożone, a struktura i szkolenie – odpowiadać rodzajowi tego zagrożenia.

Z prowadzonych analiz wynika, że na rodzaj i dyslokację tworzonych jednostek OT, w jakimś stopniu wpływać będą także zasoby ludzkie i techniczne występujące w określonych rejonach kraju. Wychodząc z założenia, że jednostki OT powinny bazować głównie na miejscowym potencjale ludzkim i technicznym, to powinny one być organizowane w miejscach występowania tej bazy⁶. W praktyce będą to większe miejscowości i miasta, które zapewnią dostateczną liczbę niezbędnych żołnierzy i specjalistów. Przy tym, wiele przesłanek przemawia za tym, by zwłaszcza jednostki specjalistyczne tworzone były na bazie cywilnych zakładów o podobnym profilu. Dla przykładu, pododdział (punkt) medyczny może być rozwijany na bazie przychodni, pod-

---

⁶ R. Jakubczak, J. Marczak, *Obrona terytorialna Polski na progu XXI wieku*, Bellona, 1998 r.

oddział (punkt) napraw sprzętu na bazie stacji obsługi, pododdział inżynieryjny na bazie przedsiębiorstwa budowlanego, itp. Przy zastosowaniu takich reguł, o dyslokacji określonych rodzajów pododdziałów OT rozwijanych w przypadku zagrożeń będzie decydować także istniejąca infrastruktura na obszarze kraju. Powinna ona bowiem stanowić swoistą bazę do rozwijania systemu OT. Oczywiście, planując system OT trzeba będzie skonfrontować potrzeby wynikające z planów operacyjnych z możliwościami (zasobami) w poszczególnych rejonach (województwach). W wyniku takiej konfrontacji zapewne potrzebne będą określone korekty planów i stosowne decyzje dotyczące wykorzystania istniejącej infrastruktury, z uwzględnieniem istniejącego prawa.

W konkluzji powyższych analiz i ocen można uznać, iż do podstawowych czynników determinujących rozmieszczenie sił OT na obszarze kraju należy zaliczyć:

- rodzaj i charakter dominujących zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa lub jego elementów;
- prawdopodobne rejony (kierunki, obiekty) tych zagrożeń;
- obecność w sojuszu obronnym i wynikające z tego zadania w przypadku potrzeby przyjęcia sił sojuszniczych;
- struktura (kształt) systemu obronnego państwa oraz miejsce i rola sił OT w tym systemie;
- obowiązująca strategia obronna kraju i plany obronne w przypadku wystąpienia różnych form zagrożeń;
- zadania przewidziane dla sił OT w czasie pokoju, kryzysu i wojny;
- struktura systemu obronnego państwa oraz miejsce i rola sił OT w tym systemie;
- istniejąca struktura kierowania państwem i siłami zbrojnymi;
- stan ekonomiczny państwa;
- rozmieszczenie zasobów ludzkich i infrastruktury na obszarze kraju.

Jednocześnie należy zauważyć, że istnieją ścisłe zależności i powiązania między tymi czynnikami – rysunek 1.

Łatwo zauważyć, że zagrożenia i obowiązująca strategia obronna będą pierwotnymi (podstawowymi) determinantami kształtu systemu obronnego państwa, a w tym także systemu obrony terytorialnej (jej zadań, struktury i dyslokacji).

Zarówno kształt zagrożeń, jak i przyjęta strategia obronna kraju będą bezpośrednio kształtować model systemu obronnego kraju, który tworzony jest w celu neutralizacji tych zagrożeń. Niewątpliwie na stan tego systemu będą miały także wpływ inne czynniki, a zwłaszcza obecność w sojuszu obronnym i stan ekonomiczny państwa. W odniesieniu do wojsk obrony terytorialnej będą one wpływać głównie na liczebność i rodzaj tworzonych jednostek oraz ich zadania w operacjach.

Rys. 1. Powiązania i zależności zachodzące między poszczególnymi determinantami modelu systemu obrony terytorialnej

System obronny kraju jest ściśle przywiązany do struktury organizacyjnej państwa i obejmuje wiele różnych elementów. Do głównych należą system kierowania obroną i siły zbrojne, jako podstawowy filar systemu obronnego. W przypadku wystąpienia różnych form zagrożeń, system obronny powinien funkcjonować zgodnie z zawczasu przygotowanymi planami obrony. Jednocześnie z planów tych będą wynikały określone zadania dla poszczególnych elementów systemu, w tym dla sił OT. Znany będzie rodzaj tych zadań, rejon ich realizacji oraz niezbędne siły do ich wykonania. Zatem zadania te będą tym czynnikiem, który bezpośrednio będzie decydował o liczbie i rodzaju jednostek OT niezbędnych w systemie obronnym oraz o miejscu ich dyslokacji.

Jak już podkreślano, wpływ na ostateczny kształt modelu obrony terytorialnej będzie miał również rzeczywisty stan i rozkład zasobów ludzkich i infrastruktury na obszarze kraju. System obrony terytorialnej musi bowiem być niejako nałożony na istniejącą strukturę państwa i zapewnić bezpieczeństwo ludzi i gospodarki narodowej.

W świetle powyższych ustaleń można zauważyć, że rysunek 1. przedstawia nie tylko powiązania zależności i strukturę determinantów systemu obrony terytorialnej, ale także wskazuje ogólną metodę tworzenia takiego systemu. Punktem wyjścia w tej metodzie będą prognozy rozwoju zagrożeń oraz obowiązująca strategia obronna kraju. Natomiast rezultatem prac powinny być decyzje dotyczące liczebności, struktury organizacyjnej, zadań i dyslokacji jednostek zdolnych do przeciwstawienia się potencjalnym zagrożeniom, wspólnie z innymi siłami.

Należy przy tym pamiętać, że omawiany jest tu układ dynamiczny, który będzie podlegał ciągłej ewolucji. Główną przyczyną tej ewolucji będą przede wszystkim zmiany w sytuacji polityczno-militarnej i społecznej, które zwykle zmieniają podstawowe charakterystyki zagrożeń. Zmieniać się może również stan ekonomiczny kraju oraz przyjęta strategia obronna państwa i soju-

szu. W wyniku tego potrzebna będzie weryfikacja zarówno planów obronnych jak i wybranych elementów systemu obronnego. Zwykle w takim przypadku zmienić się może spektrum zadań dla wojsk OT, a tym samym i aktualny model tych wojsk. W praktyce oznacza to, że analizę potencjalnych zagrożeń i w jej wyniku doskonalenie systemu obronnego państwa należy traktować jako procesy ciągłe, zmierzające do zachowania swoistej równowagi między potrzebami i możliwościami obronnymi.

1.2. Zasady tworzenia i dyslokacji sił obrony terytorialnej

Prowadzone wcześniej rozważania i analizy oraz zdefiniowane w wyniku tego czynniki determinujące model sił obrony terytorialnej pozwalają również sformułować ogólne zasady, które należałoby stosować podczas tworzenia systemu i rozmieszczania jednostek OT na obszarze kraju. Zasady te, a raczej zalecenia muszą uwzględniać przeznaczenie sił obrony terytorialnej, ich miejsce w systemie obronnym oraz przewidywane dla nich zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Będą one następujące:

- jednostki wojsk OT należy tworzyć na bazie miejscowych zasobów i rozmieszczać w rejonach (miejscach) przewidywanych dla nich zadań;
- liczebność, struktura i wyposażenie tych jednostek powinno być adekwatne do ich głównych zadań;
- o przeznaczeniu, strukturze, wyposażeniu i dyslokacji jednostek wojsk OT powinny decydować przede wszystkim zagrożenia o charakterze militarnym, jednakże w uzasadnionych przypadkach, w odniesieniu do jednostek inżynieryjno-technicznych, decydujące znaczenie mogą mieć zagrożenia o charakterze niemilitarnym;
- jednostki wojsk OT powinny być rozwinięte w takim niezbędnym stopniu, by w przypadku wystąpienia zagrożenia były zdolne do pełnego rozwinięcia i we właściwym czasie podjęły swoje zadania;

- struktura i dyslokacja jednostek OT powinny zapewnić sprawne wykonanie zadań i łatwe współdziałanie z innymi siłami działającymi w tym samym rejonie;
- w odniesieniu do zagrożeń o charakterze militarnym system obrony terytorialnej musi być budowany z uwzględnieniem roli określonych obszarów w operacji strategicznej;
- rodzaj i dyslokacja jednostek OT powinna uwzględniać planowane tam działania wojsk operacyjnych.

Celowym będzie również rozwinąć (szerzej omówić) niektóre z tych zasad i uzasadnić potrzebę ich stosowania.

Nie wymaga głębszych uzasadnień potrzeba tworzenia jednostek OT w oparciu o miejscowe zasoby ludzkie i techniczne oraz dyslokowanie ich w rejonie przewidywanych zadań. Zasada ta wynika bowiem z samej istoty wojsk obrony terytorialnej, ich przeznaczenia i zasad funkcjonowania oraz miejsca i roli w systemie obronnym. Ponadto takie rozwiązanie pozwala spopularyzować problemy obronne w społeczeństwie, przywiązać je do społeczności lokalnych oraz zaangażować do ich rozwiązania władze terytorialne. Jest także oczywistym, że zasada ta zdecydowanie usprawni proces rozwinięcia mobilizacyjnego i operacyjnego jednostek obrony terytorialnej oraz ułatwi im wykonanie zadań w znanym rejonie (obiekcie). Szczególną wagę będzie ona posiadała w operacjach obronnych (w przypadku wkroczenia przeciwnika), gdy jednostki OT będą przechodziły do działań nieregularnych. Prowadzenie takich działań we własnych, znanych rejonach i przy wsparciu miejscowej ludności zapewni ich dużą skuteczność.

Kolejna zasada mówiąca o tym, że liczebność, struktura i wyposażenie jednostek OT powinny być adekwatne do ich zadań, wydaje się być oczywista i bezsporna. W praktyce wskazuje ona bowiem sposób podejścia do tworzenia systemu obrony terytorialnej na obszarze kraju. Mówi, iż w pierwszej kolejności należy określić potencjalne zagrożenia, ustalić możliwe zadania obron-

ne i rejony ich wykonania. W następnej kolejności należy określić niezbędne siły, ich strukturę i wyposażenie oraz miejsce ich dyslokacji. Choć wydaje się to oczywiste, to przecież pojawiają się koncepcje innego budowania systemu OT. Jedna z nich zakłada, że w każdym województwie należałoby utworzyć brygadę lub pułk obrony terytorialnej. Nie rozważa się przy tym potrzeb wynikających zwykle z potencjalnych zadań. Nie należy natomiast wykluczać celowości łączenia jednostek OT utworzonych na obszarze województwa w większe struktury. Jednakże wciąż punktem wyjścia powinna być ocena zagrożeń i zadania.

Siły zbrojne, a do nich należą także wojska obrony terytorialnej, przeznaczone są przede wszystkim do przeciwstawienia się zagrożeniom o charakterze militarnym. Przyjęte w Polsce rozwiązania wskazują, że w przypadku zagrożeń o charakterze niemilitarnym, stosowne operacje będą organizowały siły podległe pod MSWiA. Natomiast wydzielone jednostki sił zbrojnych w razie potrzeby będą mogły wspierać te działania. Z tych też względów, biorąc pod uwagę podstawowe przeznaczenie jednostek OT, ich struktura i dyslokacja powinna być projektowana głównie w przywiązaniu do zagrożeń o charakterze militarnym.

Niekiedy jednak, zwłaszcza w rejonach narażonych na powodzie i katastrofy przemysłowe, podstawowym kryterium doboru struktur, wielkości i miejsca dyslokacji jednostek inżynieryjno-technicznych mogą być właśnie te rodzaje zagrożeń. W takim przypadku, zadania podstawowe tych jednostek będą wiązane z zagrożeniami o charakterze niemilitarnym i realizowane będą na polecenie władz terytorialnych. Niezależnie od tego jednostki te powinny mieć także wyznaczone zadania w ogólnym systemie obrony, zgodne z ich możliwościami i potrzebami w rejonie dyslokacji. Mogą to być zadania związane z zabezpieczeniem manewru wojsk, rozbudową inżynieryjną terenu, bądź budową określonych obiektów.

Powyższe spostrzeżenia wskazują również, że budowany w kraju system obrony terytorialnej powinien uwzględniać rolę poszczególnych obszarów w strategicznej operacji obronnej⁷. Różna rola tych obszarów w operacji będzie różnicować i wartościować zadania wojsk w tych obszarach, a w ślad za tym także rodzaj i stopień rozwinięcia jednostek OT. W strefie działań pierwszorzutowych związków operacyjnych głównym zadaniem sił OT będzie wsparcie działań wojsk operacyjnych oraz utrzymanie bazy logistycznej w tym obszarze. Do tych zadań trzeba będzie zatem przygotować większość jednostek OT. Natomiast w strefie tyłowej (odwodów strategicznych) wojska OT powinny być zdolne przede wszystkim do zabezpieczenia manewru sił własnych i sojuszniczych, zapewnienia warunków przyjęcia sił sojuszniczych oraz ochrony ważnych obiektów. Zadania te będą zatem decydować o rodzaju i miejscu dyslokacji jednostek OT rozwijanych w tej strefie.

Jedną z charakterystycznych cech wojsk obrony terytorialnej jest ich głębokie skadrowanie w okresie pokoju. W praktyce olbrzymia większość jednostek w czasie pokoju będzie istniała w postaci załazków lub niewielkich grup żołnierzy niezbędnych w celu zabezpieczenia bazy materiałowej, organizowania okresowego szkolenia i w razie potrzeby uruchomienia procesu mobilizacyjnego. Jedynie wybrane jednostki OT, w tym szkolne, mogą być rozwinięte w większym stopniu. Będzie to wynikać z ich funkcji w systemie obrony terytorialnej.

Stopień rozwinięcia określonej jednostki OT w czasie pokoju powinien zatem wynikać z rodzaju jej głównego zadania oraz zakładanego czasu przystąpienia do jego wykonania. Dla przykładu, w przypadku zagrożenia militarnego wyższy stopień rozwinięcia i gotowości powinny mieć jednostki OT przewidziane do działania w pasie przesłaniania oraz jednostki przewidziane

---

⁷ Patrz: *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju – cz. IV. Skład bojowy i zadania*, AON, 1999 r.

do ochrony ważnych obiektów. Ich zadania mogą bowiem być konieczne do wykonania już w chwili rozpoczęcia działań zbrojnych.

Niewątpliwie, struktury i wyposażenie jednostek OT powinny być dostosowane do ich głównych zadań wynikających przede wszystkim z zagrożenia o charakterze militarnym. Jednakże w większości jednostki OT zadania te będą realizowały wspólnie z innymi siłami, głównie jednostkami wojsk operacyjnych. W takich przypadkach, zarówno struktura, jak i wyposażenie jednostki musi uwzględniać także jej rolę w operacji oraz potrzebę łatwego współdziałania z innymi siłami.

We współczesnych operacjach, w których zwykle udział biorą różne rodzaje sił ich umiejętne współdziałanie ma wyjątkowe znaczenie. Można je uzyskać w wyniku wspólnych ćwiczeń oraz dzięki poprawnie zorganizowanemu i sprawnie funkcjonującemu systemowi dowodzenia. Z tych też względów jednostki OT, a zwłaszcza ich dowództwa powinny brać udział w ćwiczeniach organizowanych dla określonych struktur systemu obronnego w rejonach ich przewidywanego użycia. Ponadto struktura systemu dowodzenia wojsk OT powinna być integralnym elementem systemu dowodzenia sił zbrojnych oraz systemu kierowania państwem. Tym samym system dowodzenia OT powinien zapewnić łatwe współdziałanie zarówno z wojskami operacyjnymi, jak i z siłami podległymi MSWiA.

Dokonana w wyniku analiz identyfikacja czynników determinujących dyslokację jednostek OT na obszarze kraju pozwoliła jednocześnie sformułować kilka podstawowych zasad, (a raczej wskazówek), które powinny być uwzględniane podczas budowy systemu obrony terytorialnej. Oczywiście, wymagają one odpowiedniej weryfikacji, a wówczas będzie można je nazwać zasadami. Należy tu jednak jeszcze raz podkreślić, że decyzje dotyczące dyslokacji określonych rodzajów jednostek OT muszą być poprzedzone wnikliwą oceną i prognozą zagrożeń zarówno o charakterze militarnym, jak i przyrod-

niczo-cywilizacyjnym. Wnioski z takiej oceny pozwolą określić zadania obronne i przypisać je do konkretnych rejonów lub obiektów na obszarze kraju. Kolejnym ważnym krokiem w dochodzeniu do właściwego modelu systemu obrony będzie podział tych zadań między różne rodzaje sił i szczegółowa identyfikacja zbioru zadań przewidzianych dla wojsk OT. Taki zbiór zadań wykazanych na mapie obszaru kraju wraz z mapą rozmieszczenia zasobów obronnych będą wystarczającymi źródłami informacji, by określić rodzaj, wielkość i miejsce dyslokacji jednostek obrony terytorialnej, czyli zaprojektowania racjonalnego modelu systemu obrony terytorialnej. Przy tym pełny model takiego systemu będzie wymagał także rozwiązania problemu organizowania dowodzenia i szkolenia jednostek OT.

Ze względu na ewolucję zagrożeń, tak zaprojektowany model musi być systematycznie weryfikowany. Interesujących wniosków do takiej weryfikacji i doskonalenia całego systemu obronnego będą dostarczać przede wszystkim ćwiczenia dowódczo-sztabowe i studyjne organizowane z udziałem różnych formacji.

2. ZAŁOŻENIA SYSTEMU OBRONNEGO I ZADANIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ

System obronności państwa to wewnętrznie skoordynowany zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych wzajemnie powiązanych i działających na rzecz obronności państwa⁸.

Tak rozumiany system obronności odpowiadać musi wyznaczonym celom i zadaniom strategicznym państwa, a jego potencjał gwarantować powinien skuteczne przeciwstawienie się wszystkim potencjalnym zagrożeniom zewnętrznym. Powinien on także zapewnić możliwość pełnego i aktywnego uczestnictwa w sojuszniczych działaniach prewencyjno- stabilizacyjnych.

2.1. Podsystem pozamilitarny

Podsystem pozamilitarny to istotny filar systemu obronności państwa. Do podstawowych jego funkcji należą:

- ochrona ludności i struktur państwa w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa (kryzysu) i wojny;
- zapewnienie materialnych, informacyjnych i duchowych podstaw egzystencji ludności w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa (kryzysu) i wojny;
- zasilanie zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych RP oraz pozamilitarne wsparcie wojsk własnych i sojuszniczych, prowadzących operacje na terytorium Polski.

W podsystemie tym – w kontekście rozwiązywanego problemu naukowego – najistotniejsze znaczenie mają **ogniwa informacyjne i ochronne**.

---

⁸ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON 1996, s. 24.

Ogniwa informacyjne realizują zadania związane z ochroną i propagowaniem interesów narodowych na arenie międzynarodowej, informacyjnym osłabianiem przeciwnika oraz umacnianiem woli, morale, determinacji obronnej i wytrwałości własnego społeczeństwa w warunkach wojennych poprzez informacyjne zabezpieczenie funkcjonowania całego systemu obronności oraz informacyjne oddziaływanie zarówno na przeciwnika, jak i na własne społeczeństwo. Zintensyfikowanie wysiłków na rzecz zapewnienia koniecznego potencjału informacyjno-obronnego państwa jest jednym z priorytetowych zadań w dziedzinie obronności, w tym w siłach zbrojnych u progu XXI wieku. Oznacza to konieczność szczególnej troski o rozwój infrastruktury informacyjnej, w tym zwłaszcza informatycznej i telekomunikacyjnej. Ważne znaczenie ma właściwe wykorzystanie mediów w realizacji zadań obronnych w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Ogniwa ochronne realizują zadania związane z zapewnieniem warunków bezpiecznego funkcjonowania struktur państwa oraz ochroną ludności i majątku narodowego przed skutkami zbrojnych i pozazbrojnych oddziaływań kryzysowych i wojennych. Ogniwa ochronne będą przygotowywane do realizowania – w ramach kryzysowego i wojennego funkcjonowania systemu obronności – takich zadań, jak ochrona granic, ochrona ważnych osób i obiektów, zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie przestrzegania nadzwyczajnych rygorów prawa w warunkach wojny. W odniesieniu do pozamilitarnych zagrożeń kryzysowych Rzeczpospolita Polska, w ramach swojego potencjału obronnego i kompleksowego planowania cywilnego, buduje odpowiedni system ochrony ludności i cywilnego reagowania kryzysowego na bazie wydzielonych struktur administracji publicznej oraz służb i formacji pozamilitarnych.

Niezbędną siłą rażenia lądowe wojska operacyjne uzyskują dzięki rażeniu ogniowemu, elektronicznemu i rażeniu innymi środkami. Podstawowym środkiem rażenia pozostaje rażenie ogniowe, na które składa się ogień wojsk

zmechanizowanych i pancernych oraz ogień wsparcia wykonywany przez wojska raketowe i artylerię w ramach wsparcia ogólnego i bezpośredniego, a także środki przeciwpancerne, miotacze ognia oraz inżynieryjne środki rażenia. W skład rażenia ogniowego wchodzi także ogień do celów powietrznych, prowadzony przez etatowe środki przeciwlotnicze związków taktycznych oddziałów i pododdziałów.

Środki walki będące w wyposażeniu wojsk pancernych i zmechanizowanych, uzbrojonych w nowoczesne środki ogniowe o znacznym zasięgu i dużej precyzji rażenia, są niezwykle skuteczne zarówno w działaniach zaczepnych, jak i obronnych. Posiadają duże możliwości niszczenia zarówno opancerzonych, jak i nieopancerzonych środków walki przeciwnika, a także jego siły żywej przy jednoczesnej znacznej odporności na ogień.

Lądowe wojska operacyjne wyróżniać powinna znaczna mobilność⁹. Oznacza to, że powinny być zdolne do prowadzenia działań w różnych rejonach i stosownie do potrzeb szybko przenosić swój potencjał bojowy tam, gdzie w danym okresie może on decydować o losach bitwy lub operacji.

Szybkość i zdolność do działań bezpośrednio po zakończonym przemieszczaniu umożliwia wykonanie skutecznego, niespodziewanego uderzenia na przeciwnika. Manewrowość w walce obronnej wyraża się przenoszeniem wysiłku, użyciem odwodów, czy walką z desantami przeciwnika, wymaga także dużej manewrowości różnych rodzajów wojsk. (*Cechy wojsk operacyjnych w aspekcie przewidywanych zadań zawiera załącznik 1*).

Z członkostwa w NATO wypływa jeszcze jedno istotne zadanie dla Polski i jej sił zbrojnych, w tym dla wojsk lądowych. Zadanie to polega na zapewnieniu samowystarczalności obronnej w przypadku incydentu zbrojnego, a w przypadku agresji – do skutecznego jej przeciwdziałania do czasu so-

---

⁹ „Mobilność – zdolność wojsk do sprawnego przemieszczania się oraz do prowadzenia działań manewrowych w określonych warunkach terenowych i atmosferycznych, pory roku i doby, zapewnienie uzyskania dużej efektywności działań bojowych” - *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 228.

juszniczej interwencji. Zapewnienie wspomnianej samowystarczalności przy obowiązujących ograniczeniach międzynarodowych spowodowało, między innymi, powołanie systemu obrony terytorialnej.

2.2. Podsystem militarny

Konieczne jest więc posiadanie wojsk operacyjnych, które uzbrojeniem, wyposażeniem i wyszkoleniem umożliwią będą pełną interoperacyjność z armiami Sojuszu, a jednocześnie stanowić będą siłę zdolną do zapewnienia, wspólnie z siłami OT, samowystarczalności obronnej państwa.

Siły Zbrojne RP są podstawowym elementem systemu obronności państwa. Służą obronie niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej i niepodzielności jej terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jej granic. W ramach tej funkcji wykonują zadania wynikające ze Strategii Obronności Rzeczypospolitej Polskiej, skonkretyzowane w *Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej* i w stosownych narodowych i sojuszniczych planach operacyjnych. Działając w narodowym systemie obronności i w systemie sojuszniczym, Siły Zbrojne RP są przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny (odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udział w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze), zadań reagowania kryzysowego (także w ramach misji organizacji międzynarodowych) oraz zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych. Ponadto są one gotowe do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne.

Siły Zbrojne RP przygotowywane będą zarówno do wykonywania zadań w ramach obrony kolektywnej NATO, jak i zadań reagowania kryzysowego. We wszystkich rodzajach sił zbrojnych utrzymywane będą wojska o wysokim stopniu gotowości do działania (wojska gotowości operacyjnej), zdolne już w składzie i strukturach pokojowych do szybkiego reagowania na każdy rodzaj zagrożenia, w tym zwłaszcza do natychmiastowego odparcia agresji na

terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz wojska o zróżnicowanym stopniu gotowości (w tym gotowości mobilizacyjnej), przeznaczone do wspierania i kontynuowania już prowadzonych operacji po pewnym okresie przygotowań, w tym do mobilizacyjnego rozwijania dodatkowych sił, niezbędnych do prowadzenia operacji w razie wojny na dużą skalę.

We wszystkich rodzajach sił zbrojnych występują: **wojska operacyjne** – przygotowane do wydzielenia w podporządkowanie dowództw NATO do działania w strukturach wielonarodowych, w tym także poza granicami kraju, oraz **wojska obrony terytorialnej** – pozostające pod dowództwem narodowym, przeznaczone do prowadzenia działań na obszarze kraju. W strefie bezpośrednich działań wojennych poszczególne formacje wojsk obrony terytorialnej mogą także być czasowo podporządkowywane operacyjnie dowództwom sojuszniczym. Proporcja między wojskami operacyjnymi i wojskami obrony terytorialnej w czasie pokoju jest uwarunkowana charakterem położenia Polski, jako państwa granicznego NATO i określona stosownie do potrzeb operacyjnych na czas zagrożenia (kryzysu) i wojny.

Lądowe Wojska Operacyjne są przeznaczone do zapewnienia obrony przed atakiem lądowo-powietrznym w dowolnym rejonie kraju, na każdym kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia militarnego. Struktura wojsk operacyjnych jest oparta na związkach taktycznych, oddziałach i pododdziałach – zorganizowanych w korpusy narodowe i wielonarodowe, z utrzymaniem niezbędnej liczby jednostek centralnej dyspozycji. W systemie terytorialnym występują okręgi wojskowe, mające w swym składzie jednostki obrony terytorialnej, terytorialne organy dowodzenia oraz szkolnictwo wojskowe.

Lądowe wojska operacyjne to ta część wojsk lądowych, która dzięki nowoczesnemu uzbrojeniu, wyposażeniu oraz wszechstronnemu wyszkoleniu jest predysponowana, we współdziałaniu z siłami powietrznymi i marynarką wojenną, do prowadzenia współczesnych, wysoce manewrowych działań bo-

jowych w dowolnej części kraju oraz poza jego granicami w operacjach pokojowych lub innych prowadzonych pod auspicjami ONZ, samodzielnie lub w ramach Sojuszu.

Ze względu na ograniczoną liczebność lądowe wojska operacyjne będą wykonywać tylko zadania o znaczeniu priorytetowym. To jednak nie oznacza, że stworzone zostaną osobne zadania dla wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Doświadczenia płynące z konfliktów zbrojnych końca XX wieku dają podstawę do przypuszczeń, że przeciwdziałanie agresji mającej charakter powietrzno-lądowy musi mieć cechy przeciwstawne. Jest bowiem prawidłowością, historycznie uzasadnioną, że każde pojawienie się nowego rodzaju broni, nowych sposobów jej użycia w działaniach zaczepnych pociąga za sobą zwykle pojawianie się skutecznych środków przeciwdziałania¹⁰. Zatem można wnioskować, że agresji powietrzno-lądowej odpowiadać będzie obrona o charakterze przeciwpowietrzno-lądowym. Wojska operacyjne zorganizowane w związki operacyjne, taktyczne, oddziały i pododdziały posiadają w swym składzie (z wyjątkiem szczebli najniższych) rodzaje wojsk umożliwiające autonomiczną realizację wielu zadań. Mogą więc prowadzić rozstrzygające, manewrowe działania obronne i zaczepne zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami, samodzielnie lub w ramach operacji sojuszniczych.

Obrona terytorialna jest częścią (podsystemem) militarnego (wojskowego) systemu obrony państwa, przeznaczoną do przygotowania i prowadzenia, we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi, układem pozamilitarnym, obrony powszechnej na całym terytorium kraju. Stanowi skoordynowany zbiór elementów wraz z łączącymi je relacjami wewnętrznymi (dowodzenie, współdziałanie, szkolenie itd.) i zewnętrznymi (współdziałanie

---

¹⁰ R. Wróblewski, *Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa*. Rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1989, s. 38.

z wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obrony i społeczeństwem).

Obrona terytorialna stanowi więc część systemu militarnego przygotowaną do prowadzenia wspólnie z wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem powszechnej obrony państwa. Jej celem jest przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów oraz obiektów na obszarze całego kraju, stwarzanie warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych oraz podjęcie działań nieregularnych w masowej skali, a także wspieranie pozamilitarnych działań obronnych. Takie postrzeganie obrony terytorialnej znajduje odzwierciedlenie w *Strategii obronności Rzeczypospolitej*¹¹.

Obrona Terytorialna Rzeczypospolitej Polskiej jest przygotowywana do realizacji zadań w różnych warunkach rozwoju sytuacji międzynarodowej, zarówno w samodzielnym działaniu lub wspólnie z własnymi wojskami operacyjnymi, jak i w układzie koalicyjnego łączenia wysiłków obronnych. W związku z tym, że w każdej z przytoczonych sytuacji występuje konieczność utworzenia masowej, wysoce sprawnej formacji terytorialnej, zdolnej wspólnie z wojskami operacyjnymi sprostać wymogom współczesnej obrony państwa, zatem na umiejscowienie OT w systemie obronnym państwa nie ma większego wpływu fakt przystąpienia Polski do Sojuszu. W wypadku działań koalicyjnych można i należy liczyć się ze zmianami zadań OT, a także doraźnym podporządkowaniem części sił, w określonych sytuacjach i rejonach kraju, dowództwu sojuszniczemu, gdyż zasadą pozostaje podporządkowanie wojsk terytorialnych narodowym strukturom dowodzenia.

Obrona terytorialna powinna więc stwarzać warunki nie tylko do efektywnego zabezpieczenia, wspierania i uzupełniania działań prowadzonych przez wojska operacyjne w określonych obszarach kraju, ale przede wszyst-

---

¹¹ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2000, s. 21.

kim spełniać funkcję aktywnej części sił zbrojnych prowadzącej obronę powszechną i przestrzenną na całym terytorium, a w tym działania regularne i różne formy działań nieregularnych.

Struktura organizacyjna obrony terytorialnej obejmuje terytorialne organa dowodzenia, wojska obrony terytorialnej i wojskowe elementy operacyjnego przygotowania obszaru kraju do obrony, a w okresie zagrożenia i wojny – także wszystkie stacjonarne jednostki i instytucje wojskowe.

Na podstawie wniosków z prowadzonych badań zakłada się, że docelowa struktura obrony terytorialnej RP powinna być przygotowywana na najmniej korzystny rozwój sytuacji i wariant samodzielnego systemu obronnego państwa, a jednocześnie spełniać wymóg funkcjonalności zarówno w sytuacji przedłużającego się osamotnienia militarnego Polski, jak i przystąpienia do sojuszu militarnego oraz sprawnego i efektywnego podejmowania działań humanitarnych w sytuacjach pokojowych zagrażających bezpieczeństwu obywateli i ich mieniu podczas zagrożeń wewnętrznych państwa (terroryzm, przestępczość zorganizowana, zakłócanie porządku, przeciwdziałanie kataklizmom, pomoc podczas katastrof itp.) Wskazuje to na konieczność tworzenia wysoce sprawnej formacji militarnej zdolnej wspólnie z wojskami operacyjnymi sprostać wymogom współczesnej obrony państwa, m.in. przez możliwość dodatkowego zwiększenia potencjału obronnego poza „limitowanymi” strukturami wojskowymi, w sytuacji kiedy wojska operacyjne nie są w stanie „zagospodarować obronnie” całej powierzchni kraju. (*Funkcje i zadania OT przedstawia zał.2*).

Przydatność OT w nowym otoczeniu strategicznym RP wydaje się oczywista, gdyż nieliczne wojska operacyjne nie zdołają wystarczająco „przykryć” granic i terytorium kraju w osłonie strategicznej, ani też skutecznie zabezpieczyć ewentualny udział sił Sojuszu w działaniach na obszarze kraju.

Problemem wymagającym systemowych rozwiązań jest zarządzanie w czasie kryzysu, w tym spowodowanego klęskami żywiołowymi. Udział

wojska w takich przedsięwzięciach jest oczywisty. Warto jednak poszukać odpowiedzi na pytanie, jakie wojsko jest do tego najbardziej przydatne?

W zarządzaniu w czasie kryzysów, zwłaszcza spowodowanych klęskami żywiołowymi, kluczową rolę odgrywają struktury regionalne. Tymczasem współdziałanie organów cywilnych i sztabów wojskowych na tych szczeblach jest nadal dalekie od doskonałości. Co do relacji między władzami cywilnymi a wojskowymi szczebla terytorialnego nietrudno dopatrzeć się standardu.

Potrzeba istnienia obrony terytorialnej w Polsce wiąże się z konstytucyjną powszechnością obowiązku obrony. Ta zasada nie zmienia się od odrodzenia Polski w 1918 roku. Wmyśl tej zasady wszyscy obywatele RP powinni być przygotowani do udziału w obronie powszechnej. Spełnienie tego wymogu, przy dążeniu do znacznego uzawodowienia armii, a co za tym idzie ograniczonej możliwości przeszkalania rezerw osobowych w jednostkach wojsk operacyjnych, jest praktycznie niewykonalne. Szansą pozostają jednostki wojsk OT. Wojska te podległe WSzW, a więc terytorialne, mogą z powodzeniem umożliwić masowe przeszkalanie rezerw osobowych na potrzeby obronności.

Terytorialnym organem dowodzenia jest WSzW. Jego rola polega na przygotowaniu i wykorzystaniu w obszarze odpowiedzialności (poza rejonami doraźnie wykorzystywanymi przez wojska operacyjne) wszystkich dostępnych środków obrony, w celu maksymalnego wzmocnienia „lokalnej części” systemu obronnego państwa.

WSzW, jako terytorialny organ wykonawczy, spełnia funkcje:

- dowodzenia podległymi i przydzielonymi siłami;
- zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- administrowania rezerwami osobowymi i środkami transportu;
- pokojowego i wojennego uzupełniania sił zbrojnych;
- organizowania współpracy i współdziałania z obronnymi ogniwami układu pozamilitarnego na obszarze regionu.

Funkcje te mają charakter przedsięwzięć planistycznych i wykonawczych w zakresie dowodzenia, działalności operacyjnej i logistycznej.

Szczególnego znaczenia nabierają zadania związane z obroną militarną regionu. Dotyczą one prowadzenia przez siły OT: obrony rubieży, rejonów i miejscowości, zwalczania sił dywersyjnych i – stosownie do możliwości – desantów przeciwnika, ochrony i obrony obiektów wojskowych i gospodarki narodowej – ważnych dla obronności państwa.

Całkowicie nowe zadania WSzW – to działalność logistyczna realizowana w ramach terytorialnego systemu zabezpieczenia logistycznego wojsk – wspólnego dla wojsk operacyjnych narodowych i koalicyjnych oraz OT. Do zadań tych zaliczyć można:

- zbieranie i aktualizowanie danych o infrastrukturze logistycznej na obszarze województwa;
- planowanie świadczeń podmiotów gospodarczych na rzecz sił zbrojnych i kompleksowego zabezpieczenia logistycznego ze stacjonarnych źródeł cywilnych i wojskowych;
- utrzymywanie współpracy z wojewódzkimi ogniwami pozamilitarnymi, związanej z zapewnieniem osłony technicznej sieci transportowej, wykonywaniem świadczeń osobistych i rzeczowych, a także udostępnieniem cywilnej bazy remontowej i szpitalnej oraz zapewnieniem ochrony przeciwpożarowej. Z roli jaką spełnia WSzW wynikają zadania dla podległych im wojsk.

2.3. Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie pokoju

Potrzeby szeroko rozumianej obronności państwa wymagają wielu przedsięwzięć organizacyjnych oraz wykonania wielu zadań we wszystkich stanach funkcjonowania państwa.

Wyniki badań, wskazują, że zadania wojsk obrony terytorialnej w okresie pokoju powinny obejmować:

- planowanie przygotowania obronnych rejonów odpowiedzialności;
- szkolenie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej i rezerw osobowych;
- przygotowanie do działań ratowniczo-ochronnych i humanitarnych na rzecz miejscowej ludności i środowiska oraz udział w likwidacji skutków klęsk żywiołowych.

Wykonanie powyższych zadań będzie zależało od wielu czynników, głównie od sprawności funkcjonujących dowództw, bazy koszarowej i kadry instruktorskiej do szkolenia żołnierzy i rezerw osobowych, sprzętu oraz wojsk przygotowanych do udziału w likwidacji skutków klęsk żywiołowych, awarii i katastrof.

Jednym z podstawowych elementów infrastruktury obronnej państwa służącym siłom zbrojnym do szybkiego zorganizowania i prowadzenia działań bojowych jest operacyjne przygotowanie obszaru kraju. Stwierdzenie to odnosi się zarówno do wojsk operacyjnych, jak i obrony terytorialnej. Sądzić więc należy, iż wykorzystanie walorów obronnych obszaru, do którego ze swej natury OT jest przywiązana, umożliwi obniżenie kosztów obrony i utrzymania ważnych obiektów; będzie istotnym czynnikiem decydującym o wykonaniu zadań.

Do zadań wynikających z ewentualnych działań wojennych trzeba się przygotować wcześniej – jeszcze w okresie pokoju. Dlatego, między innymi, rozwój poszczególnych obszarów i regionów nakłada na wyspecjalizowane służby szereg obowiązków. W kontekście tym zachodzi potrzeba wykorzystania obiektów komunikacyjnych, przemysłowych, logistycznych oraz łączności do przewidywanych zadań obronnych.

Z powyższego faktu wynika, iż realizacja zadań z zakresu operacyjnego przygotowania terytorium do obrony zależy w znacznym stopniu od organów administracji rządowej i samorządowej. Znajomość potencjalnych zadań, terenu i infrastruktury oraz miejsca w systemie militarnej obrony administrowanego obszaru, odgrywa kluczową rolę w planowaniu rozwoju i podejmo-

waniu oraz wydawaniu decyzji budowlanych. Wpływ wyspecjalizowanych organów obrony terytorialnej na proces planowania i realizacji programów przestrzennego zagospodarowania powinien być decydujący i wyrażać się głównie w:

- uwzględnianiu wojskowych norm inwestycyjnych;
- przygotowaniu dróg manewru;
- utrzymaniu zapasowych łączy telekomunikacyjnych, rejonów do budowy przepraw i mostów;
- wydzieleniu składnic i magazynów wykorzystywanych podczas pokoju na użytek miejscowych środowisk.

W ramach operacyjnego przygotowania terytorium kraju bardzo istotne będzie także przygotowanie pododdziałów (oddziałów) OT do budowy i utrzymania polowych urządzeń fortyfikacyjnych, zapór inżynierskich, obiektów pozornych oraz operacyjnego i bezpośredniego maskowania. Jednak zadania te zaplanowane w okresie pokoju, z reguły wykonywane będą w okresie zagrożenia (kryzysu) i wojny.

Zadania powyższe wymagają nieodzownego, systematycznego szkolenia lub pozyskiwania żołnierzy i rezerw osobowych na potrzeby wojsk obrony terytorialnej. Praktyka dowodzi, iż pozyskiwanie przeszkolonych rezerw osobowych na potrzeby wojsk OT to jedno z podstawowych zadań organów dowodzenia decydującym o liczebności wojsk, o tym czy będą one miały charakter masowy czy ograniczonej formacji zbrojnej. O tym bowiem, ilu żołnierzy będzie w szeregach armii na wypadek wojny zdecyduje stopień sprawności systemu mobilizacji i uzupełniania strat. Dlatego tak ważnym zadaniem jest przygotowywanie rezerw osobowych na potrzeby obrony powszechnej. W tym względzie poważnym źródłem pozyskiwania są byli żołnierze zasadniczej służby wojskowej wojsk operacyjnych. Jednakże podtrzymywaniem sprawności bojowej żołnierzy po zakończonej służbie wojskowej powinny

zająć się formacje obrony terytorialnej, które organizując krótkotrwałe szkolenia zapewnią sobie wartościowe rezerwy osobowe.

Podstawą szkolenia w jednostkach OT powinna być krótkotrwała zasadnicza służba wojskowa. Założenia tej służby mają umożliwić podstawowe wyszkolenie w prostych specjalnościach wojskowych, przygotowując w ten sposób masową formację OT, która przez wiele lat pozostawałaby na przydziałach mobilizacyjnych w rejonach odpowiedzialności macierzystych, rejonowych komend obrony terytorialnej.

Działania ratowniczo-ochronne i humanitarne wojsk obrony terytorialnej stanowią kompleks zadań wykonywanych w czasie pokoju wspólnie z Obroną Cywilną. Polegają one głównie na ratownictwie i ewakuacji ludności i są kierowane przez wojewodę lub w jego imieniu szefa WIOC.

Z reguły jednak udział wojsk obrony terytorialnej w działaniach ratowniczo-ochronnych, w zakresie likwidacji skutków katastrof i awarii, ma wymiar lokalny. Oznacza to, że pierwszym szczeblem rozstrzygającym o użyciu wojsk obrony terytorialnej może być szef WSzW. Może on, na wniosek wojewody, podjąć decyzję o użyciu podległych mu wojsk. Takie usytuowanie kompetencji wynika z konieczności szybkiego reagowania na często krótkotrwałe, lokalne ale wyjątkowo niebezpieczne i destabilizujące życie społeczne, oddziaływanie kataklizmów i katastrof.

O efektywności akcji ratunkowej decyduje przede wszystkim czas, wyposażenie ratowników i ich umiejętności, a ponadto właściwa organizacja i kierowanie. Z uwagi na szczupłość specjalistycznych sił ratowniczych, decyzje o ich użyciu powinny być gruntownie przemyślane, aby zwiększyć efektywność ich działań. W takiej sytuacji wojska OT, współdziałające ze specjalistycznymi formacjami ratowniczymi, w tym z OC, przewiduje się użyć do realizacji zadań zabezpieczających, polegających na:

- ewakuacji ludności;
- organizowaniu punktów zbiórki poszkodowanych;

- zabezpieczeniu porządku i regulacji ruchu;
- zapewnieniu ochrony pozostawionego mienia;
- udzielaniu pomocy siłom pożarniczym, głównie w zaopatrywaniu je w sprzęt i środki gaśnicze;
- udzielaniu pomocy medycznej poszkodowanym;
- wykonywaniu innych niespecjalistycznych zadań stawianych przez kierującego akcją ratunkową.

Zadania powyższe nie wymagają specjalistycznego przygotowania biorących w nich udział żołnierzy. Ich charakter sprawia jednak, że potrzebne są siły o znacznej liczebności. Nieodzowne jest też, o czym wspomniano wcześniej, aby wszystkie siły biorące udział w akcji ratunkowej, w tym również wojska, jeśli zostały użyte do działań, podporządkowane były organizatorowi i prowadzącemu akcję ratowniczą.

Z przedstawionych zadań wynika, że wojska obrony terytorialnej, główny wysiłek w akcjach ratowniczych kierują na te przedsięwzięcia, które nie wymagają specjalistycznego sprzętu i profesjonalnego przygotowania. Oprócz wymienionych zadań zabezpieczających, wojska obrony terytorialnej mogą udzielać pomocy organom administracji rządowej i samorządów w zakresie:

- ewakuacji ludności i jej mienia z terenów zagrożonych;
- organizacji i utrzymania rejonów zakwaterowania przejściowego;
- dowozu żywności, środków medycznych, wody pitnej, paszy itp.;
- gromadzenia i transportu środków pomocy humanitarnej;
- udzielania pomocy medycznej.

Na obszarach, gdzie występuje zagrożenie powodziowe pododdziały i oddziały OT mogą być używane do wykonywania następujących zadań:

- ochrony wałów przeciwpowodziowych;
- ochrony mostów i urządzeń hydrotechnicznych, głównie przez kruszenie lodu i rozbijanie zatorów;

- usuwania przeszkód powodujących piętrzenie wód, blokujących szlaki komunikacyjne, osuwisk gruntów, zawał.

Z kolei w przypadku awarii przemysłowych, wojska obrony terytorialnej mogą:

- prowadzić rozpoznanie rejonów awarii, a w przypadku uwalniania się niebezpiecznych dla życia i zdrowia substancji chemicznych, kontrolę kierunku przemieszczania się obłoku skażeń toksycznych środków przemysłowych;
- izolację rejonu awarii;
- współuczestniczyć w likwidacji skutków awarii.

W przypadku innych klęsk żywiołowych formacje obrony terytorialnej mogą być wykorzystywane przede wszystkim do rozpoznawania rejonów klęsk żywiołowych. Jednak podczas zniszczeń o różnym charakterze, które powstać mogą w wyniku nietypowych zjawisk atmosferycznych np. trąb powietrznych, pożarów zawiei i lawin śnieżnych, zadaniami wojsk OT będzie:

- doraźna odbudowa infrastruktury komunikacyjnej we współdziałaniu z jednostkami wyspecjalizowanymi;
- wyszukiwanie i wydobywanie zasypanych i dostarczanie ich do punktu zbiórki uszkodzonych.
- wykonywanie pasów przeciwpożarowych, dowozu wody do celów gaśniczych, ewakuacji ludzi i mienia;
- odśnieżanie dróg w celu przywrócenia normalnego ruchu.

Czynić to będą tylko w przypadku, kiedy wszystkie inne służby do tego przeznaczone nie są w stanie wykonywać tych zadań.

Tak duża lista możliwych zadań dla wojsk OT w czasie pokoju pozwala stwierdzić, że:

- stanowią one dość istotne wsparcie wyspecjalizowanych sił ratowniczych „sektora cywilnego”. Wspólnie stanowiąc będą zasadniczą i decy-

- dującą o powodzeniu akcji ratowniczych – siłę do walki z różnego rodzaju zagrożeniami lub usuwającymi skutki negatywnych zjawisk;
- zadania, do których istnieje konieczność wykorzystania wojsk OT wskazują na potrzebę różnicowania składu i wyposażenia jednostek OT w zależności od składu i infrastruktury województwa;
  - istnieje potrzeba wspólnego szkolenia (ćwiczeń) z siłami OC i innymi pozamilitarnymi ogniwami obronnymi;
  - obrona terytorialna powinna funkcjonować w systemie reagowania kryzysowego województwa.

2.4. Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie kryzysu

Mianem „kryzys” określa się specyficzny okres funkcjonowania państwa. Oznacza on rozwój wydarzeń wewnętrznych lub zewnętrznych, stanowiących bezpośrednie zagrożenie żywotnych interesów społeczeństwa (państwa) i następujących tak szybko, że wymuszają one na władzach politycznych natychmiastowe podjęcie przez nie nadzwyczajnych działań.

Analiza różnego rodzaju wydarzeń ostatnich lat pozwala wnioskować, że podczas tak rozumianego kryzysu wojska obrony terytorialnej wykonywać będą następujące zadania:

- prowadzenie rozpoznania terytorialnego;
- ochronę i obronę ważnych obiektów;
- uczestniczenie w zabezpieczeniu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk;
- uczestniczenie w inżynierskiej rozbudowie terenu w ramach operacyjnego przygotowania obszaru kraju;
- uczestniczenie w działaniach ratowniczych oraz likwidacji skutków innych zdarzeń.

W całokształcie możliwych zadań prowadzenie rozpoznania terytorialnego odgrywa istotną rolę. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż zadaniem terytorialnego systemu rozpoznania jest:

- pozyskiwanie, opracowywanie oraz uaktualnianie danych dotyczących zasobów wykorzystywanych na potrzeby mobilizacyjne oraz do zwiększenia potencjału obronnego państwa;
- gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie danych o stanie aktualnych zagrożeń w obszarach przygranicznych, mających wpływ na operacyjne rozwijanie wojsk w tych rejonach;
- zbieranie, analizowanie aktualizowanie i przetwarzanie danych opisujących stan aktualny zagrożeń wewnętrznych i w pobliżu granicy państwowej mających bezpośredni wpływ na właściwe uruchomienie systemu obronnego państwa lub jego elementów;
- dostarczanie aktualnych danych o terenie i jego specyfice oraz o infrastrukturze, a także zagrożeniach dywersją i desantami przeciwnika;
- pozyskiwanie i opracowywanie danych na potrzeby niesienia pomocy ludności cywilnej w wypadku zagrożenia ich życia w wyniku katastrof, klęsk żywiołowych i innych czynników destabilizujących poczucie bezpieczeństwa obywateli.

Ta grupa zadań wymagać będzie od wojsk obrony terytorialnej zorganizowania i utrzymania systemu obserwacyjno-meldunkowego. Wydaje się to bezdyskusyjne, bowiem konflikty lokalne ostatnich lat wyraźnie podkreślają rangę walki informacyjnej, której istotą jest zdobycie wiarygodnych danych o przeciwniku, jego siłach i zamiarach oraz o warunkach prowadzenia przyszłych działań. Istotną częścią tej walki jest ochrona przed rozpoznaniem ze strony przeciwnika. Polega ona na oddziaływaniu zarówno środkami walki elektronicznej, jak i środkami klasycznymi na systemy rozpoznawcze, telekomunikacyjne i inne w celu ich zakłócenia lub zniszczenia, a tym samym

uniemożliwienia prowadzenia skutecznego rozpoznania przez przeciwnika własnych systemów dowodzenia i kierowania¹².

Wszystko to skłania do wniosku, że przewidywany charakter kryzysu, zwłaszcza poprzedzającego rozpoczęcie bezpośrednich działań wojennych, charakteryzuje się, między innymi, zdolnością do szybkiego gromadzenia, opracowywania, przekazywania i wykorzystywania informacji o siłach zbrojnych i zamiarach przeciwnika w celu umożliwienia szybkiego i trafnego podejmowania decyzji i działań przez siły własne.

Eksterytorialność wojsk operacyjnych przemawia, między innymi, za tym, że mogą one być użyte w zależności od zagrożenia w różnych częściach kraju. Dlatego zdobywanie danych o warunkach działania w danym obszarze pozostaje sprawą priorytetową. Zdobycie informacji przy pomocy własnych sił i środków rozpoznania zajęłoby wiele czasu, a efekty w odniesieniu do dokładności i szczegółowości nie zawsze byłyby zadowalające. W tej sytuacji możliwość korzystania z aktualnych danych dotyczących obszaru przyszłych działań, a zgromadzonych w „bankach informacji” terenowych organów dowodzenia obrony terytorialnej, pozwoli na zaoszczędzenie czasu oraz umożliwi otrzymanie informacji o takiej szczegółowości, która zapewni sprawne organizowanie działań. Aby sprostać tym wymaganiom, terytorialne organy dowodzenia powinny posiadać, już w czasie pokoju, wysoce wydajny terytorialny system rozpoznania. System ten powinien dostarczać danych w warunkach prowadzenia działań nie tylko wojskom obrony terytorialnej, ale także wojskom operacyjnym. Funkcjonowanie wspomnianego systemu niezbędne jest także dla prewencyjnego i uprzedzającego likwidowania zagrożeń jeszcze

---

¹² W czasie działań bojowych w rejonie Zatoki Perskiej maskowanie operacyjne i taktyczne prowadziły obydwie strony. Strona koalicji antyirackiej od pierwszych dni przerzutu do rejonu działań bojowych tworzyła w sposób radioelektroniczny pozorne ugrupowania bojowe sił, które albo rozlokowano w innych rejonach, albo jeszcze nie przybyły do rejonu działań bojowych. Strona iracka natomiast stosowała dość skomplikowane cele pozorne, które były brane przez pilotów amerykańskich za czołgi i wyrzutnie pocisków raketowych. Aparatura celownika tych samolotów wychwytywała sygnały świadczące, że atakowany obiekt jest prawdziwy.

w fazie ich rozwoju. Zatem, celem tworzenia terytorialnego systemu rozpoznania jest gromadzenie danych dotyczących zagrożeń wewnątrz kraju oraz na niewielką głębokość poza jego granicami. Przede wszystkim dane te służyć powinny wypracowaniu niezbędnych przesłanek do przeciwdziałania zagrożeniu zewnętrznemu i wewnętrznemu o różnym charakterze oraz efektywnego użycia sił zbrojnych na terytorium państwa¹³.

Z tak określonych celów funkcjonowania terytorialnego systemu rozpoznania widać wyraźny związek z zadaniami wojsk OT. Dostrzegalna jest także współzależność możliwości wykonania zadań od sprawności systemu rozpoznania.

Obok danych uzyskanych przez terytorialny system rozpoznania, dla procesu podejmowania decyzji niezwykle istotną, wręcz podstawową rolę spełnia informacja o przeciwniku. W celu jej uzyskania w strukturach wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej występują specjalistyczne środki rozpoznania wyposażone w różnorodne rozwiązania techniczne¹⁴. Informacje pochodzące z tych źródeł wykorzystywane mogą być w procesie planowania walki oraz do bezpośredniego kierowania środkami rażenia elementów ugrupowania bojowego przeciwnika. Zawsze jednak w każdym wypadku występuje znaczne zróżnicowanie wymagań co do zakresu treściowego tych informacji. Dla potrzeb podejmowania decyzji informacje mogą być oparte na danych sytuacyjnych, a stopień ich szczegółowości nie zawsze musi być duży. Ważne jest jednak, aby informacje zebrane były na dość znacznym obszarze, a ich treść umożliwiała wskazanie prawdopodobnego zamiaru działania przeciwnika. Nie zawsze jest więc konieczna informacja dotycząca szczegółowego położenia poszczególnych elementów ugrupowania bojowego przeciwnika. Jednak

---

¹³ Por. R. Jakubczak, *Terytorialny system rozpoznania*, Zeszyty Naukowe AON, 1998, Nr 1 (30) A, s. 133-135.

¹⁴ Por. A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej*, Toruń 1996, s. 91.

w sytuacji, gdy informacja służyć ma rażeniu ogniowemu, wówczas niezbędne są dane zawierające precyzyjne dyslokowanie jego obiektów.

Głównie z uwagi na znaczną manewrowość wojsk i dynamikę prowadzonych działań, dane z rozpoznania muszą być wiarygodne, terminowe, wyjątkowo dokładne i przekazywane w czasie zbliżonym do rzeczywistego. Wymóg powyższy eliminuje możliwość korzystania z danych przekazywanych przez ogólnowojskowe lub specjalistyczne elementy rozpoznawcze przy wykorzystaniu tradycyjnych środków łączności. Poważnie też ogranicza możliwości terytorialnego systemu rozpoznania.

Kolejnym, bardzo ważnym zadaniem dla pododdziałów i oddziałów obrony terytorialnej jest ochrona i obrona ważnych obiektów. Ochronę i obronę obiektów organizuje się systemowo – jako zorganizowany, wzajemnie uzupełniający się zespół przedsięwzięć, fortyfikacji itp. Przewaga poszczególnych elementów tego systemu zależy przede wszystkim od charakteru i dyslokacji obiektu, stopnia zagrożenia oraz wielkości sił wyznaczanych do jego ochrony lub obrony.

Przy ochronie i obronie szczególnie ważnych obiektów prowadzi się działania ochronno-obronne. To pomocniczy rodzaj działań prowadzonych przez pododdziały wojsk OT, specjalistyczne straże ochronne (straż przemysłową, służbę leśną, Służbę Ochrony Kolei itp.), jednostki Policji, Straż Graniczną w celu rozpoznania i zapobiegania działalności niszczącej lub dywersyjnej osób wobec ważnych gospodarczo i obronnie obiektów.

Działania ochronne mają charakter bezpośredniego przeciwdziałania wtargnięciu na obiekt w sposób skryty osobom nieupoważnionym. Wymuszają one przepustkowy system wchodzenia na obiekt ochraniający wartą, posterunkami ochronnymi, obserwatorami, podsłuchami, patrolami, ubezpieczeniami, środkami zabezpieczenia inżynierskiego i instalacjami sygnalizacji alarmowej.

Z kolei działania obronne obejmują przedsięwzięcia uniemożliwiające zbrojne opanowanie obiektów lub spowodowanie w nim znaczących szkód. To głównie zorganizowany system ognia, rozbudowa inżynieryjna oraz prowadzenie rozpoznania na podejściach do ochranianego obiektu.

Nie tylko w czasie kryzysu ochronie i obronie podlegają ważne obiekty gospodarcze, administracyjne i wojskowe. Obiekty te ze względu na kształt dzielą się na powierzchniowe (rejon przeladunku, lotniska, składy itp.), liniowe (drogi, linie energetyczne, rurociągi, szlaki kolejowe itd.) i punktowe (mosty, wiadukty, ważne budowle energetyczne i administracyjne itp.).

Stosownie do charakteru obiektu występuje specyfika podejmowanych działań. I tak obrona obiektów powierzchniowych obejmuje:

- działania na przedpolach obiektu;
- pierwszą linię stanowisk ogniowych oddalonych około 200-400 m. od obiektu;
- drugą linię stanowisk rozmieszczonych wzdłuż ogrodzenia (w bezpośredniej bliskości obiektu);
- ochronę najważniejszych elementów infrastruktury obiektu decydujących o jego właściwym funkcjonowaniu;
- patrole doraźnie wysyłane na odległość utrudniającą prowadzenie ognia obserwowanego na obiekt.

Z kolei obronę obiektów liniowych i punktowych prowadzi się głównie przy pomocy:

- załóg wystawianych przy najważniejszych elementach obiektów;
- patroli i posterunków dozorujących oraz rozpoznających pas przyległy do obiektu;
- działań na przedpolu obiektu.

Z reguły na rzecz ochranianych i bronionych obiektów organizuje się także dozоровanie, które ma miejsce gdy pododdział je stosujący ma w swoim składzie dwie zmiany wart. Z kolei działania manewrowe na przedpolu

ochranianego obiektu prowadzą jedynie te siły załóg ochrony, które mogą z własnego stanu osobowego wystawić trzy zmiany wart.

Pododdziałom wzmacniającym załogi ochrony i obrony wyznacza się rejon ochrony, w których znajdują się obiekty pozostające w zasięgu działania pododdziału oraz teren przyległy do tych obiektów. Praktyka dowodzi, iż granica rejonu ochrony powinna przebiegać wzdłuż wyraźnych, charakterystycznych (najlepiej liniowych) przedmiotów terenowych – np. rzek, kanałów, skarp, dróg, linii przesyłowych itp.

Kolejnym, bardzo ważnym zadaniem wojsk obrony terytorialnej jest uczestnictwo w zabezpieczeniu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk. Powszechnie przyjmuje się, iż: „Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych stanowi podstawowy element podwyższania gotowości obronnej państwa. Oprócz sił zbrojnych obejmuje także te elementy administracji państwowej oraz gospodarki narodowej, które biorą udział w zabezpieczeniu tego procesu, polegającego na zorganizowanym i harmonijnym przejściu ze struktury czasu pokojowego na wojenny przez powołanie odpowiedniej liczby żołnierzy rezerwy oraz pobranie z gospodarki narodowej pojazdów samochodowych i maszyn, a także określonych zapasów materiałowych.”¹⁵

Osiągnięcie przez siły zbrojne zdolności do przeciwstawienia się ewentualnej agresji poprzedza proces mobilizacyjnego i operacyjnego ich rozwinięcia. Przebieg tego procesu w sposób istotny wpływa na późniejszą możliwość podjęcia i skutecznego prowadzenia działań wojennych. Dlatego przedsięwzięcia wchodzące w skład tego procesu wymagają dodatkowych przedsięwzięć, które w znacznej części mogą być realizowane przez wojska OT.

Istotne zwiększenie liczebności sił zbrojnych w procesie mobilizacji, a następnie zajęcie przez nie, wyznaczonych planami, obszarów operacyjnej odpowiedzialności to procesy, których okres trwania zależy od przyjętej stra-

---

¹⁵ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1996, s. 46.

tegi bezpieczeństwa. W okresie tym istnieje groźba ich zakłócenia ze strony potencjalnego agresora przy wykorzystaniu sił specjalnych (poprzez dywersję i sabotaż) lub (oraz) użycie regularnych sił zbrojnych, w tym środków napadu powietrznego oraz wojsk lądowych, głównie powietrznoszturmowych (desantów taktycznych, grup desantowo-szturmowych).

Wyniki badań dowodzą, iż osłona procesu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk przez siły obrony terytorialnej polegać będzie na:

- ochronie i obronie rejonów (baz) mobilizacji;
- ochronie stanowisk dowodzenia i kierowania;
- zapewnieniu sprawnego przegrupowania wojsk do rejonów ich operacyjnego przeznaczenia;
- przeciwdywersyjnej osłonie obiektów komunikacyjnych i rejonów ześrodkowania wojsk;
- działaniach osłonowych w strefie przygranicznej.

Celem nadrzędnym podejmowanych działań jest dążenie do tego, aby wojska obrony terytorialnej, będąc w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności, stworzyły wojskom operacyjnym warunki do prowadzenia mobilizacji, przemieszczania oraz przyjęcia ugrupowania odpowiednio do zamiaru operacyjnego ich wykorzystania. Zależało to będzie nie tylko od sprawnie przeprowadzonej mobilizacji, ale także od terminowego przemieszczenia związków taktycznych i oddziałów na kierunek zagrożenia. Wymagać to będzie doskonałej organizacji tego przedsięwzięcia, tym bardziej, że sieć drogowa wykorzystywana będzie nie tylko przez przemieszczające się wojska. Dlatego nieodzowny jest sprawnie funkcjonujący system kierowania ruchem wojsk. W każdych warunkach powinien on osiągnąć gotowość do działania przed rozpoczęciem przegrupowania wojsk w okresie poprzedzającym ich operacyjne rozwinięcie.

Z uwagi na potrzebę osłony, istotnych dla przemieszczających się wojsk, obiektów drogowych i komunikacyjnych, część zadań z tym związanych

przejąć powinny jednostki obrony terytorialnej. Jednostki te rozwijane w oparciu o miejscowe zasoby żołnierzy rezerwy mogą ochraniać obiekty drogowe o istotnym znaczeniu dla ruchu i manewru wojsk (węzły drogowe i kolejowe, mosty na przeszkodach wodnych, wiadukty, tunele, itp.).

W całokształcie zadań realizowanych przez wojska obrony terytorialnej w okresie kryzysu miejsce szczególne zajmuje uczestnictwo w inżynieryjnej rozbudowie w ramach operacyjnego przygotowania obszaru kraju.

Współcześnie operacyjne przygotowanie kraju, w znaczeniu rzeczowym, można określić jako część infrastruktury obronnej państwa, tworzoną w celu zapewnienia siłom zbrojnym dogodnych warunków dyslokacji, rozwinięcia i prowadzenia działań bojowych. Obejmuje ono obiekty i urządzenia logistyczne, inżynieryjne techniczne i inne budowane w czasie pokoju i rozbudowywane w okresie zagrożenia i wojny odpowiednio do potrzeb wynikających z planu operacyjnego sił zbrojnych¹⁶.

W znaczeniu czynnościowym jest określane jako element obronnego przygotowania państwa. Stanowi zespół określonych przedsięwzięć organizacyjno-inwestycyjnych, realizowanych w czasie pokoju i kryzysu zapewniających dogodne warunki dyslokacji wojsk, ich mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia oraz prowadzenia działań bojowych, a także funkcjonowania gospodarki narodowej i społeczeństwa w okresie zagrożenia i wojny.

Zakres zadań operacyjnego przygotowania obszaru kraju do obrony, wynikający z nowych zadań naszej obecności w Sojuszu Północnoatlantyckim i planów działania sił zbrojnych, sprowadza się przede wszystkim do wykorzystania i modernizacji istniejących obiektów i urządzeń logistycznych zarówno wojskowych, jak i gospodarki narodowej. Natomiast inżynieryjna rozbudowa obejmuje przede wszystkim przygotowanie umocnień, których celem będzie zabezpieczenie wojsk i środków walki przed porażeniem ogniowym,

---

¹⁶ *Operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony*, AON, Warszawa 1994, s. 9.

sparaliżowanie ruchu zgrupowań lądowych agresora oraz stworzenie dogodnych warunków wojskom do walki z nacierającym przeciwnikiem. Stworzy to znacznie większe możliwości powstrzymania nieprzyjaciela i wygospodarowanie sił operacyjnych do realizacji zadań rozstrzygających.

Z powyższych rozważań wynikają następujące uogólnione wnioski:

- zadania operacyjnego przygotowania obszaru kraju w znacznej części spoczywać będą na barkach wojsk obrony terytorialnej.
- szczególne predyspozycje tych wojsk wykorzystywane będą, między innymi, do fortyfikacyjnej rozbudowy terenu na kierunkach spodziewanego zagrożenia;
- niezbędnym wydaje się zorganizowanie systemu rozpoznania terytorialnego na obszarach województw i połączenia go w system krajowy;
- do ochrony obiektów o znaczeniu militarnym oraz ważnych dla gospodarki narodowej istnieje potrzeba powołania wojsk przeznaczonych do ich osłony.

2.5. Zadania wojsk obrony terytorialnej w czasie wojny

Konflikt zbrojny (działania wojenne) jest najbardziej złożonym stanem funkcjonowania państwa. To stan, w którym wojska obrony terytorialnej będą realizować najtrudniejsze zadania. Wyniki badań dowodzą, iż w czasie wojny do wojsk obrony terytorialnej należeć będzie:

- prowadzenie działań na drugorzędnych kierunkach uderzeń przeciwnika i walka w specyficznych środowiskach;
- prowadzenie działań przeciwdywersyjnych i przeciwdesantowych;
- prowadzenie działań nieregularnych na tyłach i w ugrupowaniu wojsk agresora;
- ochrona i obrona obiektów.

Analiza powyższych zadań pozwala wnioskować, że większość z nich wykonywana będzie wspólnie z wojskami operacyjnymi własnymi i sojusznymi, bądź na ich korzyść.

Terytorialność wojsk OT i przewidywane możliwości bojowe predysponują je do działania w terenie urozmaiconym, gdzie przeciwnik nie posiada pełnej możliwości wykazania swej przewagi materialnej. Stąd, rozmieszczenie wojsk OT powinno spowodować możliwość szybkiej realizacji zadań bojowych, uwzględniając specyfikę terenu, w którym będą wykonywane. W kontekście charakteru działań wojennych potrzeba ich rozmieszczenia w stosunku do przewidywanych zadań jest bezdyskusyjna.

Jak wspomniano, jednym z podstawowych zadań wojsk OT w czasie działań wojennych będzie prowadzenie bezpośrednich zmagania z przeciwnikiem. Nieodzowne jest jednak przestrzeganie pewnych zasad, które w działaniach bojowych powinny sprowadzać się do:

- użycia jednostek wojskowych obrony terytorialnej do zadań w pobliżu rejonów (miejscowości, obiektów) ich dyslokacji;
- wykorzystania oddziałów (pododdziałów) OT zgodnie z ich przeznaczeniem i możliwościami bojowymi;
- dowodzenia jednostkami OT przez terytorialne organy dowodzenia, a w wypadku przejścia do działań nieregularnych – przez organy kierujące tymi działaniami;
- organizowania wspólnych działań wojsk operacyjnych z terytorialnymi w formie współdziałania, wsparcia lub czasowego (doraźnego) podporządkowania;
- przygotowania zawczasu oraz utrzymywania w sprawności technicznej obiektów fortyfikacyjnych i zapór inżynierskich w rejonach odpowiedzialności i działania wojsk OT.

Przestrzeganie powyższych zasad postępowania będzie sprzyjać skuteczności działań wojsk OT w realizacji przewidywanych dla nich zadań, pozwoli

także właściwie je wykorzystywać w interesie uzyskania optymalnego efektu bojowego w całokształcie działań obronnych.

Ogólnie można przyjąć, że działania bojowe wojsk OT w zasadniczej ich treści nie odbiegają od typowych zadań wojsk operacyjnych prowadzonych w działaniach regularnych. Jednak ze względu na wyposażenie ich tylko w lekki sprzęt oraz brak opancerzonych środków transportowych i ograniczone posiadanie etatowych środków transportu, nie zakłada się prowadzenia przez nie długotrwałych i uporczywych działań regularnych (frontalnych z przeważającym liczebnie i technicznie przeciwnikiem, w otwartym terenie, pozbawionym naturalnych ukryć i maskowania).

Obrona regularna dopuszczalna jest jedynie w terenie urozmaiconym i na drugorzędnych kierunkach zagrożenia atakiem przeciwnika, w rejonach zurbanizowanych, lesisto-jeziornych, miastach, lasach, górach i wszędzie tam, gdzie można teren wykorzystać, jako naturalną osłonę i ochronę przed bezpośrednim atakiem przeciwnika. Jednak będzie to każdorazowo działanie o ograniczonej intensywności, gdyż z reguły prowadzone będzie przy zachowaniu możliwości przejścia, przynajmniej znaczącej części sił (jeśli nie całością) do działań nieregularnych.

Ze względu na ograniczone możliwości bojowe i manewrowe wojsk OT należy przyjąć, że będą one prowadzić obronę na mniej zagrożonych kierunkach, w lukach między zgrupowaniami wojsk operacyjnych, w głębi ugrupowania obronnego, obsadzać i utrzymywać pozycje ryglowe, a także prowadzić obronę wydzielonych obiektów i miejscowości.

Celem prowadzenia działań obronnych przez wojska obrony terytorialnej będzie udaremnianie lub osłabienie działań zaczepnych przeciwnika, utrzymanie nakazanego rejonu, pozycji lub rubieży (miasta) i zadania mu jak największych strat. W każdym jednak warunkach powodzenie działań obronnych będzie zależeć głównie od:

- elastyczności form obrony;

- maksymalnego wykorzystanie elementów infrastruktury terenowej;
- przestrzennego prowadzenia walki;
- prowadzenia walki na bliskich odległościach;
- ograniczenia możliwości ogniowych i manewrowych przeciwnika;
- wykorzystania środków wsparcia wojsk operacyjnych.

Działania obronne, w zależności od celu działania, realizować będą związki taktyczne, oddziały, pododdziały wojsk OT w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności. Przyjmuje się przy tym, że rejon odpowiedzialności (RjO) związku taktycznego (oddziału, pododdziału) wojsk obrony terytorialnej jest wyznaczonym jego dowódcy obszarem, w którym – zgodnie z potrzebami planu operacyjnego – zobowiązany jest on przygotować i prowadzić podległymi oraz przydzielonymi mu siłami i środkami (samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem) działania humanitarne i bojowe.

Spośród szeregu zadań prowadzenie obrony miast i miejscowości jest jednym z ważniejszych. W rejonach zurbanizowanych są przesłanki do podjęcia skutecznych działań z przeciwnikiem i wykorzystania w pełni znajomości środowiska walki – miasta, z którego wywodzą się żołnierze obrony terytorialnej.

Samodzielna obrona miast i miejscowości wojskami OT przygotowywana jest nieco inaczej niż czynią to wojska operacyjne. W tym bowiem przypadku obrona zewnętrzna ma nieco inny charakter – nie jest ukierunkowana na stawianie silnego i długotrwałego oporu. Część znajdujących się tam obiektów, rubieży i rejonów będzie obsadzona wojskami, zasadnicza ich liczba powinna być jednak przygotowana do wariantowego ich wykorzystania w trakcie walki, a przed jej rozpoczęciem jedynie chroniona. Walka z nacierającym przeciwnikiem rozstrzygać się będzie bezpośrednio wśród zabudowań, gdzie wytworzą się warunki starcia na bliską odległość.

W założeniach i koncepcjach prowadzenia działań wojennych na obszarze kraju główny ciężar działań przeciwdywersyjnych, odnoszących się po części do działań ochronno-obronnych, a także manewrowych realizować mają wojska OT. Celem tych działań będzie przede wszystkim rozpoznawanie i zapobieganie działalności dywersyjnej, prowadzenie walki z grupami dywersyjnymi oraz ochrona obiektów przed ich atakami. Na ogół jednak skuteczność i efektywność przeciwdywersyjnych działań pododdziałów i oddziałów wojsk OT uzależniona będzie od następujących czynników:

- maksymalnego wykorzystania systemu informacyjno-meldunkowego wszystkich elementów systemu obronnego państwa (militarnego i cywilnego);
- potrzeby skupienia sił przeciwdywersyjnych na prognozowanych rejonach, obiektach w celu stworzenia (nasylenia) sił umożliwiających skuteczną likwidację elementów dywersyjnych;
- szybkości reagowania na przejawy działalności dywersyjnej przeciwnika;
- wysokiej mobilności i manewrowości wydzielonych sił do likwidacji grup dywersyjnych;
- umiejętnego doboru form i metod oddziaływania na przeciwnika.

Z reguły więc działania przeciwdywersyjne, formacji obrony terytorialnej będą miały miejsce w rejonach szczególnego zagrożenia i w przypadku braku możliwości realizacji tego zadania przez inne siły.

Z treści zawartych we wspomnianych koncepcjach ewentualnych działań wojennych wynika, iż w działaniach przeciwdesantowych można przewidywać również udział jednostek OT. Jednak ze względu na posiadane przez nie siły i środki mogą to zadanie realizować w ograniczonym zakresie. Nie do rzadkości należeć będą przypadki, gdy celem działań przeciwdesantowych OT będzie lokalizacja, blokowanie i utrudnianie desantom osiągnięcia gotowości bojowej. Możliwe też będzie oddziaływanie na desant podczas przelotu,

w czasie jego lądowania oraz w czasie łączenia się oddziałów desantujących na różnych lądowiskach.

W myśl obowiązujących zasad, w pierwszej kolejności do działań przeciwdesantowych, powinny być użyte wszystkie możliwe siły znajdujące się w pobliżu miejsca desantowania, w tym również pododdziały wojsk obrony terytorialnej. Wynika to z konieczności natychmiastowego blokowania rejonu desantowania, okrążenia go systemem posterunków, a następnie stopniowe rozpoznanie, rozbijanie i likwidacja. W tym modelu walki z desantami powietrznymi wojska OT na ogół będą siłami blokującymi i dezorganizującymi poczynania przeciwnika oraz utrudniającymi desantowi przyjęcie określonego systemu walki, a także działania całością zgrupowania desantowego.

Po rozbiciu desantu i jego przejścia w rozproszenie należy przystąpić do działań likwidacyjnych, polegających na wydzieleniu dla poszczególnych jednostek (pododdziałów) OT stref lub rejonu do stopniowej likwidacji pozostałości desantu. W tej sytuacji formacje obrony terytorialnej powinny maksymalnie wykorzystać znajomość terenu (środowiska walki) i stosować takie formy walki, jak: wypad, pościg, zasadzka, okrążenie.

W całokształcie zadań realizowanych w czasie wojny, te związane z ochroną i obroną obiektów, jednostki OT wykonywać będą jako zorganizowany systemowo, wzajemnie się uzupełniający zespół przedsięwzięć. W sztuce wojennej działania ochronno-obronne są pomocniczym rodzajem działań, a przewaga elementów ochronnych lub obronnych zależy od charakteru obiektu, jego dyslokacji, stopnia zagrożenia i wielkości sił jakie należy wydzielić. Na podstawie wyników badań sądzić należy, iż głównym celem działań ochronno-obronnych będzie dozоровanie i fizyczna obrona obiektów. Działania ochronno-obronne skupiać się będą na obiektach:

- powierzchniowych (lotniska, składy, magazyny);
- liniowych (drogi, linie przesyłowe, trasy komunikacyjne);
- punktowych (mosty, wiadukty);

- ważne budowle (zapory);
- stanowiska kierowania.

Istotne jest przy tym, jakiej kategorii są te obiekty, bowiem działania ochronno-obronne będą realizowane:

- samodzielnie na obiektach kategorii I,
- we współdziałaniu z układem pozamilitarnym w odniesieniu do obiektów kategorii II.

Skuteczność działań ochronno-obronnych zależy od wielu czynników. Są podstawy sądzić, iż niebagatelny wpływ mieć będzie:

- rozpoznanie możliwego zagrożenia;
- system informacyjno-meldunkowy w rejonach obiektów;
- dozorowanie wyznaczonych sił na przedpolach obiektu;
- umiejętny system zaporowo-blokujący i przeciwdywersyjny;
- ochrona najważniejszych elementów składowych ochranianego obiektu;
- linia stanowisk fizycznej obrony obiektów.

Kolejnym, a zarazem istotnym zadaniem wojsk obrony terytorialnej w czasie działań wojennych jest wsparcie działań wojsk operacyjnych. Zadanie to realizowane będzie głównie w ramach przedsięwzięć logistycznych, inżynierskich i innych. Odnosi się nie tylko do przedsięwzięć prowadzonych w rejonach odpowiedzialności jednostek wojsk OT ale również w znacznej mierze poza nimi.

Wsparcie działań wojsk operacyjnych polega głównie na:

- transporcie środków materiałowych (amunicja, mps, materiały wybuchowe i minerskie, środki higieny, sanitarne oraz żywność);
- ewakuacji uszkodzonego sprzętu;
- pochówku zabitych;
- organizowaniu obozów jenieckich oraz ich ochrony;
- organizowanie dostarczania żołnierzy rezerwy do macierzystych jednostek wojsk operacyjnych;

- rozbudowie rubieży i rejonów na korzyść wojsk operacyjnych;
- maskowaniu działań operacyjnych.

Naturalnym działaniem bojowym wojsk OT jest prowadzenie działań nieregularnych w każdych niemalże okolicznościach. Właśnie w tych działaniach upatruje się możliwości przetrwania stanów osobowych oraz zadawania agresorowi maksymalnie dużych strat w sposób nieprzerwany – niezależnie od tego, czy przyjął on ugrupowanie bojowe do walki, czy też wycofuje się lub odpoczywa po niej itp. Działania nieregularne to także najbardziej namacalny dowód realizacji obrony powszechnej, której część celów może być osiągnięta nawet w przypadku czasowej okupacji części terytorium naszego państwa.

Niezależnie od okoliczności i warunków walki (operacji) celem działań nieregularnych będzie paraliżowanie zdolności kontynuowania operacji ofensywnej przeciwnika, osłabienie jego zdolności bojowej, uniemożliwienie stałego podporządkowania podbitego terytorium, uniemożliwienie wykorzystania infrastruktury logistycznej i materiałowej, a także zabezpieczenia jego wojsk. Zrealizowanie powyższego celu wiąże się z podjęciem następujących działań:

- zwalczanie (atakowanie) niewielkich grup i pojedynczych żołnierzy przeciwnika;
- niszczenie obiektów infrastruktury obronnej wykorzystywanej przez przeciwnika;
- dezorganizacja systemu dowodzenia i zabezpieczenia logistycznego;
- ograniczenie możliwości eksploatacyjnej zajętego terytorium;
- tworzenie struktur administracyjnych państwa podziemnego;
- prowadzenie akcji sabotażowo-dywersyjnych;
- prowadzenie stałego rozpoznania.

Powyższe cele można osiągnąć stosując działania:

- rozpoznawcze,

- dywersyjne,
- szturmowe,
- obronne.

Z wniosków wynikających z analizy konfliktów lokalnych ostatnich lat wynika, iż prowadzenie działań nieregularnych warunkują:

- inicjatywa;
- zaskoczenie;
- rozpraszanie się i skupianie wysiłku (dekoncentracja i koncentracja);
- ruchliwość sił i elastyczność działań;
- unikanie wiązania sił walką.

Z uwagi na swą specyfikę działania nieregularne powinny prowadzić siły OT nie większe niż pluton, a tylko w niektórych przypadkach kompania.

Reasumując wojska OT, prowadząc działania nieregularne, w każdym miejscu i w każdej sytuacji operacyjno-taktycznej powinny dążyć do:

- a) pełnego wykorzystania walorów obronnych terenu i możliwości jego przygotowania do obrony jako podstawowego czynnika uzyskania zaskoczenia, zasadniczego miejsca ukrycia przed obserwacją i ogniem przeciwnika, a tym samym stworzenia dogodnych warunków do aktywnego użycia własnych środków walki;
- b) prowadzenia aktywnej walki, aby zadawać przeciwnikowi jak największe straty;
- c) stosowania różnych form (regularnych i nieregularnych) i sposobów walki zbrojnej (zasadzka, zapora, blokada, obrona miejscowości), stosownie do siły, środków i działań przeciwnika;
- d) dążenia do zdecydowanego osiągnięcia celów działań wojsk OT z celami operacyjnymi;
- e) maksymalnego wykorzystania wsparcia i pomocy całego społeczeństwa;

f) minimalizowania oddziaływania przeciwnika na własne społeczeństwo i ludność cywilną.

Zakres i skala wsparcia działań wojsk operacyjnych będzie uwarunkowana wieloma czynnikami, w zasadzie będzie miała charakter planowy. Należy się jednak liczyć z tym, że w niektórych sytuacjach trzeba ją będzie organizować doraźnie.

W Czechach zakłada się użycie wojsk operacyjnych, w ramach operacji wsparcia,¹⁷ w celu ochrony życia ludzi, zmniejszenia cierpień ludności cywilnej, a także ochrony majątku narodowego.

Operacja wsparcia realizowana będzie w następujących formach:

- pomocy w czasie klęsk żywiołowych i katastrof;
- pomoc uciekinierom;
- pomoc humanitarna;
- ewakuacja ludności cywilnej ze stref zagrożenia.

Analiza zadań wojsk OT w różnych stanach funkcjonowania państwa pozwala na wyspecyfikowanie uogólnionych wniosków dotyczących struktury, dyslokacji i uzbrojenia tych wojsk. Uogólniając, stwierdzić można, że:

- istnieje potrzeba utrzymywania wojsk OT we wszystkich województwach;
- struktura i wyposażenie jednostek OT w poszczególnych województwach powinna być adekwatna do położenia i charakteru województwa;
- różnorodność zadań uzasadnia potrzebę posiadania w wojskach OT sił przewidzianych do ochrony i obrony obiektów oraz działań zabezpieczających;
- kierowanie OT oraz dowodzenie wojskami realizować powinny WSzW;

---

¹⁷ J. Nový, P. Sičák, *Přednosti armády při nevojenském řešení krizí*, AW Brno, 2001 rok, s. 35.

- brak jest uzasadnienia do tworzenia „mobilnych” jednostek OT(BOT);
- dyslokowanie wojsk OT uzależnione powinno być od charakteru przewidywanych zadań;

- uzbrojenie powinno być nowoczesne, a jednocześnie lekkie i przenośne.

W konkluzji rozważań dotyczących zadań wojsk obrony terytorialnej w różnych stanach funkcjonowania państwa należy podkreślić, iż podział zadań na czas pokoju, kryzysu i wojny jest podziałem uproszczonym. Bardzo trudno jest bowiem precyzyjnie przypisać niektóre z wyspecyfikowanych zadań do określonego stanu państwa. Ponadto trzeba dostrzegać ścisły związek tego co się czyni w czasie pokoju z tym co później realizuje się podczas kryzysu i ewentualnego konfliktu zbrojnego. W przypadku jego zaistnienia szereg zadań należy wykonywać wyprzedzająco, aby nie być później zaskoczonym.

3. STRUKTURA I PROGNOZOWANA LICZEBNOŚĆ JEDNOSTEK WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ

Tworzony właśnie nowy model organizacyjny sił lądowych Wojska Polskiego zakłada, że ich trzon będą stanowić dwa korpusy wojsk operacyjnych oraz dwa okręgi wojskowe. Jest to zgodne z rozwiązaniami stosowanymi w NATO i pozwala nam na wyraźne rozdzielanie komponentu wchodzącego w skład sił Sojuszu i sił pozostających pod narodowym dowództwem. Trzon drugiego komponentu będą stanowić siły obrony terytorialnej. W świetle nowych uwarunkowań, związanych choćby z przejściem prawie całości sił głównych w podporządkowanie sojusznicze, rośnie rola sił obrony terytorialnej.

Dotychczasowy podział kraju na dwa okręgi wojskowe jest korzystny z punktu widzenia kierowania jednostkami obrony terytorialnej, wsparcia logistycznego i administrowania. Struktury dowództw okręgów wojskowych i ich terytorialne organy dowodzenia zapewniają realizację zadań w zakresie zabezpieczenia swobody działania wojsk operacyjnych, zarówno narodowych, jak i sojuszniczych. Dowództwa okręgów wojskowych spełniają również istotne funkcje koordynatora współpracy z układem pozamilitarnym, co ma szczególne znaczenie w sytuacjach kryzysowych. Trzonem systemu obrony okręgów są niewątpliwie siły obrony terytorialnej.

Potrzeby i specyfika zadań wojsk obrony terytorialnej określają ich charakter i skład bojowy. Skład, struktura oraz system kierowania wojskami obrony terytorialnej powinny być również dostosowane do ustroju i podziału terytorialnego państwa oraz lokalnych potrzeb i warunków. Powinien także uwzględniać dużą samodzielność podmiotów gospodarczych i poszczególnych powiatów, niekiedy nawet gmin.

Struktury organizacyjne obrony terytorialnej powinny być proste, a zarazem uniwersalne, powinny zapewniać skuteczne wykorzystanie sił OT w różnych okolicznościach. Dobrym rozwiązaniem wydaje się struktura modułowa złożona z oddzielnych organów dowodzenia i oddzielnych sił wykonawczych – zestawianych odpowiednio do potrzeb.

Proponowana struktura organizacyjna sił OT mogłaby być wzorowana na organizacji amerykańskich dywizji podwójnego bazowania, składających się z samodzielnych formacji oraz oddzielnych dowództw terytorialnych; dopiero na czas działań, stosownie do potrzeb, elementy te mogą być scalane w większe jednostki organizacyjne. Trzeba jednak dostrzegać szerokie spektrum specyficznych zadań, w których mogą partycypować siły i środki OT, zwłaszcza wynikających z zagrożenia terrorystycznego oraz obrony i ochrony obiektów (urządzeń).

Z roli państwa gospodarza wynikają obowiązki rozwinięcia na terytorium Polski elementów obrony terytorialnej, zwłaszcza pododdziałów:

- kierowania ruchem wojsk;
- ratowniczych;
- ochrony i obrony obiektów;
- inżynierskiej rozbudowy terenu;
- bojowych do walki z desantami oraz do działań przeciwdywersyjnych i nieregularnych.

Dla realizacji powyższych zadań całe terytorium państwa powinno być podzielone na obszary odpowiedzialności dowódców garnizonów, jako organów kierowania (dowodzenia) podstawowego taktycznego szczebla organizacyjnego obrony terytorialnej, te obszary to garnizony, w których są rozmieszczone jednostki, obiekty, urządzenia i tereny wojskowe.

Garnizon mógłby obejmować obszar kilku (3-8) powiatów. W każdym garnizonie należy utworzyć etatowe dowództwo garnizonu, stanowiące podstawowy terytorialny organ kierowania obroną terytorialną i dowodzenia woj-

skami garnizonu; jego dowódca będzie podstawowym terenowym organem wykonawczym w sprawach operacyjno-obronnych. Rozmieszczenie dowództw garnizonów na terytorium całego państwa powinno być możliwie równomierne, a granice obszarów odpowiedzialności garnizonów powinny przebiegać wzdłuż granic powiatów i obejmować taką ich liczbę, aby powierzchnia i liczba mieszkańców były do siebie zbliżone.

Z przeprowadzonych kalkulacji wynika, że na potrzeby efektywnego kierowania obroną terytorialną garnizonu i dowodzenia jego wojskami należałoby podzielić terytorium Polski na około 80 garnizonów¹⁸, rozmieszczając je w całości na obszarze odpowiedzialności obronnej macierzystych dowództw regionów (obecnych WSzW). Wymagałoby to weryfikacji garnizonów przewidzianych do likwidacji odpowiednio do potrzeb nowych garnizonów wojskowych, jako podstawowych organów kierowania siłami terytorialnymi taktycznego szczebla organizacyjnego. W czasie pokoju spoczywałyby na nich obowiązki planowania i przygotowania obrony obszarów odpowiedzialności oraz gromadzenia danych o terenie i infrastrukturze obronnej. W okresie zagrożenia i wojny kierowałyby one obroną, a w razie bezpośrednich działań bojowych w strefie odpowiedzialności wykonywałyby zadania stawiane przez dowódcę jednostki operacyjnej (brygady, dywizji) oraz koordynowałyby udział układu niemilitarnego na rzecz wojsk.

Obecnie w wojskach lądowych funkcjonują brygady obrony terytorialnej o niepełnych stanach, jednak ani ich liczba, ani uzbrojenie i wyposażenie jeszcze nie odpowiadają potrzebom. Oprócz tego w wojskach lądowych występują załączki – przewidywanych do rozwinięcia w okresie zagrożenia – kolejnych brygad, samodzielnych batalionów i pododdziałów ochrony obiektów, a także wielu elementów systemu kierowania ruchem wojsk. W nadchodzących latach przewiduje się powiększenie liczby brygad obrony terytorialnej

---

¹⁸ Obecnie w strukturze administracyjnej jest 208 powiatów ziemskich i 64 powiaty grodzkie.

przez włączenie w skład obrony terytorialnej niektórych jednostek wojsk operacyjnych¹⁹. Planuje się ponadto stopniowe zwiększanie liczby samodzielnych batalionów obrony terytorialnej, tworzenie pododdziałów dowodzenia przy wojewódzkich sztabach wojskowych, restrukturyzację elementów systemu kierowania ruchem wojsk i reorganizację pododdziałów ochrony obiektów. Należy jednak podkreślić, że o terminie formowania oraz wielkości sił terytorialnych decydują względy operacyjne, prawdopodobne zagrożenie, zasoby i struktura rezerw osobowych oraz infrastruktura mobilizacyjna i środki materiałowo-techniczne.

Uzyskane wyniki badań wskazują, że skład, rozmieszczenie i wyposażenie powinno być adekwatne do przewidywanych zadań (czasu „P” i „W”) oraz środowiska ich realizacji. Nierealne wydaje się więc, aby siły obrony terytorialnej rozmieszczać proporcjonalnie na obszarze całego kraju i każdy z pododdziałów (oddziałów) traktować jako część (fragment) struktury zuniifikowanej na wzór wojsk operacyjnych. Nieodzowne jest zróżnicowanie rozmieszczenia i wyposażenia stosownie do ewentualnych zagrożeń czasu pokoju, kryzysu i konfliktu zbrojnego. Stąd też wynika obiektywna konieczność prognozowania zagrożeń (militarnych i niemilitarnych) i w stosunku do nich określania potencjalnych wykonawców zadań sił OT, które muszą być odpowiednio zorganizowane, wyposażone i uzbrojone. Niektóre jednak z możliwych zadań nie da się w sposób czytelny określić. Dotyczy to, między innymi, wynikających z terroryzmu, czy też nie do końca sprecyzowanych potrzeb pod kątem ochrony różnego rodzaju baz z bazami lotniczymi łącznie.

Synteza wyników przeprowadzonych badań przez pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Strategiczno-Obronnego AON, pozwala stwierdzić, iż wojska OT mają wymiar terytorialny – **są ściśle związane z określonym obszarem, jego specyfiką, z zadaniami, jakie przyjdzie im**

---

¹⁹ Przykładem tego typu działań jest 22 Brygada Piechoty Górskiej oraz 18 Białostocka Brygada Zmechanizowana im Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego przemianowana na 18 BOT.

realizować na tym terenie. Wojska OT są jednocześnie formacją przewidzianą do prowadzenia działań przestrzennych – na stosunkowo dużym obszarze.

Z konfliktów lokalnych ostatnich lat wynika, że łatwiej jest przeprowadzić mobilizację niewielkich organizacji. Ona to w przełożeniu na wymiar OT oznacza, m.in., iż celowe (zasadne) rozwiązanie powinno sprowadzać się do uciekania (nie tworzenia) od dużych organizmów, np. BOT i lokowania ich w jednym miejscu. Bataliony tej brygady powinny być rozrzucone w kilku miejscach, aby łatwiej było je zmobilizować i mogły spełniać warunek terytorialności i przestrzenności.

Pomiędzy poszczególnymi strukturami wojsk OT nie można postawić znaku równości, bo różne są zadania. Skoro wojska OT są związane z terenem, to istotne znaczenie ma jego specyfika. Zróżnicowany jest także poziom urbanizacji i uprzemysłowienia. Odmienna jest infrastruktura. Różne jest też potencjalne zagrożenie toksycznymi środkami przemysłowymi i prawdopodobieństwo zaistnienia katastrofy czy awarii lub zagrożenia życia na danym obszarze. To, między innymi, oznacza, że różne są obiekty, które wojska OT mają ochraniać i bronić. Odmienna jest także specyfika obszaru, w którym pododdziały i oddziały OT będą realizować zadania.

W zależności od obszaru kraju różne są też zadania operacyjne. Wojska OT dyslokowane w pobliżu granicy wschodniej powinny charakteryzować się odmiennymi (wyższymi) stopniami ukończenia (gotowość do działań) i możliwościami bojowymi niż rozmieszczone na zachód od linii Wisły. Ponadto należy uwzględniać jeszcze inne kwestie, chociażby wynikające ze zróżnicowanego stopnia zaludnienia i towarzyszących temu z reguły różnorodnym konsekwencjom.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają wysnuć wniosek, że zadania stojące przed współczesnymi wojskami OT nie różnią się zasadniczo od zadań obronnych wojsk operacyjnych. Zależą jednak od posiadanego sprzętu

i możliwości bojowych, co nie pozostaje bez wpływu na sposób realizacji poszczególnych zadań. Ponadto wojska OT są – z racji swej natury – predysponowane do realizacji szeregu zadań w czasie pokoju i ewentualnego kryzysu.

Podstawowym rodzajem wojsk OT – ze względu na charakter zadań oraz uzbrojenie, a także potrzebę prowadzenia działań – jest piechota zmotoryzowana. Predysponowana ona jest też do obrony i ochrony obiektów. Do wykonywania szerokiego zakresu zadań i prac inżynieryjnych w celu zabezpieczenia i wsparcia działań wojsk operacyjnych oraz przygotowania i utrzymywania systemu zapór i niszczeń, także prowadzenia przedsięwzięć maskowania operacyjnego, niezbędne są pododdziały wojsk inżynieryjnych. Konieczne są także pododdziały logistyczne (transportowe, zaopatrzeniowe itp., wraz ze składnicami), aby możliwe było wykonywanie – na potrzeby własne i wojsk operacyjnych – wielu zadań logistycznych. Aby skutecznie dowodzić tego typu pododdziałami, konieczne są również struktury dowodzenia. Oddzielną kwestią są pododdziały łączności (w tym przewodowej) przygotowujące i wykorzystujące „terytorialną” łączność wojskową oraz cywilne obiekty we wskazanym rejonie, np. krajowy system łączności. Nieodzowne są także pododdziały regulujące ruch wojsk.

Z poprzednich części niniejszej pracy wynika, iż najkorzystniejszym rozwiązaniem byłoby, aby w warunkach Polski uwzględnić jednostki ogólnego przeznaczenia (piechoty), rodzajów wojsk i logistyczne, a także ośrodki szkoleniowe i inne jednostki stacjonarne. Będą to jednostki bojowe i zabezpieczające (wspierające), a jednocześnie mobilne i stacjonarne.

Z wcześniejszych rozważań wynika, iż wojska OT mogą realizować zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Mogą uczestniczyć w usuwaniu skutków katastrof i klęsk żywiołowych oraz prowadzić bezpośrednie działania bojowe z agresorem, a także wykonywać szereg zadań w przypadku ewentualnego ataku terrorystycznego. Bardzo ważne zadania będą dotyczyć ochrony i obrony różnego rodzaju obiektów. Mają przy tym być dowiązane

do określonego obszaru i w miarę szybko interweniować w miejscu i czasie tego wymagającym. W czasie pokoju i kryzysu to także jeden z możliwych elementów (systemu) obrony i ochrony społeczeństwa, pozostający w gestii wojewody.

Powyższe, bardzo skrótowo przybliżone, przesłanki i zasady funkcjonowania wojsk OT oznaczają, między innymi, iż **na obszarze każdego województwa powinny znajdować się mobilne formacje OT**, przeznaczone do działania na jego terytorium lub, w wyjątkowych sytuacjach, także na obrzeżach sąsiadujących województw. Z przeprowadzonych analiz wynika, iż skład wojsk OT na danym województwie powinien być adekwatny do przewidywanych zadań. To zaś oznacza, że w niektórych województwach przygranicznych siły te mogą być większe, a także nie w każdym województwie powinna być brygada obrony terytorialnej (BOT). Niekiedy mogą to być nieco mniejsze struktury, ale gwarantujące realizację możliwych zadań. Struktura organizacyjna BOT powinna być zbliżona do struktury (brygady) lądowych wojsk operacyjnych, co zapewne nie pozostanie bez wpływu na wiele kwestii związanych ze współdziałaniem i dotyczących funkcjonowania w okresie pokoju.

Charakter przewidywanych zadań, ich duże spektrum pozwala wysnuć wniosek, iż **najkorzystniej byłoby gdyby brygady OT składały się z:**

- dowództwa oraz pododdziału dowodzenia;
- 4-5 batalionów piechoty (piechoty zmotoryzowanej);
- pododdziałów logistycznych.

Pierwszy element struktury organizacyjnej jest oczywisty. Jego zasadnicze części muszą stale funkcjonować, w innym bowiem przypadku trudno będzie zarządzić mobilizację i stworzyć BOT, jako sprawnie działającą organizację wojskową na terytorium województwa.

Kolejnym elementem składowym są bataliony piechoty, postrzegane jako bojowe (interwencyjne). Ich liczba oraz wyposażenie i uzbrojenie powinno być zróżnicowane w zależności od przewidywanych zadań. To zaś może być

także pochodną położenia danego województwa na obszarze kraju, w tym również bliskości granicy z państwami jeszcze nie należącymi do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

We wcześniejszych rozważaniach wysnuto wniosek, iż BOT nie powinna być dyslokowana w jednym garnizonie. Takie rozwiązanie nie gwarantuje bowiem przestrzenności działania, wydłuża czas reakcji i nieco komplikuje proces mobilizacyjnego rozwijania. Są to więc przesłanki świadczące o tym, aby poszczególne bataliony były rozmieszczane na całym obszarze województwa, głównie w pobliżu miejsc realizacji najistotniejszych zadań. Oznacza to, iż powinny stanowić sobą taktyczne zgrupowania, zdolne do organizowania i prowadzenia autonomicznych działań; samodzielnego wykonywania różnorodnych zadań czasu pokoju, kryzysu i wojny.

Przyjęcie powyższego założenia nie pozostaje bez wpływu na strukturę organizacyjną batalionu OT (**bOT**). Aby był autonomicznym zgrupowaniem powinien, oprócz piechoty, posiadać niewielki pododdział dowodzenia oraz pododdziały wsparcia działań i logistyczne. Istotne będzie przy tym, aby pododdziały ogniowe gwarantowały możliwość prowadzenia walki na bliską odległość i w specyficznych środowiskach pola walki. Nieodzowne jest także stworzenie przesłanek do podjęcia skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego, zwłaszcza śmigłowcami.

Takie rozwiązanie wyeliminuje potrzebę posiadania na szczeblu BOT pododdziałów artylerii do ognia pośredniego i artylerii przeciwlotniczej (OPL). Proponowane odejście od rozstrzygnięć przyjmowanych w operacyjnych wojskach lądowych to przede wszystkim podkreślenie działania i realizacji zadań przez niewielkie zgrupowania OT. W innym bowiem przypadku trudno będzie wydobyć specyfikę terenu i zatracona zostanie terytorialność tych wojsk. W czasie klęski żywiołowej lub katastrofy może także oznaczać potrzebę zmobilizowania (rozwinęcia) tylko batalionu najbliższego, który szybko mógłby przystąpić do akcji.

Wizja ewentualnego konfliktu zbrojnego (działań wojennych) na obszarze kraju, możliwe warunki realizacji szeregu zadań, zrodzi niejednokrotnie potrzebę ścisłego współdziałania, a nawet podporządkowania BOT czy też bOT wojskom operacyjnym. Przy dużym „rozrzedzeniu” pola walki, nawet w takim przypadku działanie stworzonego zgrupowania wojsk lądowych rozpadnie się na działanie szeregu autonomicznych zgrupowań taktycznych. Korzystniej jest więc już w okresie szkolenia pokojowego, tworzyć takie zgrupowania na bazie batalionu niż później pod presją działania przeciwnika dokonywać podziału dużego i ociążałego (mało mobilnego) zgrupowania, jakim niewątpliwie jest BOT.

Przyjęcie proponowanych rozwiązań nie pozostanie bez wpływu na stan liczebny batalionu. Liczba żołnierzy czasu „W” oscylowałaby w granicach 600-700, z czego połowę stanowiliby żołnierze piechoty.

Oddzielną, a zarazem dość często podnoszoną kwestią jest logistyka. Przedstawione są różne poglądy. Część osób jest nawet zdania, iż z uwagi na akcentowaną terytorialność nie ma potrzeby tworzenia całego spektrum służb logistycznych. Wedle opinii osób prezentujących to stanowisko zasadniczą część zadań mogą realizować organizacje cywilne, rozmieszczone na danym obszarze. Przy takim założeniu nie dostrzega się jednak pewnych uwarunkowań prawnych, a przede wszystkim potrzeby zapewnienia autonomiczności, która będzie istotna podczas zmiany rejonu działania.

Wiele argumentów przemawia więc za tym, aby na szczeblu brygady były **pododdziały logistyczne**. One bowiem będą rozstrzygać wszelkie kwestie związane z funkcjonowaniem BOT na terytorium danego województwa. Pododdziały staną się organem rozstrzygającym zagadnienia zakwaterowania, zaopatrzenia, żywienia, pomocy medycznej i technicznej. Stamtąd możliwy będzie „spływ” rozwiązań oraz zaopatrzenia (środków) niezbędnych do „życia” i działania poszczególnych pododdziałów obrony terytorialnej.

Elementy strukturalne BOT są tylko częściowo rozwinięte w okresie pokoju. Ich stopień ukończenia powinien być jednak na tyle duży, aby gwarantować:

- utrzymanie obiektów koszarowych i etatowego sprzętu,
- sprawne zainicjowanie i przebieg procesu mobilizacyjnego rozwinięcia,
- okresowe szkolenie składu osobowego.

Z powyższego wynika, iż w zdecydowanej większości będą to żołnierze zawodowi i nadterminowi. Oni to, przy wsparciu żołnierzami OT, będą w stanie w stosunkowo szybkim czasie rozwinąć poszczególne pododdziały i uzupełnić je w niezbędny sprzęt przejęty od podmiotów gospodarczych oraz „ożywić” całą logistykę.

W zależności od przewidywanych zadań i posiadanej substancji koszarowej oraz sprzętu bojowego liczba żołnierzy w skadrowanym pododdziale (bOT) może oscylować w granicach 100 w każdej brygadzie (pułku).

Obszar Rzeczypospolitej leżący na wschód od linii Wisły spełniać będzie rolę szczególną podczas ewentualnego konfliktu zbrojnego, zwłaszcza na dużą skalę. Na tym bowiem terytorium mogą być prowadzone najcięższe walki z ewentualnymi zgrupowaniami powietrzno-lądowymi i pancernomechanizowanymi przeciwnika. To także potencjalne miejsce organizowania i prowadzenia operacji opóźniającej oraz działań nieregularnych, jako konsekwencji czasowego ustąpienia w głąb kraju.

Na wschodnich i północno-wschodnich obszarach państwa przewiduje się więc znacznie szersze spektrum zadań przewidzianych do realizacji przez wojska OT, zwłaszcza na czas kryzysu i wojny. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w ich składzie, aby zaplanowane zadania mogły być wykonane. W wymiarze praktycznym oznaczać może to, iż na terenie 7 województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego, małopolskiego, mazowieckiego i świętokrzyskiego powinny być rozmieszczone dodatkowe siły OT. Skład poszczególnych pododdziałów powinien być zbliżony

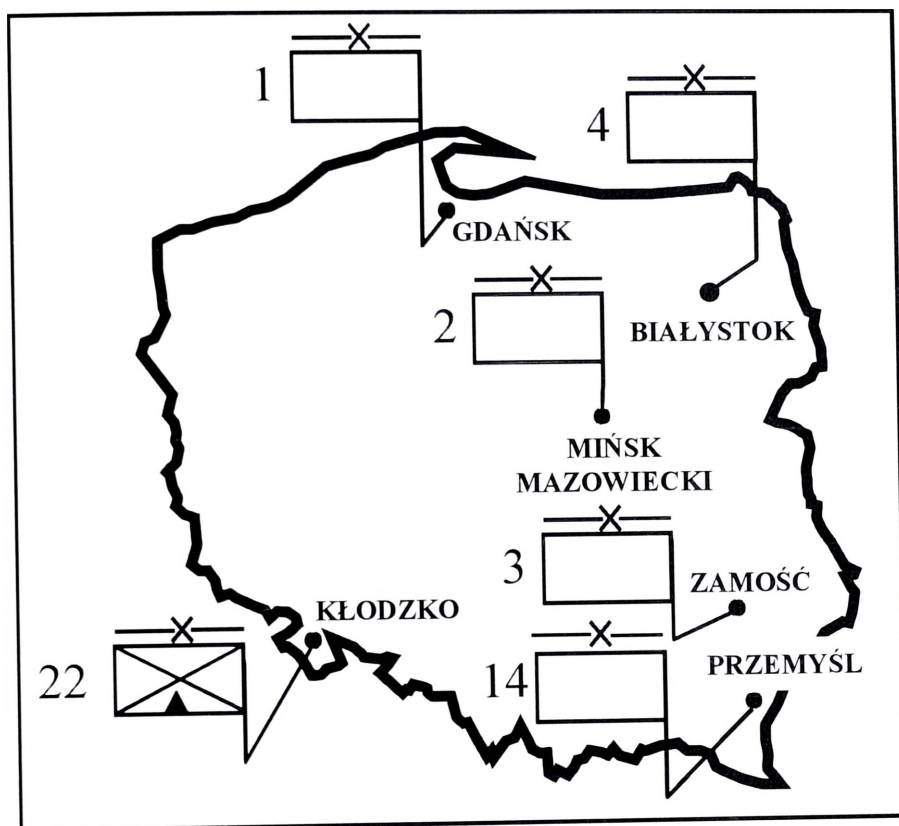
do poprzednio analizowanych. Podobne byłyby też ich możliwości bojowe. Ponadto niektóre pododdziały (zgrupowania taktyczne) mogłyby również spełniać rolę, jaką we wcześniejszych koncepcjach przewidywano dla batalionów fortecznych. Przy takim rozwiązaniu byłaby realna siła, która mogłaby odstraszać potencjalnego przeciwnika, a ponadto przygotować i prowadzić obronę wydzielonych miast. Trzeba też mieć na uwadze potrzeby wynikające z zagrożenia terrorystycznego i wynikające z ochrony i obrony obiektów baz, urzędzeń i instytucji.

Kwestią wymagającą dalszych pogłębionych analiz powinien być kierunek BRZEŚĆ-BIAŁYSTOK-WARSZAWA. Jest to bowiem najkrótsza droga do stolicy kraju – kierunek, który niejednokrotnie był wykorzystywany przez walczące wojska. Tu na obszarze RP znajdują się dwa, stosunkowo duże ośrodki miejskie, z których Warszawa odgrywa rolę szczególną. Są więc argumenty, które przemawiają za tym, aby ten kierunek potraktować szczególnie. Mogłoby to znaleźć odzwierciedlenie w dyslokowaniu kolejnej BOT. Aktualne rozmieszczenie BOT na obszarze kraju przedstawia rysunek 2²⁰.

Niekiedy, niezależnie od zaproponowanej struktury BOT, mogą być dodatkowe bataliony OT. Uzależnione to będzie przewidywanymi zadaniami, bowiem zawsze należy dysponować siłami i środkami (wykonawcą), adekwatnymi do potrzeb w najgorszym (najmniej korzystnym) przypadku. Wspomniane bataliony mogą funkcjonować samodzielnie, lecz zapewne korzystniejszym rozwiązaniem byłoby sformowanie z dwóch-trzech bOT pułku OT (pOT).

---

²⁰ Nie uwzględniono formowanej 23 BOT.

Rys. 2. Rozmieszczenie BOT na obszarze kraju

Dla przejrzystości struktury organizacyjnej zasadne jest więc tworzenie samodzielnych batalionów OT, co było dostrzegane w dotychczasowych rozważaniach. Pewnego rodzaju unifikacja struktury organizacyjnej korzystnie wpłynie na kwestie związane z funkcjonowaniem poszczególnych zgrupowań wojskowych, sprawy szkoleniowe i dotyczące mobilizacji. Łatwiejsze będzie szeroko rozumiane dowodzenie i współdziałanie oraz uproszczona, a zarazem ujednolicona zostanie cała sfera logistyczna.

Całkiem oddzielną kwestią są zagadnienia dotyczące tworzenia i funkcjonowania batalionów ochrony i obrony obiektów (**boo**). Główna trudność, przynajmniej obecnie, wynika z faktu braku jasnego obrazu przyszłości sił zbrojnych, w tym rozmieszczenia baz logistycznych. Z wcześniej prowadzonych prac wynika, iż na terytorium RP znajduje się 108 obiektów gospodarki narodowej I kategorii chronionych i bronionych siłami resortu obrony naro-

dowej²¹. One to mogłyby znajdować się w centrum zainteresowania wojsk OT.

Podobnie powinna być rozstrzygnięta kwestia związana z ochroną i obroną baz lotniczych i logistycznych, z reguły rozmieszczonych w sposób rozśrodkowany, na stosunkowo dużej przestrzeni. Część z tych baz (magazynów) byłaby zapewne w dyspozycji wojsk OT. Trudno jest jednak na obecnym etapie restrukturyzacji sił zbrojnych RP określić liczbę tych baz. Na podstawie wstępnych ocen pionu logistyki dostrzega się potrzebę funkcjonowania około 100 różnego rodzaju baz, składnic i magazynów z zapasami dla poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb. Ta liczba to obiekty, które wymagałyby ochrony i obrony przez wojska OT.

Poszczególne bazy logistyczne różnią się między sobą, głównie ze względu na ważność przechowywanego (zmagazynowanego) sprzętu i zapasów oraz rejonu (obszaru) rozmieszczenia. Zróżnicowane więc powinny być siły i środki przeznaczone do ich ochrony i obrony w czasie kryzysu czy wojny. Są podstawy przypuszczać, iż niejednokrotnie może to być ekwiwalentna kompania OT. W innym przypadku, zwłaszcza wtedy, gdy dana baza będzie rozśrodkowana, niewystarczające mogą się okazać siły batalionu OT. W tej sytuacji można dokonać pewnego uogólnienia i założyć, iż co najmniej połowa obiektów I kategorii i baz logistycznych wymagać będą ochrony i obrony sił na poziomie bOT. W odniesieniu do pozostałych obiektów, składnic, magazynów itp. wystarczające może być zgrupowanie sił i środków odpowiadające potencjałowi kompanii.

Całkiem oddzielną kwestią jest ochrona i obrona baz lotniczych, które są w trakcie tworzenia. Nie znając ich składu, rozmieszczenia trudno jest prognozować nieodzowne siły i środki do ochrony i obrony. Zapewne będą to znaczące siły (stany osobowe). Dla przykładu można podać, iż do tego typu

---

²¹ R. Jakubczak, *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa, AON 1996, s. 99-102.

zadań Amerykanie angażują formacje liczące około 10 tys. żołnierzy, a niekiedy nawet więcej.

Pododdziały OT przeznaczone do ochrony i obrony obiektów oraz baz lotniczych i logistycznych różnić się będą od pododdziałów wchodzących w skład bojowych (operacyjnych) brygad OT. Przede wszystkim te pierwsze nie będą potrzebowały środków do bezpośredniej walki ze środkami opancerzonymi przeciwnika. Mocniejszy akcent powinien być jednak położony na stworzenie możliwości zwalczania siły żywej i obronę przeciwlotniczą. Niezbędne są też środki łączności oraz ostrzegawcze i powiadamiające (alarmowe), a także środki do, w miarę szybkiego, przemieszczania się i interweniowania w miejscu i czasie tego wymagającym.

Powyższe uwagi pozwalają przypuszczać, iż batalion OT przeznaczony do ochrony i obrony (boo) nie będzie liczył więcej niż 400 żołnierzy. Z kolei skład osobowy kompanii OT boo wynosiłby około 100 żołnierzy.

W czasie pokoju liczba żołnierzy OT przewidzianych do pododdziałów ochrony i obrony byłaby znacznie mniejsza. Bowiem w tym przypadku szkolenie jest stosunkowo proste. Nie wymaga skomplikowanego sprzętu i złożonych zabiegów organizacyjnych. Wystarczy więc jak na obszarze kraju znajdować się będą 3-4 w pełni rozwinięte bataliony, postrzegane jako ośrodki szkolenia. Rozmieszczone w różnych rejonach kraju zagwarantowałyby przeszkolenie wymaganej liczby żołnierzy i utrzymania przez nich dobrej kondycji do realizacji przewidywanych zadań.

Sprzęt i kadra nieodzowna do uruchomienia procesu mobilizacyjnego rozwijania pozostałych jednostek mogłaby znajdować się przy rozwiniętych batalionach OT wchodzących w skład BOT. Niekiedy można by przyjąć jeszcze inne rozwiązania, sprowadzające się do zgromadzenia sprzętu (przy bOT lub ochranianego przez pododdziały ochrony i obrony) i umiejscowienia zasadniczej kadry w strukturze WSzW.

Z dotychczas przeprowadzonych analiz wynika, iż największa trudność związana jest z określeniem typu, liczby i rozmieszczeniem specjalistycznych jednostek OT. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż **spektrum możliwych zadań ratowniczych i zabezpieczających jest stosunkowo duże i pozostające w ścisłym związku z danym obszarem**. Z wyników przeprowadzonych analiz wynika, że w systemie obrony terytorialnej, najistotniejsze znaczenie mają jednostki inżynieryjne i regulacji ruchu. Można postrzegać je także jako uzupełnienie (dopełnienie) innych, specjalistycznych jednostek ratownictwa technicznego i chemicznego, funkcjonujących w różnych resortach, głównie MSWiA.

W kontekście ewentualnych zagrożeń o charakterze terrorystycznym, biologicznymi czy toksycznymi środkami przemysłowymi nie można zapominać o specyficznych pododdziałach obrony przed tego rodzaju zagrożeniami i bronią masowego rażenia. Wymagają one jednak profesjonalnego sprzętu i wysokiej klasy fachowców. Powyższe argumenty przemawiają za wyraźnym podniesieniem poprzeczki wymagań (i oczekiwań) w stosunku do wojsk OT.

Odmiennego traktowania wymagają pododdziały inżynieryjne, jako specjalistyczne siły OT. Powinny być predysponowane do realizacji dwóch grup zadań:

- rozbudowy inżynieryjnej (prac ziemnych),
- urządzania i utrzymania przepraw przez przeszkody wodne.

Powyższe zadania oznaczają potrzebę wyposażenia wspomnianych pododdziałów w szereg maszyn i urządzeń do prac ziemnych, nierzadko specjalistycznych. Część z nich może być postrzegana jako świadczenia rzeczowe od określonych podmiotów gospodarczych. W momencie pełnego rozwinięcia pododdziały tego typu będą posiadać skład osobowy zbliżony do batalionu, a więc będzie on oscylować wokół liczby 400 żołnierzy.

Wiele argumentów przemawia za tym, aby funkcjonowały także pododdziały inżynieryjne ogólnego przeznaczenia, wyposażone w szerokie spek-

trum maszyn i urządzeń inżynierskich. Mogą one znajdować się w każdym województwie i być przeznaczone do udziału w likwidacji skutków nieszczęśliwych zdarzeń lub przeciwdziałania im. Istotne będzie przy tym, aby tego typu pododdziały mogły się przemieszczać do sąsiednich województw, nie tylko podczas ewentualnego konfliktu zbrojnego, ale również w przypadku większych katastrof czy też innych podobnego rodzaju zdarzeń.

Z uwagi na charakter zadań pododdziały (bataliony) rozbudowy inżynierskiej powinny być rozmieszczone w bliskim sąsiedztwie rubieży przewidywanych do obsadzenia przez wojska lub rejonów ich rozmieszczenia. W tym przypadku pierwszoplanową rolę w określaniu liczby tych batalionów będą odgrywać aspekty operacyjne. Są przesłanki, które pozwalają sądzić, iż rejon ich rozmieszczenia powinny znajdować się na wschód od linii Wisły. One to przeznaczone byłyby głównie do przygotowywania rubieży obronnych i rozbudowy inżynierskiej terenu na korzyść wojsk operacyjnych. Z liczby możliwych kierunków uderzeń agresora i stawiania przez lądowe wojska operacyjne oporu wynika, iż liczba tych batalionów powinna wynosić 7-8. Ponadto 2-3 tego typu bataliony mogłyby być rozmieszczone w zachodniej części kraju z ukierunkowaniem na rozbudowę rejonów rozmieszczenia wojsk i wykonywanie dróg na przełaj. Chodzi tu głównie o zapewnienie warunków manewrowych dla własnych odwodów i sił sojuszniczych.

Odrębnego potraktowania wymagają pododdziały do urządzania i utrzymania przepraw przez przeszkody wodne. Chodzi przy tym głównie o Wisłę i Odrę z uwagi na ich południkowy bieg. Względy operacyjne, w tym wynikające ze zobowiązań sojuszniczych przemawiają za tym, aby tego rodzaju pododdziałów było:

- w pobliżu Odry - 3-4,
- w sąsiedztwie Wisły nie mniej niż 4.

W sumie byłoby dodatkowo (7-8) pododdziałów inżynierskich o składzie osobowym przekraczającym 3 tys. żołnierzy (7-8 x 400).

Całkiem inny od przedstawionego przed chwilą charakter zadań rysuje się przed pododdziałami regulacji ruchu. Z uwagi na możliwy sposób realizacji przez nie zadań pojawia się trudność w określeniu ich liczby oraz składu osobowego. Trudne do precyzyjnego określenia są w tym względzie zadania wynikające z obowiązków państwa-gospodarza, przede wszystkim w odniesieniu do przewidywanego wsparcia militarnego, co z kolei wynika z charakteru (skali) konfliktu zbrojnego.

Pododdziały regulacji ruchu powinny być przygotowane do spełniania określonych funkcji na stosunkowo dużym obszarze – wielu ciągach komunikacyjnych. Niezbędne jest więc, aby dysponowały środkami łączności i transportu, w tym także jednośladowymi środkami transportu. Mając na uwadze liczbę związków taktycznych i samodzielnych oddziałów wojsk operacyjnych, a także pewnego rodzaju zobowiązania sojusznicze można wysnuć wniosek, iż najkorzystniej byłoby, gdyby każde województwo dysponowało tego typu pododdziałem. Niezależnie bowiem od zadań okresu kryzysu i wojny możliwe byłoby realizować określone zadania w przypadku katastrofy, awarii czy też klęski żywiołowej.

Oddzielną kwestią jest liczebność takiego pododdziału. Przez analogię do kompanii ochrony i regulacji ruchu związku taktycznego można przypuszczać, iż liczba żołnierzy OT powinna oscylować wokół 100.

Z przedstawionej analizy dotyczącej specjalistycznych pododdziałów wojsk OT wynika, między innymi, potrzeba udzielenia odpowiedzi odnośnie do różnic między stanem „P” a stanem „W”. Pojawiają się przy tym dwa możliwe sposoby dokonania rozstrzygnięć. Jedno z nich mogłoby być zbliżone do tego, jakie jest już przyjmowane w odniesieniu do jednostek przeznaczonych do zadań operacyjno-taktycznych (BOT). To oznaczałoby, aby w okresie pokoju w każdym pododdziale utrzymywać część kadry zawodowej i żołnierzy. Drugie możliwe rozwiązanie mogłoby sprowadzać się do stworzenia w skali kraju kilku w pełni rozwiniętych pododdziałów, które byłyby

ośrodkiem szkolenia specjalistycznego. Inne zaś pododdziały mogłyby być całkowicie skadrowane, a zgromadzony sprzęt ochraniały przez pododdziały ochrony i obrony. Sprzęt ten można by „uruchamiać” w ramach prowadzonych ćwiczeń. Część kadry, podstawowe osoby funkcyjne, na co dzień mogłyby być w strukturze WSzW lub rozwiniętych bOT.

Oddzielną kwestią pozostają bataliony forteczne (bfort), przewidywane do obrony miast i miejscowości. Ilość tego rodzaju oddziałów od lat jest sprawą dyskusyjną, zwłaszcza w odniesieniu do tzw. „ściany wschodniej”. Podobnie jest z liczebnością tego batalionu. Ich skład osobowy zbliżony do batalionu (bot lub boo). W czasie pokoju należałoby przyjąć również podobne rozwiązania, jak do innych pododdziałów, aby były warunki do szkolenia i szybkiego przeprowadzania mobilizacji.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można sformułować szereg wniosków.

Po pierwsze, jednostkami najbardziej uniwersalnymi, mogącymi realizować zadania operacyjno-taktyczne, ratownicze i szkoleniowe są bataliony OT, wchodzące w skład BOT lub pOT. Ich skład i struktura oraz wyposażenie i uzbrojenie będzie pozostawać w ścisłym związku z przewidywanymi zadaniami. Uniwersalny jednak charakter bOT (taktycznych zgrupowań OT) przemawia za tym, aby ich stopień pokojowego uzupełnienia był najwyższy spośród wojsk OT i gwarantował na co dzień posiadanie realnego zgrupowania sił i środków do natychmiastowego użycia.

Podstawową jednostką organizacyjną, typową dla formacji terytorialnych, jest batalion. Brygada OT jest jedynie najwyższą strukturą organizacyjną wojsk obrony terytorialnej (związkiem taktycznym samodzielnych

batalionów OT, zgrupowań taktycznych do prowadzenia samodzielnych działań).

Wysoki stopień skadrowania przeważającej części boo i specjalistycznych pododdziałów wojsk OT przemawia za posiadaniem rozwiniętych jednostek, gdzie możliwe byłoby realizowanie zadań szkoleniowych. Takie rozwiązanie nakazuje wykazywać jednak wiele troski o stan i sprawność kadry oraz sprzętu jednostek mobilizowanych.

Niezależnie od struktury, składu i liczebności pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych obrony terytorialnej przeszkoleniu obronnemu zostanie poddana znaczna część społeczeństwa. Podczas jego trwania będą podmiotem określonych zabiegów (oddziaływań), które zapewne nie pozostaną bez wpływu na późniejsze postawy i zachowania, zwłaszcza wobec okupanta i kwestii rozumienia problemów obronności kraju. Istotny jest również fakt, iż ci, w skali masowej przeszkoleni obywatele, stanowić będą potencjalne źródło żołnierzy masowego oporu i walki z agresorem w różnych formach.

4. ZASADNICZE UWARUNKOWANIA UZBROJENIA I WYPOSAŻENIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ

Struktura, uzbrojenie i wyposażenie sił OT oraz ich dyslokacja stanowią wypadkową zadań, jakie będą realizowały poszczególne jednostki OT w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Zasadniczym determinantem warunkującym funkcjonowanie sił OT w systemie obronnym państwa jest charakter realizowanych zadań. Wynika stąd potrzeba zastosowania różnorodnych struktur, a co się z tym wiąże również i uzbrojenia oraz wyposażenia dla poszczególnych formacji sił OT. Przyjmując założenie, że formacje sił OT będą wykorzystywane w sposób celowy we wszystkich stacjach funkcjonowania państwa należy dostrzegać konieczność uwzględnienia potencjalnych zagrożeń czasu pokoju oraz potrzeb obronnych okresu zagrożenia i wojny poszczególnych okręgów wojskowych. Dlatego też rozważając możliwości i potrzeby uzbrojenia oraz wyposażenia poszczególnych formacji sił OT należy dostrzegać kontekst zadaniowy, jaki przewidywany jest dla określonej formacji, co szerzej przedstawiono w rozdziale 2 niniejszego opracowania.

Zasadne jest jednak, aby w tym miejscu podkreślić, iż zasady użycia sił OT w walce obronnej nakazują, aby wykorzystywać je we wcześniej wyznaczonych i przygotowanych rejonach odpowiedzialności. Rejony te dla formacji OT rozmieszczone będą w terenie trudnodostępnym dla lądowych zgrupowań uderzeniowych potencjalnego przeciwnika lub, jak w przypadku jednostek fortecznych w przygotowanych do obrony obiektach (infrastruktury terenowej lub obszarach zabudowanych). Wymagania wobec uzbrojenia i sprzętu technicznego sił OT przewidywanych do prowadzenia działań w warunkach specyficznego terenu (lesistego, górskiego, wybrzeża morskiego)

determinowane będą właściwościami obszaru działań i sposobem prowadzonej walki.

4.1. Uzbrojenie sił obrony terytorialnej do udziału w działaniach militarnych

Koncepcja wykorzystania sił OT wskazuje, że formacje przewidziane są do odrębnych niż wojska operacyjne zadań, muszą zatem posiadać odmienne uzbrojenie i wyposażenie. Przyjmując, że siły OT będą prowadziły działania w terenie trudnodostępnym w tzw. specyficznym środowisku, dostrzegać należy konieczność specyficznego ich uzbrojenia i wyposażenia adekwatnego do charakteru realizowanych zadań. W celu pozyskania argumentów dla przytoczonej tezy dokonano analizy terenu w aspekcie jego specyfiki – odmienności od obszarów, gdzie będą działać wojska operacyjne.

Warunki terenowe Europy są całkowicie odmienne od warunków terenowych Azji czy Afryki, szczególnie jeśli chodzi o pokrycie powierzchni terenu i zabudowę. Specjaliści określili, że na obszarze Polski dobra widoczność jest na odległości 300 m, a w nocy poniżej 200 m²². Można zatem stwierdzić, że warunki widoczności naziemnej Europy Środkowej w zasadniczy sposób ograniczą efektywność bojową nowoczesnych środków rażenia. Co to oznacza dla sił OT? Nic innego, jak konieczność dostosowania środków i sposobów walki w obronie do warunków terenowych naszego kraju.

Poszukując stosownych rozwiązań w problemie badawczym dokonano analizy wpływu warunków terenowych na efektywność bojową współczesnych środków walki. Jakkolwiek może wydawać się to paradoksalne, to w praktyce potwierdza się słuszność tezy, iż w miarę rozwoju techniki wojskowej zwiększa się wpływ warunków terenowych na efektywność bojową zarówno środków ogniowych, jak i możliwości manewrowych wojsk, złasz-

---

²² Zob. A. Bujak, *Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski*, Toruń 2001.

cza na lądzie. Uzyskane wyniki analizy wpływu terenu na możliwość prowadzenia ognia wskazują, że minęły już czasy, gdy strzelanie prowadziło się głównie do celów widocznych, ze stanowiska ogniowego lub obserwacyjnego na zasięg, na jaki pozwalała donośność broni strzeleckiej i artyleryjskiej. Dzisiejsza broń ma możliwość rażenia celu z odległości nawet tysięcy kilometrów. Żeby móc jednak wykorzystać w pełni możliwości techniczne współczesnej broni w zakresie donośności i celności, trzeba widzieć cel. Teren – jego konfiguracja, pokrycie zabudową i lasami – stanowi naturalną barierę ograniczającą, a niekiedy uniemożliwiającą wykrycie celów, co warunkuje z kolei możliwość skutecznego maskowania środka ogniowego. Do tego dochodzi świadoma działalność obrony w zakresie ukrycia się oraz pozorowania obiektów. Wyszczególnione czynniki zwykle radykalnie zmniejszają, a częstokroć w ogóle uniemożliwiają efektywne użycie środków ogniowych. Stąd też coraz powszechniejszy staje się pogląd, że główny nacisk we współczesnej wojnie przesuwa się z niszczącego oddziaływania broni na umiejętność wykrywania i rozpoznania oraz precyzyjnego rażenia obiektów przeciwnika. Naukowcy są zgodni, że przyszła wojna będzie rywalizacją pomiędzy widocznym i ukrytym - między przejrzystością a tajemniczością.

Zalesienie i pofałdowanie terenu powoduje powstawanie znacznej ilości pól martwych i zakrytych. Tak więc, wymagać to będzie zastosowania broni strzeleckiej o zróżnicowanym zasięgu. Wymóg powyższy stanie się bardziej oczywisty, gdy w analizie uwzględniony zostanie dodatkowy czynnik – konieczność panowania nad dominującymi punktami terenowymi, z których do dna dolin, gdzie możliwe jest prowadzenie działań zaczepnych, występują odległości przekraczające 1000 m. Ponadto panowanie nad wyniosłościami, wiązać się będzie z koniecznością wspinania się na szczyty. Niebagatelną więc sprawą będzie waga przenoszonych ładunków, w tym ciężaru broni i amunicji. Można zatem stwierdzić, że na potrzeby sił OT broń strzelecka powinna być stosunkowo lekka o zróżnicowanym zasięgu od 300 - 1500 m.

Potrzeba pokrycia ogniem pól martwych i zakrytych oraz utrzymania miejscowości położonych w dolinach wymagać będzie broni o dużej szybkostrzelności, lecz niekoniecznie o dużym zasięgu²³. Warunki terenowe w wielu przypadkach zmuszą potencjalnego przeciwnika do działania w szyku pieszym, toteż broniący się powinien posiadać głównie środki przeciw piechocie. W walce z nią, skuteczną bronią okazać się mogą granaty przeciwpiechotne, szczególnie miotane na znaczne odległości. Istnieje, więc potrzeba posiadania na uzbrojeniu granatników automatycznych. W trakcie prowadzonych studiów napotkano rozwiązania, które mogą stanowić uzbrojenie sił OT. Od 1984 r. na uzbrojeniu jednostek powietrznodesantowych Wojska Polskiego znajduje się moździerz automatyczny²⁴ kalibru 82 mm (potocznie określany „Wasilok”), został skonstruowany pod koniec lat 70. w byłym ZSSR²⁵. Wraz z samochodem GAZ 6605 stanowi zestaw oznaczony symbolem 2K21, występuje również w wersji samobieżnej na podwoziu wielozadaniowego transportera opancerzonego MTLB. Moździerz jest przeznaczony do obezwładniania i niszczenia w krótkim czasie ogniem ciągłym i pojedynczym środków ogniowych oraz siły żywej przeciwnika, rozmieszczonych zarówno na otwartej przestrzeni, jak i w okopach. Również Zakłady Mechaniczne Tarnów opracowały prototyp najnowszego automatycznego granatnika²⁶ GA-40, przeznaczonego dla wojsk aeromobilnych i formacji lekkich. Granatnik charakteryzuje się bardzo prostą konstrukcją, dzięki czemu do minimum zredukowano liczbę zacięć podczas eksploatacji w trudnych warunkach (szczególnie istotny czynnik dla sił OT). Dla nowych granatników opracowano serię amunicji specjalnej. Są to naboje odłamkowe (NOGA), ćwiczebne (NCGA), przeciwpancerno-odłamkowe (NKGA) oraz balistyczne zataśmowane (NBGA). Prze-

---

²³ W. Lidwa, *Działania taktyczne w górach*, Warszawa, AON 1995.

²⁴ Zob. Przegląd Wojska Lądowych nr 4/2002, s. 62, oraz 82 mm moździerz automatyczny 2B9M (Zestaw 2K21); Uzbr. 2381 /85.

²⁵ Obecnie moździerz produkują również węgierskie zakłady Army - Coop KFT Miskolc.

²⁶ Zob. Raport – wto nr 8/2001.

prorowadzone badania wskazują także, iż istnieje możliwość wykorzystania w siłach OT wyrzutni granatów montowanych na środkach transportowych. Na bazie lotniczej wyrzutni granatów LWG-300, instalowanej dotychczas na śmigłowcu, skonstruowano wyrzutnię TRWG-150 montowaną na transporterze opancerzonym²⁷. LWG-300 ma dwie kasety (każda po 150 przewodnic rurowych z zaelaborowanymi granatami LGL każdy o masie 135 g) oraz pulpit kierowania odpalaniem granatów umożliwiający elektryczne odpalenie granatów seriami po 15 sztuk. TRWG-150, w postaci kasety o wymiarach 550x940x770 mm, masie 76,6 kg i pojemności 150 granatów, może wystrzeliwać granaty seriami po 5 i 15 sztuk na odległość 120 m. W wyposażeniu sił OT powinny znajdować się również lekkie granatniki przeciwpancerne dla samodzielnych strzelców (w tym jednorazowego użytku, np. typu „Komar”), które mogą być wykorzystywane do walki przede wszystkim w obszarach zurbanizowanych lub kompleksach leśnych, ograniczających użycie „klasycznych” przeciwpancernych pocisków kierowanych (przewodowo lub samonaprowadzających). Wnikliwa analiza wskazuje, że przedstawione powyżej środki znajdują prawdopodobnie szerokie zastosowanie w formacjach obrony terytorialnej.

Wnioski z minionych konfliktów zbrojnych pozwalają na postawienie tezy, że jeszcze w wielu państwach do działań zaczepnych, jako podstawową siłę uderzeniową wykorzystuje się czołgi i transportery opancerzone²⁸. Dlatego też ich zwalczanie przez obrońcę nabiera dużego znaczenia i nic nie traci ze swej roli na przestrzeni ostatniego półwiecza. Istotne jest również to, iż współczesne osiągnięcia naukowe w decydujący sposób przyczyniają się do zwiększania parametrów nowych środków przeciwpancernych, czyniąc je bardziej „wydajnymi” i odpornymi na wszelkie przeciwdziałanie atmosferyczne i techniczne.

---

²⁷ Zob. R. Woźniak, *Broń z WAT-u*, Przegląd Wojsk Lądowych nr 4/2002, s.58.

²⁸ Wojna Irak – Iran, walki na terenach byłej Jugosławii, Operacja Pustynna Burza.

Obecnie produkowane zestawy przenośnych pocisków kierowanych odznaczają się nie tylko dużą efektywnością, ale mają stosunkowo niewielkie rozmiary i ciężar - co pozwala wykorzystywać je przez siły OT w różnych sytuacjach operacyjno-taktycznych zarówno w działaniach regularnych, jak również nieregularnych prowadzonych na obszarach zajmowanych (zajętych) przez przeciwnika.

Podstawowym wyposażeniem przeciwpancernym powinny być środki o niewielkim zasięgu, dużej celności i zdolności przebijania pancerza. Ich przeznaczeniem powinna być walka ze środkami bezpośrednio atakującymi gniazda oporu lub niszczenie środków opancerzonych z zasadzek. Mogą to być różnego typu granatniki przeciwpancerne o zasięgu ognia skutecznego 200-500 m.

Wyniki analizy warunków prowadzenia walki przez siły OT pozwalają na postawienie tezy, że środki przeciwpancerne będące na ich wyposażeniu powinny być w głównej mierze przenośne o zróżnicowanym zasięgu. To, że sprzęt bojowy przeciwnika wykorzystywał będzie istniejącą drożnie sprawia, iż stać się on może opłacalnym obiektem rażenia dla środków przeciwpancernych. Takie warunki wymagają dużej szybkostrzelności, bądź środków umożliwiających jednoczesne rażenie kilku **jednostek sprzętu**. Z uwagi na warunki terenowe w naszym kraju wskazane będą środki o zasięgu 1000-3000 m. Uzbrojenie przeciwpancerne o małym zasięgu poniżej 500 m potrzebne będzie do pokrycia ogniem licznie występujących pól zakrytych i martwych. Stąd też wynika wniosek, że ze względu na specyfikę działania sił OT konieczne jest wyposażenie tych formacji w systemy przeciwpancerne na najniższych szczeblach struktury organizacyjnej²⁹.

---

²⁹ Zob. W. Lidwa, *Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej*, Warszawa 1998.

Zasadnicze środki przeciwpancerne wojsk operacyjnych

Charakterystyka	9P 133 Ma-lutka	9K 111 Fagot	9P 138 Kon-kurs
Zasięg max	3000 m	2000m	4000 m
Zasięg min.	400 m	75m	75 m
Przebijalność pancerza	400 mm	450mm	500 mm
Masa startowa		12 kg	
Układ naprowadzania	ręczny półautomat.	przewodowy, półautomat.	półautomat.
Ładunek	kumulacyjny	kumulacyjny	kumulacyjny
Zapalnik	uderzeniowy	uderzeniowy	uderzeniowy
Układ napędowy	rakietowy, paliwo stałe	rakietowy, paliwo stałe	rakietowy, paliwo stałe

W stosunku do środków przeciwpancernych na potrzeby sił OT określono następujące wymogi:

- niezawodność w działaniu (odporność na różnicę temperatur, dużą wilgotność, kurz, opady atmosferyczne),
- zróżnicowany zasięg (50 - 3000 m),
- niewielkie gabaryty (możliwość przenoszenia przez obsługę),
- nieduży ciężar (do 15 kg),
- możliwość transportu różnymi sposobami (wyrzutnie: przenośna i przewoźna),
- prostota obsługi w działaniu.

Reasumując można stwierdzić, że wymaganiom tym sprostać może wiele środków przeciwpancernych aktualnie występujących na uzbrojeniu wojsk operacyjnych.

Wymagania wobec sprzętu artyleryjskiego dla sił OT to głównie wymagania ogniowe. Będzie to porażenie celów (obiektów) znajdujących się bezpośrednio przed linią styczności wojsk, w odległości umożliwiającej rozpoznanie z naziemnych punktów obserwacyjnych. W najlepszym wypadku za-

sięg obserwacji z tych punktów wyniesie teoretycznie 5-7 km (w praktyce 2-3 km)³⁰. Z przyjętych założeń wynika, że środki wsparcia bezpośredniego sił OT nie muszą posiadać dużego zasięgu ognia, a ich możliwości taktyczno-techniczne powinny się koncentrować na celności i różnorodności amunicji do realizacji różnych zadań ogniowych³¹. Przeprowadzona analiza założeń teoretycznych walki w górach i w terenie lesisto-jeziornym oraz wnioski z ćwiczeń praktycznych wskazują, że zadania wsparcia ogniowego dotyczyć będą obezwładnienia i niszczenia nacierających pieszych formacji potencjalnego przeciwnika, jego punktów obserwacyjnych, elementów rozpoznania elektronicznego oraz naziemnych środków przeciwpancernych. Rozczłonkowanie terenu powoduje trudności w wykorzystywaniu artylerii płaskotorowej. Wynika stąd, że podstawowym środkiem wsparcia pozostanie artyleria stromotorowa (moździerz). Za użyciem tego rodzaju środków przemawia swoboda rozmieszczenia stanowisk bojowych poza bezpośrednią obserwacją i oddziaływaniem ogniowym przeciwnika. Obok typowych zadań wsparcia bezpośredniego, artyleria powinna być zdolna do ustawiania przeciwpancernych (przeciwpiechotnych) pól minowych oraz stawiania zasłon dymnych. Niewielka pojemność poszczególnych kierunków działania w specyficznych środowiskach przemawia za jej decentralizacją. Pozyskane wnioski z analizy uzbrojenia wskazują, że polski przemysł zbrojeniowy jest w stanie zaspokoić potrzeby sprzętowe w tym zakresie. Opracowano dwa modele moździerzy. Moździerz LM-60D jest przeznaczony do wsparcia walki piechoty i wzmocnienia siły ognia w ogniwie: pluton – kompania. Natomiast moździerz LM-60K2 z założenia, jest przewidziany do użycia w działaniach pododdziałów wojsk powietrznodesantowych (równorzędnych) i specjalnych, wykonujących zadania o charakterze dywersyjnym. Amunicja odłamkowo-burząca OF-M60 umożliwia rażenie siły żywej, środków ogniowych, a nawet lekko

---

³⁰ A. Bujak, wyd. cyt.

³¹ Burzenie obiektów, oślepienie, oświetlanie minowanie.

opancerzonego sprzętu bojowego. Przewiduje się też zastosowanie pocisków o działaniu kumulacyjnym. Oba typy moździerzy są przydatne w działaniach w terenie zurbanizowanym, górzystym oraz trudno dostępnym dla ciężkiego uzbrojenia. Mogą też być doskonałym środkiem wsparcia działań oddziałów partyzanckich.

Tabela 2

Lekkie moździerze piechoty

Wyszczególnienie	LM-60D	LM-60K2
Kaliber (mm)	60	60
Długość lufy (mm)	685	665
Długość całkowita (mm)	950	850
Masa całkowita (kg)	28	8
Szybkostrzelność (strz./min.) bez korekty wycelowania	20	20
z korektą wycelowania	10	10
Donośność (m) minimalna	100	100
maksymalna	3000	1400
Masa naboju (kg)	2	2
Sposób transportu	plecak	

Przeprowadzona powyżej analiza prawdopodobnego przebiegu walki i wskazane ograniczenia w wykorzystaniu środków wsparcia ogniowego pozwalają na sprecyzowanie następujących wymagań w stosunku do artylerii sił OT przeznaczonej do prowadzenia ognia pośredniego:

- duża siła rażenia;
- zasięg ognia do 10 km;
- prowadzenie ognia na wprost oraz stromotorowo;
- możliwość transportu różnymi sposobami (transport pieszy i powietrzny);
- kaliber nie większy niż 100 mm;
- prostota obsługi;

– możliwość stosowania różnego typu amunicji (np.; minowej, pocisków dymnych, oświetlających, nadajników zakłócających jednorazowego użytku).

Niebagatelną sprawą pozostaje zaopatrzenie w amunicję artyleryjską i moździerzową, z uwagi na trudności dowozu w specyficznym środowisku walki.

Ważnym zadaniem sił OT obok walki z przeciwnikiem naziemnym jest walka z środkami napadu powietrznego. To zadanie sił OT dotyczy wszystkich szczebli dowodzenia, z uwagi na skalę zjawiska spełniać będzie ważną rolę, lecz nie decydującą. Główną przyczyną ograniczającą udział formacji OT w realizacji tego zadania jest niedostatek specjalistycznych, przede wszystkim, raketowych środków walki oraz brak możliwości prowadzenia głębokiego rozpoznania powietrznego. Dotyczy to zarówno środków napadu powietrznego, które atakują określone elementy systemu obronnego, infrastrukturę terenu lub urządzenia obronne, jak również tych, co przerzucają desanty taktyczne.

Warunki terenowe sprzyjać będą użyciu przez przeciwnika głównie lotnictwa wojsk lądowych, w tym szczególnie śmigłowców. One to mogą wykorzystywać doliny i zalesienie między poszczególnymi formami terenowymi, będą wnikać w głąb ugrupowania walczących wojsk, przerzucać desanty taktyczne do opanowania miejsc newralgicznych i atakować elementy ugrupowania bojowego oraz obiekty w głębi. Wynika stąd potrzeba, aby środki do walki ze środkami napadu powietrznego znalazły się na najniższych szczeblach dowodzenia i były zdolne do natychmiastowego otwarcia ognia. Powinny być lekkie, przenośne umożliwiające rozmieszczenie ich zarówno na skaju miejscowości, lasu, szczytach wzgórz jak i w dolinach. Zasięg ognia skutecznego analizowanych środków powinien, więc być mniejszy niż

Porównanie parametrów taktyczno-technicznych

Charakterystyka	Strzała 2M	Stinger
Zasięg max	4200m	4000m
na kursie zbliżającym	2800m	
Zasięg min.	800m	200m
Wysokość zwalczania celów	od 50-2000m lub 15-2300m	3500m
Masa startowa pocisku	9,2 kg/ 9,85	10,1 kg
Układ naprowadzania	pasywny, podczerwień	pasywny, termalny
Ładunek	odłamkowy	odłamkowy
Zapalnik	uderzeniowy	uderzeniowy
Układ napędowy	rakietowy, dwuzakresowy, paliwo stałe	rakietowy, dwuzakresowy, paliwo stałe

2000 m³². System naprowadzenia powinien być automatyczny na źródło promieniowania ciepła.

Przeprowadzone analizy wykazały, że z będących aktualnie na uzbrojeniu wyżej określonym parametrom odpowiadają następujące środki indywidualne: S-2M, Igła oraz WKM 12,7 mm. jako środki walki, głównie z lotnictwem taktycznym wojsk lądowych. Ich usytuowanie w strukturze sił OT należy dostrzegać na szczeblach zadaniowych – samodzielnych zgrupowaniach, organizacyjnie jednorodnych – zdolnych do prowadzenia samodzielnych działań. Do wyposażenia wojsk lądowych wprowadzane są pociski czwartej generacji (charakteryzujące się dużą aktywnością w wyszukiwaniu i samonaprowadzaniu nawet na ruchomy cel oraz łatwością obsługi), co powoduje, że może je

³² Na podstawie wyników otrzymanych z analizy terenu na obszarze kraju.

zastosować każdy żołnierz bez szczególnych kwalifikacji, po bardzo krótkim przeszkoleniu. O wysokiej skuteczności tych rakiet niech świadczy fakt, że z ogólnej liczby 1000 rakiet Stinger, dostarczonych przez Amerykanów partyzantom afgańskim, wystrzelono 360, niszcząc 240 samolotów i śmigłowców radzieckich. Podkreślić należy również, że produkowane w Polsce przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe odpowiadają standardom światowym. Zdaniem ekspertów uzbrojenia, nowa rakietka czwartej generacji „Grom” dorównuje parametrami Stingerowi i jest równie skuteczna i nowoczesna, przy czym znacznie tańsza. W rakietach tych wykorzystano detektory podczerwieni, które wykrywają każdy zbliżający się samolot nim zobaczy i słyszy go operator. Zestaw posiada system rozpoznania „swój-obcy” i jest w pełni odporny na zakłócenia radiowe i termiczne. Rola operatora sprowadza się do przenoszenia rakiety i wstępnego przygotowania jej do użycia. Zestaw ten może być montowany na transporterach i samochodach.

Pożądanym rozwiązaniem byłoby wyposażenie sił OT w uniwersalną broń zespołową, zdolną do skutecznego zwalczania nie tylko śmigłowców, ale także piechoty i lekko opancerzonych pojazdów. Warunkom takim odpowiadałby wielkokalibrowy karabin maszynowy o zasięgu ognia skutecznego 1,5-2 km, przystosowany do transportu w stanie rozłożonym. Posiadanie przez siły OT broni tego typu zapewniłoby przestrzeliwanie ogniem całej doliny, ulicy lub polany leśnej, a duża energia kinetyczna pocisku umożliwiałaby skuteczną walkę z celami lekko opancerzonymi oraz śmigłowcami. Konstruktorzy w 4. Okręgowych Warsztatach Technicznych w Żurawicy³³ opracowali dla sił OT zestaw przeciwlotniczy Pirat składający się z rozkładanej platformy trójnożnej i łoża (masa poszczególnych elementów nie przekracza 30 kg). Podwozie kołowe służy do przemieszczania na niewielkie odległości. Pirat to zespół sprzężonych 14,5 mm wkm KPWT, wymontowywanych

---

³³ Dawna nazwa: Wojskowe Zakłady Uzbrojenia nr 3.

z transporterów SKOT i BRDM-2, które stanowią teraz skuteczny środek do zwalczania celów powietrznych i lądowych. Dobre warunki ukrycia i wgląd w teren na pełny zasięg ognia czynią z tej broni niezwykle groźny (skuteczny) środek walki.

Ruch w terenie zalesionym i górskim może odbywać się po drogach (wyjątek stanowią płaskowyże i szerokie doliny). Wybór stanowisk ogniowych poza drogami napotyka poważne trudności organizacyjne i techniczne. Nie pozostaje to bez wpływu na użycie formacji ciężkich wyposażonych w sprzęt ciągniony lub samobieżny, który musi wykorzystywać sieć komunikacyjną obszaru działania. Tymczasem funkcjonująca sieć drogowa może być łatwo rozpoznana i zniszczona. W tej sytuacji dla sił OT niezbędnym jest sprzęt lekki, najlepiej przenośny, umożliwiający swobodny manewr, nawet po górskich zboczach i leśnych duktach. W tak trudnych warunkach można wykorzystywać jedynie pojazdy specjalne. Jednym z tego typu rozwiązań jest opracowany przez konstruktorów Hydromega z Gdyni oraz Wojskowego Instytutu Techniki Pancерnej i Samochodowej z Sulejówka – Lewiatan³⁴. Pojazd napędzany jest przez silnik wysokoprężny z turbodoładowaniem. Napęd na 6 kół realizowany jest poprzez układ hydrauliczny z blokadą mechanizmów różnicowych. Pojazd ma klasyczny układ kierownicy ze wspomaganiem, sterujący kołami dwóch przednich osi. Kierowca kieruje nim jak samochodem z automatyczną skrzynią biegów. Konstruktorzy zadbali o wysoką manewrowość Lewiatana. Może wykonywać skręt w miejscu (koła jednej strony poruszają pojazd do przodu, a drugiej do tyłu), może pływać bez dodatkowego przygotowania (napęd zapewniają umieszczone z tyłu dwa pędniki), przy tym dla zmniejszenia oporów pływania i zwiększenia prędkości możliwe jest wyłączenie napędu kół podczas pływania. Lewiatan w zamyśle

---

³⁴ Szerzej zob. Raport – wto nr10/2001.

konstruktorów ma służyć do transportu pododdziałów specjalnych i aeromobilnych (formacji lekkich), przewozu zaopatrzenia, amunicji (z dźwigiem o nośności 1 tony), środków łączności, radarów pola walki, elementów walki elektronicznej. Najszersze zastosowanie pojazd mógłby znaleźć, jako ciągnik artyleryjski (moździerze, armaty przeciwlotniczych) lub nośnik uzbrojenia, w tym wielkokalibrowych karabinów maszynowych, moździerzy, wyrzutni PPK czy lekkich pocisków przeciwlotniczych. Duża nośność pozwala na zabudowanie go pancerną kabiną, w której mogłaby być przewożona drużyna piechoty. Istnieje możliwość montażu narzędzi hydraulicznych takich, jak: dźwigi, lemiesze, rozpieracze, przecinaki. Pojazd może być również wykorzystany przy instalacji i remoncie sieci energetycznych lub jako wóz strażacki i ewakuacyjny (podobne pojazdy brytyjskie „Supacaty” użyto w akcji ratunkowej w Pentagonie 11 września). Dostrzegać należy także wykorzystanie dla formacji OT pojazdu Lewiatan w logistyce, gdzie istnieje konieczność ewakuacji rannych i chorych oraz transportu środków materiałowych i zbrojenia w trudnych warunkach terenowych. Również w WZM w Siemianowicach Śląskich opracowano Wielozadaniowy Lekki Opancerzony Samochód Osobowo-terenowy Terier³⁵ (egzemplarz już zarejestrowany, jako pojazd WP). Pojazd³⁶ ważący ok. 5,2 t (w zależności od wyposażenia), może przewozić siedmiu żołnierzy plus kierowcę, oferowany jest Polsce w odpowiedzi na poszukiwanie samochodów opancerzonych dla wojsk aeromobilnych. Posiada system ogrzewania, klimatyzację oraz odbiornik układu nawigacji GPS. Podwozie pojazdu jest zabezpieczone przed minami przeciwpiechotnymi i ogniem broni maszynowej. Wstępnie samochód osobowo-terenowy Terier został wyposażony w 12,7 mm. wkm NSW/WKM-B.

---

³⁵ Prototyp opracowały firmy Krauss-Maffei Wegmann (KMW) i Iveco Defence Vehicles Division.
³⁶ Opracowany we współpracy z Wojskowym Instytutem Techniki Pancernej i Samochodowej (WITPiS) oraz Zakładami Mechanicznymi Tarnów.

Z przedstawionych powyżej założeń dotyczących sprzętu bojowego wynika, iż zasadnicze uzbrojenie sił OT może być przewożone na pojazdach samochodowych. Często mogą to być samochody dostawcze i terenowe, będące w użytkowaniu firm i osób fizycznych. Dowodem prawdziwości tego rozwiązania są obserwacje poczynione w czasie relacji telewizyjnych z przebiegu konfliktów lokalnych w różnych rejonach świata. Pojazdy samochodowe mogą być także podstawowym środkiem transportu (ruchu i manewru) pododdziałów sił OT. W wielu jednak przypadkach, zwłaszcza w odniesieniu do formacji manewrowych, wskazane byłoby posiadanie transporterów kołowych, które poprawią możliwości manewru (ruchu) drogami na przełaj lub po bezdrożach. Radykalnie także zmieniają warunki ochrony i obrony załóg, umożliwiając również inne – dogodniejsze warunki bytowania w czasie działań. Istotną kwestią wartą szerszego rozważenia jest możliwość wprowadzenia do sił OT transporterów wycofywanych z eksploatacji w wojskach operacyjnych, jako środka zwiększającego możliwości transportowe i manewrowe. Dostrzegać należy jednak problem organizacyjny, wynikający z faktu, że przy niskich stanach osobowych sił OT utrudniona będzie systematyczna, okresowa obsługa specjalistyczna pojazdów. Dlatego w wielu koncepcjach pojawia się propozycja wykorzystania infrastruktury likwidowanych jednostek operacyjnych, jako baz materiałowych i składnic sprzętu bojowego oraz wyposażenia dla formacji OT i OC.

Analizując warunki terenowe, w których działać będą siły OT nie sposób pominąć wyposażenia inżynierskiego, w tym szczególnie inżynierskich środków rażenia. Od środków minersko-zaporowych wymagać się będzie głównie skuteczności w każdych warunkach (terenowych i atmosferycznych), prostoty obsługi oraz swobody transportowania. Charakteryzować je powinien różnorodny system działania (naciskowy, naciągowy, magnetyczny, akustyczny, termiczny) oraz różny system kierowania (manualny i zdalny). Istotne z punktu widzenia sposobu działania sił OT jest także posiadanie na wypo-

sażeniu środków minowania zdalnego. Obok wskazanych powyżej możliwości środków inżynierskich istotną rolę odgrywał będzie materiał wybuchowy. Zakładając, że służył on będzie do niszczenia wybranych elementów infrastruktury obszaru, wykonywania zawał i ograniczaniu swobody manewru potencjalnemu przeciwnikowi. Należy zatem przyjąć, że przewóz materiału w dużej ilości wymagać będzie specjalistycznych środków transportowych, tak więc powinien być to materiał o dużej sile niszczącej, ale jednocześnie lekki i o niewielkich gabarytach (paczkowany w stosowne formy – gotowe do użycia). Rozwiązania techniczne w tej dziedzinie już istnieją i należy skorzystać z opracowanych technologii, bowiem podjęcie prac naukowo-badawczych w tym kierunku jedynie na potrzeby sił OT nie wydaje się rozwiązaniem racjonalnym.

Istotnym elementem walki ze środkami opancerzonymi i piechotą przeciwnika są zapory minowe (stałe i narzutowe), które w znacznym stopniu przyczyniają się do wzmocnienia obrony przeciwpancernej i skutecznie paraliżują ruch wojsk potencjalnego agresora. Miny lądowe są szczególnie efektywnymi środkami bojowymi o dużych możliwościach rażenia. Ich obecność na obszarze przewidywanego starcia zbrojnego obok działania destrukcyjnego (niszczenie sprzętu bojowego) negatywnie wpływa na morale walczących wojsk wskutek stwarzania stałego zagrożenia minowego³⁷. Analiza porównawcza kosztów produkcji oraz efektywności wykorzystania min wskazuje, że jest to środek walki stosowany zarówno przez armie o wysokim, jak i niskim poziomie technologicznym.

Pożądane jest również, aby w przyszłości siły OT wyposażać w proste w obsłudze środki minowania zdalnego³⁸. W strukturach sił przewidzianych do inżynierskiej rozbudowy terenu powinny znaleźć się maszyny i urządzenia ułatwiające wykonanie prac specjalistycznych. Mogą to być środki pobierane

³⁷ Walki na terenach byłej Jugosławii, w Afganistanie.

³⁸ Eksperti podkreślają, że tego rodzaju środki walki nie wchodzi w zakres limitów traktatowych CFE-1.

z gospodarki narodowej w ramach świadczeń rzeczowych, a ich dostępność powinna zapewniać terminowe wykonanie zadań.

Dużą odmiennością w sposobie działania charakteryzują się jednostki forteczne przewidziane do obrony i utrzymania terenów zurbanizowanych. Należy przewidywać, że obiekty tego typu zostaną rozpoznane w czasie kryzysu, natomiast w okresie zagrożenia nastąpi ich przygotowanie. Będą to głównie zadania związane z rozbudową fortyfikacyjną oraz gromadzeniem stosownych zapasów i środków materiałowych do długotrwałego prowadzenia walki. Analiza założeń teoretycznych obrony miast wskazuje, że walkę z przeciwnikiem podejmuje się już na podejściach do miejscowości, uniemożliwiając przeciwnikowi rozpoznanie i prowadzenie skutecznego ognia obserwowanego na zasadnicze elementy struktury obrony. Należy zatem, w tym kontekście rozważyć czy uzbrojenie i sprzęt techniczny uważany za wystarczający w siłach OT może być wykorzystany w formacjach fortecznych przewidzianych do walki w miejscowościach?

Uprzednie przygotowanie miast do obrony może umożliwić wykorzystanie niektórych jednostek sprzętu bojowego wycofywanego z wyposażenia wojsk operacyjnych. W tym przypadku rozważać można różne koncepcje, jedną z nich jest możliwość demontażu wież czołgowych i umieszczenie pozyskanych w ten sposób środków ogniowych w stałych punktach obronnych. Przedstawiony wariant budzi jednak wiele zastrzeżeń ekspertów. Zasadniczy z nich zawiera się w tezie, że potencjalny agresor nie jest „zobowiązany” do niszczenia miejscowości może tego typu obiekty obchodzić i izolować. Podobnej kategorii zagadnienie dotyczy armat przeciwpancernych, które pozostały na uzbrojeniu artyleryjskim. Rozpatrywany problem można rozszerzyć o kwestie środków przeciwlotniczych i inżynieryjnych środków rażenia. Prowadząc tego typu kalkulacje nie należy jednak zatracać wyżej wyszczególnionych wymagań sprzętowych dla sił OT. Przeprowadzona z kolei analiza

możliwości bojowych współczesnych środków walki pod kątem potrzeb sił OT wykazała, że powstała nowa generacja „uniwersalnych” środków walki (tzw. „małe systemy broni” – np. na potrzeby walki w mieście) lekkich, przenośnych, skutecznych w boju a jednocześnie tanich i prostych w eksploatacji. Doskonałym przykładem ilustrującym wysokie walory współczesnych uniwersalnych „małych systemów broni” jest zestaw raketowy RBS-70, wykorzystywany przez szwedzką obronę terytorialną, produkowany przez firmę Bofors. Zestaw ten przeznaczony jest do zwalczania wozów bojowych, okrętów, samolotów i śmigłowców – a nawet raket. Zasięg ognia skutecznego wynosi – 7 tys. metrów, a prawdopodobieństwo trafienia – 0,7-0,9. Może być montowany na środkach transportowych lub wykorzystywany jako przenośny element uzbrojenia. Na uwagę zasługuje również fakt, że przygotowanie obsługi zestawu do działania wymaga tylko 20 godzin treningu z wykorzystaniem symulatora. Minimalizuje to koszty szkolenia, zapewniając jednocześnie wysoką efektywność. Niezwykle skuteczną bronią do walki w terenach zurbanizowanych może okazać się strzelba rewolwerowa RGA-86. Broń kalibru 26 mm przeznaczona jest do obezwładniania siły żywej w odległościach do 100 m. Do strzelania z niej są stosowane naboje specjalne kalibru 26 mm z pociskiem gumowym „Bak” (pojedynczy, kulisty pocisk gumowy) i „Rój” (14 kulek gumowych), naboje łzawiące NPL-26, petardy oślepiająco-ogłuszające (naboje „Grom” 50, 70 i 100), naboje sygnałowe i oświetlające. W 1994 r. skonstruowano ponadto naboje kaliber 12/70 z proszkowym pociskiem penetrującym (oznakowany PIK) oraz z proszkowym pociskiem o działaniu penetrująco-łzawiącym (CS-84). Strzelba została wdrożona do produkcji i jest chroniona polskim patentem nr 154071.

Wnioski z przeprowadzonej analizy diagnostycznej pozwalają na syntezę otrzymanego materiału w formie wyspecyfikowania najistotniejszych wskaźników charakteryzujących sprzęt bojowy dla jednostek fortecznych:

– duża siła rażenia,

- zróżnicowany zasięg, prostota obsługi, swoboda manewru sprzętem,
- skuteczność w walce,
- możliwość wykorzystania do walki ze śmigłowcami.

Z analizy przewidywanych dla sił OT zadań wynika wniosek, że większość z nich wykonywana będzie wspólnie, z wojskami operacyjnymi własnymi i sojuszniczymi, bądź na ich korzyść. Dla skuteczności tych działań wskazane jest organizowanie ścisłego współdziałania między obydwoma komponentami sił zbrojnych³⁹. Perspektywa samodzielnego wykonywania zadań w terenie trudno dostępnym sugeruje ograniczone możliwości wykorzystania sił OT w terenie otwartym. Stąd, rozmieszczenie sił OT powinno umożliwiać szybką realizację zadań, uwzględniając specyfikę terenu, w którym będą wykonywane (por. rozdział 1. i 3.). Zamiar równomiernego rozmieszczenia sił OT przewiduje wykonywanie jedynie zadań ochronno-obronnych, przeciwdesantowych i przeciwdywersyjnych. Natomiast potrzeba zapewnienia sprawności przemieszczeń wojsk operacyjnych wymaga dysponowania przez siły OT formacjami regulacji ruchu, które powinny być częścią sił podległych dowództwom terytorialnym, co zapewniłoby sprawne kierowanie ruchem wojsk na całym obszarze RP. Różnorodność przewidywanych zadań sugeruje także potrzebę posiadania sił obrony terytorialnej o różnych specjalnościach (bojowe, regulacji ruchu, inżynieryjne, przeciwchemiczne itp.). Ich rozmieszczenie powinno odpowiadać potrzebom danego rejonu lub zadaniom przewidzianym w planach użycia wojsk operacyjnych w ramach operacji obronnej.

Charakter przyszłych konfliktów zbrojnych o rozmiarze regionalnym oraz przewidywane zadania formacji obrony terytorialnej przemawiają, więc za tym, aby siły OT wyposażyć w lekkie środki walki (w większości przenośne), skuteczne w zwalczaniu piechoty, wozów bojowych i nisko lecących celów

---

³⁹ Por. W. Lidwa, *Współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami OT na obszarze kraju*, Warszawa, AON 2000.

powietrznych, a zarazem tanie i proste w obsłudze. Stąd duże zastrzeżenia budzi koncepcja wyposażenie sił OT w sprzęt bojowy wycofywany z użycia wojsk operacyjnych (np.: bojowe wozy piechoty i czołgi)⁴⁰. Dodatkowym argumentem jest tu fakt, że zamiar przekształcenia sił OT w jednostki drugiej kategorii (typu zmechanizowanego i pancernego) nie jest spójny z zasadniczym przeznaczeniem tych formacji.

Wyposażenie sił OT w sprzęt o nieco niższych niż dla wojsk operacyjnych walorach techniczno-bojowych nie powinno obniżać ich skuteczności w działaniu, szczególnie w walce z wojskami ewentualnego przeciwnika w specyficznym środowisku. Różnicę jakościowo-ilościową wyrównać powinno wykorzystanie przez siły OT walorów terenowych i podjęcie walki z bliskiej odległości, gdy potencjalny agresor nie ma możliwości wykorzystania swej przewagi technologicznej i materialnej.

Wyniki przeprowadzonych analiz porównawczych wskazują, że siły zbrojne przygotowujące się do aktywnych działań obronnych powinny zwracać uwagę m.in. na systemy uzbrojenia przeciwpancernego, akcentować w koncepcji obrony wykorzystywanie zapór z użyciem amunicji pasywnej i aktywnej oraz zapewnienie skutecznej obrony przeciwlotniczej.

Synteza przedstawionych powyżej uwarunkowań umożliwi sprecyzowanie ogólnych wymogów taktyczno-bojowych, jakie powinny być spełniane przez środki walki wprowadzane do wyposażenia sił OT. Można je sformułować następująco:

- wysoka efektywność rażenia,
- niskie koszty produkcji sprzętu i szkolenia operatorów,
- niezawodność działania i łatwość obsługi, mała waga,

---

⁴⁰ Należy liczyć jednak z tym, że w okresie dochodzenia do docelowego stanu sił OT będą one z konieczności wyposażone w niektóre modele uzbrojenia wojsk operacyjnych. Wynika to przede wszystkim z trudności finansowych resortu ON oraz z czasu na opracowanie i wdrożenie nowych programów i systemów obronnych.

- uniwersalność zastosowania (ppanc, ppiech, plot),
- możliwość montowania na środkach transportowych (np. na samochodach terenowo-osobowych) lub wykorzystania w wersji przenośnej.

W celu zwiększenia możliwości bojowych sił OT w walce z piechotą przeciwnika, należy dążyć do nasycenia formacji OT moździerzami, jako podstawowymi środkami wsparcia bezpośredniego. Środki walki tego typu nie są objęte układem CFE-1. Obsługiwane przez jednego lub, co najwyżej dwóch żołnierzy, umożliwiają szybkie otwarcie ognia, charakteryzują się dużą celnością. Z punktu widzenia ekonomicznego ich dużą zaletą są niskie koszty pozyskania i eksploatacji oraz proste oprzyrządowanie.

Wysoka efektywność bojowa, trwałość i łatwość obsługi systemów rażenia oraz różnorodnych min (w tym tzw. „inteligentnych”) stwarzają siłom OT możliwość skutecznego przeciwstawienia się uderzeniom lądowo-powietrznym w specyficznych warunkach terenowych.

Wprowadzenie do uzbrojenia sił OT raketowych środków rażenia, w tym szczególnie wersji przeciwpancernej i przeciwlotniczej, radykalnie zwiększy ich rolę i możliwości w działaniach obronnych.

Wykorzystanie przez siły OT naturalnych właściwości terenowych, zastosowanie przedsięwzięć maskujących i pozorujących, kompleksowe użycie zapór fortyfikacyjnych mogą w zasadniczy sposób zniwelować przewagę technologiczną potencjalnego agresora i ograniczyć efektywność środków walki jego zgrupowań uderzeniowych.

Analiza przebiegu konfliktów zbrojnych wskazuje, że przenośne zestawy przeciwlotnicze i przeciwpancerne oraz miny umożliwiają, nawet małym formacjom, skuteczną obronę przed przeważającymi pod względem liczebnym i technicznym siłami przeciwnika.

Wyposażenie formacji terytorialnych w nowoczesne środki „małej techniki walki” – specjalistyczne systemy bojowe, wydatnie zwiększy potencjał obronny obszaru odpowiedzialności.

Wykonanie przewidywanych dla sił OT zadań będzie zależało od funkcjonujących dowództw regionalnych (WSzW), stanu bazy koszarowej i poziomu przygotowania kadry instruktorskiej do szkolenia żołnierzy i rezerw osobowych, jakości sprzętu technicznego oraz stopnia wyszkolenia wojsk do udziału w likwidacji skutków klęsk żywiołowych. Ta grupa zadań wymagać będzie od sił obrony terytorialnej zorganizowania i utrzymania w terenie systemu obserwacyjno-meldunkowego, którego rozwinięcie nastąpić musi bezpośrednio po zaistnieniu sytuacji kryzysowej. Stąd wynika potrzeba posiadania takiego systemu mobilizacyjnego, który umożliwi wybiórcze rozwijanie poszczególnych elementów (pododdziałów, grup).

4.2. Wyposażenie sił obrony terytorialnej do udziału w akcjach niemilitarnych

Zgodnie ze swym przeznaczeniem siły OT powinny być zdolne do natychmiastowego wsparcia władz i społeczeństwa w wypadku zagrożeń niemilitarnych. W okresie pokoju, udział sił OT w likwidacji katastrof naturalnych lub awarii technicznych praktycznie sprowadza się do niesienia pomocy poszkodowanym, zapobiegania i usuwania skutków w przypadku wystąpienia: zagrożeń powodziowych i lodowych, gwałtownych lub długotrwałych opadów śniegu, powodujących paraliż komunikacji kolejowej, drogowej i lotniczej, dużych pożarów lasów, katastrof kolejowych i lotniczych, a także awarii chemicznych i wypadków radiacyjnych.

W pierwszej fazie likwidacji klęski żywiołowej (2-6 dób) pomoc sił OT jest niezbędnym warunkiem sprawnego i zorganizowanego działania na korzyść poszkodowanych. Formacje OT mogą bowiem włączyć się do akcji szybko i z pełnowartościowym wyposażeniem.

Do likwidacji klęsk żywiołowych, zarówno o przewidywanym charakterze, jak i o charakterze katastroficznym, mogą być użyte następujące elementy strukturalne sił OT:

- pododdziały rozpoznawcze do prowadzenia rozpoznania i zabezpieczenia rejonu;
- pododdziały łączności do organizacji łączności radiowej i przewodowej;
- pododdziały inżynierskie do prowadzenia robót ziemnych i budowlanych, ewakuacji i ratownictwa na terenach objętych katastrofą;
- pododdziały chemiczne do prowadzenia rozpoznania chemicznego, usuwania skutków skażeń i zakażeń;
- pododdziały medyczne do udzielania pomocy medycznej na miejscu klęski żywiołowej (katastrofy), prowadzenia punktów higieniczno-sanitarnych oraz do transportu rannych;
- pododdziały logistyczne do organizowania punktów żywienia, łaźni i noclegów dla poszkodowanych;
- pododdziały ogólnego przeznaczenia do służby porządkowej i patrolowej, generalnego porządkowania lub odgruzowywania.

Przeprowadzone symulacje i ćwiczenia oraz treningi sztabowe wskazują jednak, że w okresie pokoju siły OT mają stosunkowo niewielkie stany osobowe i użycie ich do likwidacji klęsk żywiołowych jest możliwe dopiero po ich mobilizacyjnym rozwinięciu. Proces ten trwa czasami około 2-3 dób, a ponadto wiąże się z dużymi kosztami finansowymi. Dodatkowo należy dostrzec fakt, że w okresie pokoju większość sił OT ma charakter ogólnego przeznaczenia (ogólnowojskowy) i będą wymagać wzmocnienia siłami specjalistycznymi służb cywilnych. Po tym wzmocnieniu większość istniejących w czasie pokoju sił OT, może być użyta do samodzielnego prowadzenia likwidacji klęsk żywiołowych. Stąd też wniosek, że w okresie pokoju do likwidacji klęsk żywiołowych o charakterze katastroficznym mogą być kierowane jedynie siły OT dyslokowane najbliżej rejonów lub obiektów zagrożonych.

Akcję ratunkową siły OT powinny prowadzić tak długo, jak długo istnieje szansa ocalenia życia ludzkiego, praktycznie 2-4 doby od momentu powstania katastrofy. Z przedstawionego zapisu wynika kolejny istotny dla potrzeb wy-

posażenia formacji OT wniosek, aby siły OT mogły realizować zadania w rejonie odpowiedzialności przez wspomniany czas konieczne jest ich wyposażenie w mobilne środki logistyczne, zdolne przewozić zapasy materiałowe. Środki transportowe powinny, zatem znajdować się na wyposażeniu sił OT w gotowości do ich natychmiastowego użycia.

Siły i środki formacji OT mogą być użyte do akcji ratunkowej podczas klęski żywiołowej na podstawie zawczasu opracowanego planu lub doraźnie, na wniosek kierownictwa zainteresowanego resortu, właściwego pod względem terytorialnym. Przedstawione założenie implikuje konieczność właściwego przygotowania kadry kierowniczej sił OT do realizacji zadań w czasie klęski żywiołowej. To z kolei wymusza potrzebę posiadania na wyposażeniu formacji OT mobilnych stanowisk dowodzenia i sprzętu łączności zdolnego do współdziałania nie tylko z jednostkami operacyjnymi, ale również z siłami OC administracją lokalną, Państwową Strażą Pożarną i Policją. Dowodem potwierdzającym powyższe tezy są zgromadzone fakty dotyczące powodzi na Żuławach wiosną 2002 r. Po ciężkich śnieżycach nastąpiła nagła wiosna i topniejący śnieg spowodował gwałtowny przybór wód. Wsie położone nad jeziorem Drużno (południe Elbląg) były zagrożone. Z zagrożonego obszaru przygotowywano do ewakuacji blisko 2 tys. mieszkańców i ok. 7 tys. sztuk trzody chlewnej. Dla ewakuowanych wyznaczono internaty w sąsiednich gminach. Na potrzeby wywozu inwentarza zapotrzebowano samochody w Zakładach Mięsnych w Ostródzie⁴¹. W akcji brały udział formacje Państwowej Straży Pożarnej, Obrony Cywilnej, a w gotowości były wydzielone formacje (inżynieryjne) sił OT.

Podobnie jak w okresie pokoju, celem akcji ratunkowej prowadzonej w czasie działań wojennych przez siły ratownicze, w tym również formacje OT, jest ratowanie poszkodowanych ludzi i zwierząt hodowlanych, ograni-

---

⁴¹ Zob. R. Socha, *Przeciek goni przeciek*, Polityka nr 6 (2336), z dnia 9 lutego 2002.

czenie strat i zniszczeń, zapobieganie wtórnym skutkom uderzeń dokonywanych przez potencjalnego przeciwnika oraz zabezpieczenie dóbr materialnych i kulturalnych.

Do prowadzenia akcji ratunkowych w okresie wojny kieruje się siły ratownicze organizowane z formacji obrony terytorialnej, jak również wydzielone jednostki wojskowe oraz doraźnie utworzone zespoły ratownictwa. Ze względu na złożoność sytuacji bojowej do prowadzenia akcji ratunkowej z jednostek wojsk operacyjnych na rzecz ludności mogą być kierowane pododdziały pozostające w odwodzie. Z jednostek wojsk operacyjnych wydzielają się także – w miarę potrzeb – grupy ratowniczo-ewakuacyjne.

Akcje ratunkowe są prowadzone zarówno na rzecz wojsk pozostających na terenie okręgu wojskowego, jak i obiektów wojskowych oraz ludności a także obiektów cywilnych. Z analizy materiałów źródłowych wynika, że siły OT są zobowiązane do niesienia pomocy sąsiadom oddalonym o 3-4 godziny marszu od miejsc ich dyslokacji. Formacjom OT (brygadam i pułkom) mogą być stawiane zadania udzielania pomocy obiektom położonym w 2-3 rejonach, które zostały uszkodzone lub poważnie zniszczone.

Do głównych zadań sił wydzielonych do prowadzenia akcji ratunkowej będzie należało:

- w pierwszym etapie działań: ratowanie poszkodowanej i zabezpieczenie ocalałej ludności przed wtórnymi skutkami uderzeń przeciwnika, rozpoznanie rejonu porażenia, torowanie przejść do porażonych obiektów (lokalizacja i gaszenie pożarów), odgruzowywanie i wyszukiwanie poszkodowanych, udzielanie pierwszej pomocy medycznej, ewakuacja poszkodowanych do najbliższych szpitali stacjonarnych;

- w drugim etapie: zabezpieczenie lub częściowe odtworzenie systemu łączności, naprawa dróg, energetyki, sieci gazowej i wodociągowej oraz wyburzanie konstrukcji grożących zawaleniem.

Wymienione zadania związane z prowadzeniem akcji ratunkowych będą realizowane pod kierownictwem odpowiedzialnych za prowadzenie akcji miejscowych władz wojskowych i samorządowych. Siły OT będą realizowały najczęściej wspólnie z formacjami OC.

Analizując przebieg potencjalnych zagrożeń i przewidywane zadania dla OT należy założyć, że siły OT muszą dysponować następującymi elementami strukturalnymi:

- rozpoznania ogólnego, skażeń i regulacji ruchu;
- torowania dróg i gaszenia pożarów;
- poszukiwania, udzielania pierwszej pomocy medycznej i ewakuacji poszkodowanych;
- pomocy technicznej i ewakuacji sprzętu.

Z powyższych założeń wynika, że na wyposażeniu formacji OT powinny się znajdować środki rozpoznania ogólnego i specjalistycznego, sprzęt inżynierski, wyposażenie medyczne oraz pojazdy ewakuacji i pomocy technicznej.

Do realizacji zadań w ramach prac inżynierskich wojska operacyjne posiadają w swym wyposażeniu odpowiednie maszyny i sprzęt inżynierski. Sprzęt ten można podzielić na następujące grupy: koparki, spycharki, maszyny do robót ziemnych ogólnego przeznaczenia, maszyny do kopania rowów strzeleckich i łączących, osprzęt spycharkowy, pługi okopowe, konstrukcje schronowe itp. Synteza wniosków uzyskanych jako wynik analizy możliwości sprzętu inżynierskiego⁴² wskazuje, że wybrane modele sprzętu mogą być wykorzystane w siłach OT do realizacji wielu zadań o charakterze obronnym i ratowniczym. Przykładem takich rozwiązań może być koparka, która w zależności od rodzaju osprzętu może być użyta do wykonywania następujących prac:

---

⁴² Zob. W. Ślemp, W. Kawka, *Informator sprzętu inżynierskiego wojsk własnych*, Warszawa, AON 1999.

– z osprzętem podsiębiernym do wykonywania wykopów dla obiektów fortyfikacyjnych, rowów strzeleckich, łączących i szczelin oraz do załadunku urobku materiałów sypkich, uzyskiwanych metodą odkrywkową, gdy poziom urabianego gruntu znajduje się poniżej poziomu ustawienia koparki;

– z osprzętem przedsiębiernym do wykonywania odkrywek i nasypów oraz do przeładunku i załadunku materiałów sypkich na środki transportu, gdy poziom urabianego gruntu znajduje się na poziomie lub powyżej poziomu ustawienia koparki;

– z osprzętem ładowarkowym i chwytakowym do załadunku i wyładunku materiałów budowlanych, drobnego sprzętu i uzbrojenia oraz do prac montażowych podczas naprawy maszyn, budowy mostów i obiektów fortyfikacyjnych w warunkach polowych.

Również typowa spycharka BAT-M⁴³ będąca na wyposażeniu pododdziałów inżynieryjnych jest spycharką uniwersalną. Spycharka (pojazd gąsienicowy) przeznaczona jest do wykonywania dróg na przełaj, wykonywania przejść w terenie skażonym, odśnieżania dróg, usuwania krzewów i pojedynczych drzew o średnicy do 40 cm, wykonywania rowów przydrożnych. Jej szerokie możliwości sprawiają, że może być wykorzystywana w czasie powodzi do wykonania dróg ewakuacyjnych na przełaj, w czasie katastrof śnieżnych do usuwania opadów śniegu, jak również do odgruzowywania i oczyszczania terenu. Podobne możliwości posiada maszyna inżynieryjno – drogowa MID jest to pojazd opancerzony nowej generacji przeznaczony do realizacji prac inżynieryjnych w zakresie:

– przygotowania dróg (istniejących i na przełaj) – usuwania zawał i zapór fortyfikacyjnych, wykonywania dróg w terenie zalesionym i zurbani-zowanym, niwelacji terenu, zasypywania lei, wykonywania zjazdów i wyjazdów, usuwania nawierzchni skażonego terenu, karczowania;

---

⁴³ Tamże.

- wykonywania prac ziemnych w tym szczególnie: budowa ukryć, schronów, wykonywanie i zasypywanie skarp, rowów przeciwczołgowych i okopów, przemieszczanie mas ziemnych;
- realizacji prac ewakuacyjno-ratunkowych – wyciąganie i holowanie ugrzęźniętych pojazdów, ciecie i spawanie konstrukcji stalowych, udzielanie pierwszej pomocy medycznej chorym i rannym oraz ich ewakuacja;
- wykonywania zapór w formie zawał leśnych i gruzowych, zapór przeciwczołgowych;
- mechanizacji prac przeładunkowych – przemieszczanie ładunków o masie do 7 t, przemieszczanie przedmiotów o nieregularnych kształtach, przemieszczanie materiałów sypkich.

Przedstawione powyżej ogólne właściwości sprzętu inżynierskiego wskazują, że może on być wykorzystany w siłach OT, stanowiąc zasadniczy element wyposażenia tych formacji. Jak bardzo przydatny może okazać się sprzęt inżynierski w działaniach ratowniczych świadczą pozyskane fakty dotyczące największych pożarów na obszarach leśnych w 2002 roku⁴⁴. Do ratowania ludzi i zwierząt wykorzystywano specjalistyczny sprzęt inżynierski torując drogi i wycinając przesieki. Warto także podkreślić, że wyjątkowo groźne są także pożary w terenach zabudowanych, gdzie ogień niesiony wiatrem rozprzestrzenia się błyskawicznie odcinając drogę ucieczki zaskoczonym mieszkańcom⁴⁵.

Zbliżone wyniki uzyskano prowadząc analizę możliwości będącego na wyposażeniu wojsk inżynierskich sprzętu technicznego służącego do budowy mostów i dróg na przełaj. Most towarzyszący na samochodzie SMT-1 jest

---

⁴⁴ Np.: w czerwcu 2002 pożar w parku narodowym Hortobagy na Węgrzech zniszczył 3 tys. hektarów, w lipcu 400 pożarów strawiło 450 tys. hektarów lasu w Rosji, w tym samym okresie 85 pożarów zniszczyło 900 km² lasów w prowincji Quebec w Kanadzie, a chmura dymu dotarła do Nowego Jorku

⁴⁵ Pożar w marcu 2002 w dzielnicy w Dhace stolicy Bangladeszu, pozbawił dachu nad głową 20 tys. mieszkańców (Zob. Wprost z dnia 11 sierpnia 2002).

przeznaczony dla wojsk operacyjnych do szybkiego pokonywania bardzo wąskich przeszkód naturalnych i sztucznych takich jak: strumienie, rowy, kanały, skarpy, przerwy w mostach stałych powstałe na skutek zniszczenia przęsła itp. Jego zastosowanie w siłach OT może być analogiczne, tym bardziej, że w czasie klęsk żywiołowych, a szczególnie powodzi ustawienie mostu na wezbranych strumieniu może okazać się jedyną drogą ucieczki ludności z zagrożonych zalaniem terenów.

Również most towarzyszący BLG-67⁴⁶ zbudowany na przystosowanym do tego celu czołgu bojowym T-55 (T-55A), przeznaczony jest do ułatwienia pododdziałom czołgów i zmechanizowanym pokonywania z marszu naturalnych i sztucznych przeszkód terenowych (strumienie, rowy przeciwczołgowe, kanały, leje itp.) o szerokości do 19,0 m oraz skarpy lub przeciwskarpy do 3,5 m wysokości. W aspekcie potrzeb sił OT mosty tego typu mogą służyć zabezpieczeniu przemarszu wojskom własnym i sojuszniczym na obszarze kraju natomiast w czasie klęsk żywiołowych ze względu na posiadaną trakcję gąsienicową mogą być niezastąpionym elementem wyposażenia grup ratunkowo-ewakuacyjnych.

Z elementów drogowego mostu składanego DSM-65, będącego na wyposażeniu pododdziałów wojsk inżynieryjnych, można budować mosty jedno i wieloprzęsłowe o rozpiętościach przęseł od 3,0 m do 45,0 m. Konstrukcja mostu może być budowana w układzie statycznym wolno podpartym lub ciągłym z jezdnią usytuowaną do jazdy dołem do szerokości 4,2 m i górą z możliwością poszerzenia jezdni do 6,0 m. Takie parametry techniczne umożliwiają siłom OT wykorzystanie sprzętu do realizacji zadań udzielania pomocy ludności w różnych sytuacjach.

Dalsza analiza diagnostyczna sprzętu inżynieryjnego wskazuje, że pokrycia drogowe wykorzystywane przez wojska operacyjne przeznaczone są do

---

⁴⁶ Por. W. Ślemp, W. Kawka, *Informator ...*

wzmacniania nawierzchni dróg w terenie trudno przejezdnym, szczególnie na terenach piaszczystych i bagnistych dla pojazdów kołowych i gąsienicowych. W wyposażeniu wojsk inżynieryjnych znajdują się: lekkie pokrycia drogowe (LPD⁴⁷) i elastyczne pokrycia drogowe (EPD). LPD ma stosunkowo duże właściwości nośne z związku, z czym można go stosować do wzmacniania słabych odcinków dróg gruntowych, urządzania dróg na przełaj w gruntach podmokłych itp. Dodatkowo, wykorzystując część płyt z kompletu LPD można wykonywać tymczasowe przepusty, które zostały podmyte lub zerwane przez wezbrane wody rzeki lub potoku. Przedstawione fakty jednoznacznie wskazują, że w sprzęt tego rodzaju powinny zostać wyposażone siły OT.

Bardzo istotnym i ważnym problemem, wpływającym na utrzymanie pełnej sprawności psycho-fizycznej ludności i żołnierzy jest dostarczenie wody o normatywnej jakości i w niezbędnych ilościach. Szczęólnego znaczenia nabiera to zagadnienie w sytuacjach katastrof ekologicznych oraz podczas uwolnienia toksycznych środków przemysłowych. W warunkach pola walki nie należy wykluczać natomiast użycia broni masowego rażenia, kiedy to może mieć miejsce skażenie gruntu, powietrza i wody substancjami promieniotwórczymi, środkami biologicznymi i chemicznymi.

Na bazie wielu doświadczeń empirycznych i teoretycznych założeń przyszłych działań zbrojnych, na potrzeby wojsk inżynieryjnych opracowano sprzęt, który wykorzystywany jest do realizacji prac związanych z wydobywaniem i oczyszczaniem wody. Zestaw studni rurowej SR-7 przeznaczony jest do wydobywania wody z pokładów wodonośnych znajdujących się na głębokości do 7,0 m oraz do czerpania wody ze studni kopanych i z otwartych źródeł, w których lustro wody znajduje się do 8,0 m poniżej górnego kołnie-

---

⁴⁷ Lekkie pokrycie drogowe LPD wykonane jest z płyt z blachy falistej o wymiarach 160,0 x 100,0 cm, obramowane ceownikiem, z możliwością łączenia ich ze sobą specjalnym zatrzaskiem. Jeden komplet LPD w skład, którego wchodzi 50 płyt (łączna długość kompletu 42,0 m) układa drużyna saperów z jednego samochodu w czasie do 30 min.

rza pompy. Sprzęt ten zapewnia niezbędną ilość wody do celów spożywczych, sanitarnych i technicznych.

Odrębnym problemem, szczególnie w czasie prowadzenia akcji ratunkowych i poszukiwawczych jest stałe zapotrzebowanie zespołów ratowniczych na energię elektryczną. Również realizacji niektórych zadań wymaga działania w porze nocnej. To z kolei zmusza do wykorzystywania elektrowni polowych. Są one urządzeniami do wytwarzania energii elektrycznej potrzebnej do napędzania różnego rodzaju typu urządzeń elektrycznych, stąd też ze względu na przeznaczenie dzielą się na: elektrownie oświetleniowe, siłowe i wysokiego napięcia.

Elektrownie oświetleniowe stosowane są do oświetlenia w warunkach polowych schronów, ukryć, elementów dowództw rozwiniętych w polu, sztabów oraz placów budów. Mogą być także użyte do oświetlania zniszczonych wybuchem gazu budynków w czasie odgruzowywania, oświetlania powierzchni jezior w czasie akcji poszukiwawczych, czy też do zapewnienia właściwych warunków pracy polowym zespołom medycznym udzielającym pomocy poszkodowanym w rejonie katastrofy.

Elektrownia siłowa inżynierska ESI-16 jest przeznaczona do zabezpieczenia prac związanych ze zmechanizowaną obróbką drewna, spawaniem, wierceniem, kruszeniem skał, betonu itp. Niezależnie od tego zespół prądowców wchodzący w skład tej elektrowni może być wykorzystany do zasilania różnych silników elektrycznych, osprzętu oświetleniowego i urządzeń specjalnych. Jej wykorzystanie w siłach OT należy dostrzegać zarówno w czasie pokoju, zagrożenia i wojny do realizacji szeregu prac o charakterze konstrukcyjnym.

Przedstawione powyżej fakty i wnioski wymagają uogólnienia. Należy stwierdzić, że podstawowe egzemplarze sprzętu inżynierskiego będącego obecnie na wyposażeniu wojsk operacyjnych powinny być wykorzystane w siłach OT. Zaprezentowany sprzęt cechuje się szerokimi właściwościami

technicznymi, co pozwala na jego wykorzystanie zarówno na potrzeby zabezpieczenia zadań związanych z realizacją przedsięwzięć czasu pokoju, jak i wojny. Przykładem szerokiego wykorzystania możliwości sprzętu inżynierskiego jest fakt ich udziału we wszystkich misjach pokojowych. Gdzie pododdziały i sprzęt wojsk inżynierskich realizują złożone zadania⁴⁸ mandatu sił pokojowych.

---

⁴⁸ Budowa dróg, oczyszczanie wody, odgruzowywanie, itd.

WNIOSKI KOŃCOWE

Nakreślony skład i kształt organizacyjny oraz zasadnicze kwestie, dotyczące także uzbrojenia i wyposażenia dyslokacji wojsk OT, to wymierny efekt dotychczasowych prac badawczych, prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej. To także wnioski wysnute z szeregu ćwiczeń prowadzonych w naszym kraju oraz obserwacji podobnego rodzaju przedsięwzięć szkoleniowych w innych armiach. Kolejne badania oraz wnioski z praktyki szkoleniowej nieustannie modyfikują i weryfikują prezentowane propozycje. Z każdym rokiem zmienia się bowiem wyobrażenie o tej formacji wojsk lądowych, w czym niebagatelną rolę odgrywają wnioski i refleksje z konfliktów lokalnych, zwłaszcza prowadzonych na kontynencie europejskim.

Opracowanie przedstawia główne zadania, jakie przewiduje się dla wojsk obrony terytorialnej w kontekście funkcjonowania państwa w różnych stanach, a więc w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Wiele z tych zadań trudno jednoznacznie przyporządkować któremuś z wymienionych stanów, gdyż wykonywane będą w każdym z nich. Dotyczy to głównie funkcjonowania systemu dowodzenia, prowadzenia rozpoznania, szkolenia rezerw osobowych, działań ratowniczych, a także działań ochronno-obronnych.

W tej sytuacji niniejsze opracowanie należy traktować, jako swego rodzaju podsumowanie etapu badań i ich wyników osiągniętych pod koniec 2002 roku. Jest to zarazem bardzo uogólniony obraz dotychczasowych badań, dotyczących niektórych elementów systemu i wojsk obrony terytorialnej. Uzyskane wyniki wskazują na potrzebę dalszych badań, aby wygenerować strukturę organizacyjną i uzbrojenie adekwatne do wymagań początku XXI wieku. Nieodzowne są dalsze prace, aby mógł powstać system dowodzenia

adekwatny do przewidywanych zadań w różnych stanach funkcjonowania państwa.

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu, można sformułować szereg wniosków. Część z nich została zawarta w końcowych fragmentach poszczególnych rozdziałów. W tej sytuacji, jeśli zostaną przybliżone ponownie, to głównie po to, aby zachować formułę zakończenia całości pracy.

Z konfliktów lokalnych i rozwiązań przyjmowanych przez inne państwa wynika, że w obronie narodowej suwerennej i demokratycznej Polski, członka NATO, wojska obrony terytorialnej powinny stanowić powszechną organizację wojskową społeczeństwa na szczeblu regionalnym (wojewódzkim) i lokalnym (powiat).

Oznacza to, że w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych wojska OT powinny aktywnie uczestniczyć w przedsięwzięciach ochronno-ratowniczych. Z kolei w sytuacji zagrożenia militarnego, wspomniane wojska mogą prowadzić samodzielne działania bojowe oraz realizować szereg innych zadań, związanych głównie z obroną obiektów i rejonów oraz wspierać i współuczestniczyć w operacjach prowadzonych przez własne wojska operacyjne oraz sojusznicze zgrupowania.

Jednakże do przewidywanych zadań musi być dostosowane uzbrojenie i wyposażenie pododdziałów i oddziałów wojsk obrony terytorialnej oraz ich struktura organizacyjna.

Istotne jest również, aby rozmieszczenie wojsk obrony terytorialnej pokrywało się z rejonem akcji (operacji) lub odległość ta powinna być niewielka, a system dowodzenia musi gwarantować szybkie „uruchomienie” niezbędnego potencjału oraz możliwość współdziałania z innymi elementami systemu obronnego. Dlatego projektowany system dowodzenia wojsk obrony terytorialnej powinien być integralnym elementem systemu dowodzenia Sił

Zbrojnych RP, a zwłaszcza systemu dowodzenia wojsk lądowych. Musi być również powiązany z organami władzy i administracji terytorialnej.

Powyższe oznacza, że rozwiązania strukturalne w sztabach wojsk OT powinny zapewnić możliwość utworzenia w systemie dowodzenia pionów funkcjonalnych, podobnych do tych, jakie występują w wojskach operacyjnych. Również proces i procedury dowodzenia w projektowanym systemie dowodzenia wojsk OT powinny w dużym stopniu uwzględniać standardy obowiązujące w wojskach operacyjnych. Będzie to sprzyjać koordynacji działań różnych sił w operacjach.

Zaprezentowane wyniki badań wykazały, że rosnąca liczba zadań, przy systematycznie zmniejszanych stanach osobowych lądowych wojsk operacyjnych, wymaga utrzymywania stosunkowo licznych wojsk obrony terytorialnej, które przejmą część zadań wojsk operacyjnych, a przede wszystkim zapewnią im swobodę działania w czasie ewentualnego konfliktu. Bardzo istotnym zbiorem zadań są przedsięwzięcia przewidziane do wykonania przez wojska obrony terytorialnej w okresie pokoju. To w funkcjonowaniu sił zbrojnych, nowy, bardzo ważny odcinek działalności, którego realizacji podjąć się mogą tego rodzaju wojska.

Z powyższych wniosków wynika także, iż zawarte w niniejszym opracowaniu wyniki badań nie zamykają oczywiście tej problematyki. Potrzeby bieżące oraz badania empiryczne staną się najlepszym ich weryfikatorem.

BIBLIOGRAFIA

- Babula J.**, *Rozważania nad organizacją związku taktycznego wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa nr 6/1993.
- Balcerowicz B., Koziej S.**, *Doskonalenie strategii wojennej sztuki operacyjnej i taktyki*, Warszawa 1991.
- Balcerowicz B.**, *Możliwa strategia militarna Polski lat 90.*, Warszawa, AON.
- Balcerowicz B.**, *Obrona narodowa i zobowiązania sojusznicze*, Warszawa 1997.
- Balcerowicz B.**, *Obronność państwa średniego*, Warszawa 1997.
- Balcerowicz B., Pawłowski J., Marczak J.**, *Koncepcja strategicznej Polski*, „Myśl Wojskowa” 1992, nr 3.
- Balcerowicz B.**, *Pokój i nie – pokój na progu XXI wieku*, Warszawa 2002.
- Bartoszewski W.** *NATO. Vademecum*, Warszawa 1995.
- Beaufre A.**, *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, Warszawa 1968.
- Bielecki R.**, *Pustynna Burza*, Warszawa 1991.
- Bodnar A.**, *Decyzje polityczne. Elementy teorii*, Warszawa 1985.
- Boucher J.**, *Broń pancerna w wojnie*, Warszawa 1958.
- Brzeziński Z., Beżład.** *Polityka światowa na progu XXI wieku*, Warszawa 1993.
- Brzeziński Z.**, *Myśl i działanie w polityce międzynarodowej*, „Aneks” nr 50/88.
- Chlebowski C.**, *Wachlarz*, Warszawa 1990.
- Chocha B.** *Obrona terytorialna kraju*, Warszawa 1974.
- Chocha B.**, *Rozważania o taktyce*, Warszawa 1982.
- Cieplewicz M., Rzepniewski A., Stawecki P., Wojtniak I., Wrzosek M.**, *Zarys dziejów wojskowości polskiej w latach 1864-1939*, Warszawa 1990.
- Cieślak M.**, *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*, Warszawa 1999.
- Clausewitz C.**, *O wojnie*, Warszawa 1958.
- Clausewitz C.v.**, *O wojnie*, Lublin 1995.
- Däniker G.**, *Strategie des Kleinstaats*, Tranenfeld 1966 Huber.
- Dęga C.**, *Środki walki wojsk lądowych*, Warszawa 1986.
- Dęga C.**, *Uzbrojenie i pole walk i wojsk lądowych do 2020*, Warszawa 1995.
- Doktryna taktyczna NATO ATP-35-B*, Warszawa 1997.
- Dworecki S.**, *Od konfliktu do wojny*, Warszawa 1997.
- Dworecki S.**, *Zagrożenia militarne Polski*, Warszawa, AON 1994.
- Działania taktyczne wojsk lądowych*, podręcznik, Warszawa, AON 1995.
- Elementy metodologii prognozowania społecznego*, Warszawa 1973.
- Filipowicz S.**, *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Warszawa 1992.
- Gąsiorek K., Jakubczak R.**, *Wojska obrony terytorialnej w strukturze sił zbrojnych*, Myśli Wojskowa 1995, nr 3.
- Gąsiorek K.**, *Wojska obrony terytorialnej na świecie*, Zeszyty Naukowe AON 1995, nr 2.
- Gąska M.**, *Zbrojny ruch oporu w świetle międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych*, Warszawa, AON 1999.
- Gearty C.**, *Terroryzm*, Warszawa 1998.
- Gerber J.**, *Praxis de alternativen Verteidigung*, Münster – Hamburg 1989.
- Goblirsch J.**, *Technotaktik 90*, „Europäische Wehrkunde” 1977, nr 6.
- Gotowała J.**, *Splątane wiraze*, Warszawa 1992.
- Grabiński T., Wydymus S., Zalias A.**, *Metody prognozowania rozwoju społeczno-gospodarczego*, Warszawa 1983.

- Grabski J. F.**, *Polska sztuka wojenna w okresie wczesnofeudalnym*, Warszawa 1959
- Gruszka S.**, *Wykorzystanie infrastruktury wojskowej dla potrzeb wojsk OT*, Warszawa 2000.
- Guderian H.**, *Wspomnienia żołnierza*, Warszawa 1991.
- Havel V.**, *O obronie w czasach pokoju*, Rzeczpospolita 1996.
- Heisbourg F.**, *Wojny*, Warszawa 1998.
- Jaka przyszłość Europy?*, Komitet Prognoz „Polska w XXXI wieku” przy Prezydium, Warszawa, PAN.
- Jakubczak R., Marczak J.**, *Obrona powszechna RP*, AON 1995. *Jugosławska koncepcja wsienarodnoj oborony*, Belgrad 1970.
- Jakubczak R., Marczak J.**, *Obrona terytorialna – nowy element systemu militarnego RP*, Warszawa, MON 1996.
- Jakubczak R., Marczak J.**, *Obrona terytorialna Polski na progu XXI w.* Warszawa 1998.
- Jakubczak R., Marczak J.**, *System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej*, Warszawa, AON 1997.
- Jakubczak R.**, *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 1996.
- Jakubczak R.**, *System obrony terytorialnej w zwalczaniu dywersji*, Warszawa, AON 1996.
- Jakubczak R.**, *Wojska OT III RP, (streszczenie rozprawy habilitacyjnej)*, Warszawa 1999.
- Janderka R.**, *Použití armády k ochraně tetitoria českého (Československého) státu od jeho vzniku do současnosti*; AW Brno, 2000 r.
- Jurga T.**, *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990.
- Juszkiewicz R.**, *Bitwa pod Mławą 1939*, Warszawa 1987.
- Kaczmarczyk Z., Weyman S.**, *Reformy wojskowe i organizacja siły zbrojnej za Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1958.
- Kaczmarek J.**, *Uderzenie i ogień*, Warszawa 1973.
- Kaczmarek W.**, *Kierunki rozwoju sztuki operacyjnej w aspekcie teorii prognozy*, Warszawa 2000.
- Kaczmarek W.**, *Kierunki rozwoju środków walki wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa 6/95.
- Kaczmarek W.**, *Powietrzno-lądowy charakter walki w ujęciu systemowym*, Warszawa, AON 1998.
- Kaczmarek W.**, *Struktura organizacyjna związków operacyjnych adekwatna do przewidywanych zadań*, Warszawa, AON 1999.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z.**, *Przyszła wojna – jaka?* Warszawa 1995.
- Kalinowski R.**, *Struktura i zadania pozamilitarnych ogniw obronnych w systemie obronnym RP*, AON 1994.
- Kamiński A.Z., Kościuk L.**, *Rozpad ZSRR a bezpieczeństwo Europy Środkowej*, Warszawa 1992.
- Kamiński H.**, *Wojna ludowa*, Warszawa 1949.
- Kaplan S.**, *Diplomacy of Power*, Washington 1981.
- Karus M.**, *Wykorzystanie sił obrony terytorialnej w osłonie strategicznej (operacyjnej)*, Warszawa 1995.
- Kierunki przemian w procesie dowodzenia w świetle rozwoju sił zbrojnych*, AON 1996.
- Koncepcja strategiczna Sojuszu*, Waszyngton 1999.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.*
- Kotarbiński T.**, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1975.
- Kozaczuk W.**, *Na peryferiach piekła*, Warszawa 1988.
- Koziej S.**, *Bezpieczeństwo narodowe i obronność RP*, Warszawa 1996.
- Koziej S.**, *Rajdy bojowe*, Warszawa 1987.
- Koziej S.**, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- Koziej S.**, *Wizja polskiej doktryny u progu XXI w.*, AON 1990.

- Koziej S., Wołkowicz F.**, *Podstawowe założenia obronności RP*, Warszawa 1996.
- Koziej S.**: *Rozważania o przyszłej strategii NATO oraz strategii bezpieczeństwa i obronności*, AON 1999.
- Kukulka J.**, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982.
- Kurant A.**, *Obrona cywilna RP*, Warszawa, AON 1993.
- Kuźniar R.**, *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997.
- Kuźniar R.**, *Po pierwsze bezpieczeństwo*, Rzeczpospolita z 9.01.1996.
- Liddel Hart B.H.** *Strategia: działania pośrednie*, Warszawa 1959.
- Lidwa W.**, *Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną*, Materiały z konferencji naukowej, Warszawa, AON 1998.
- Lidwa W.**, *Wojska obrony terytorialnej w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Warszawa 2000.
- Lisiewicz P.M.**, *Plan „Burza”. Wysilek zbrojny Armii Krajowej 1944-1945*, Warszawa 1990.
- Ludwiczak J., Wilczkowiak S.**, *Nadzwyczajne zagrożenia środowiska. Zadania administracji rządowej i samorządowej w zakresie profilaktyki ratownictwa i likwidacji ich skutków*, Warszawa 1999.
- Łepkowski W.**, *Zarys strategii wojskowej*, ASG, Warszawa 1984.
- Łukaszczuk L., Malak K.**, *Obszary niestabilności międzynarodowych i sprzeczności interesów a bezpieczeństwo Polski*, Warszawa, AON 1998.
- Machiaveli N.**, *Myśli cyniczne*, Białystok 1993.
- Madejski A., Zieliński J.**, *Sily zbrojne Polski wobec nowych wyzwań*, Warszawa 1992.
- Marczak J., Jakubczak R., Gąsiorek K.**, *Obrona terytorialna w obronie powszechnej RP*, Warszawa, AON 1998.
- Marczak J.**, *Moduł obrony regionalnej. [W:] Perspektywiczny model systemu obronnego RP*. Kierunki, 1992.
- Marczak J., Pawłowski J.**, *O obronie militarnej polski przełomu XX i XXI wieku*, Warszawa 1995.
- Marczak J.**, *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 r.*, Warszawa 1992.
- Marczak J., Skobel, Lewiński E., Gąsiorek K.**, *Obrona terytorialna w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, *Myśl wojskowa* 1993, nr 3.
- Marczak J.**, *Zapory inżynieryjne i niszczenia na przyszłym polu walki*, ASG 1989.
- Materiały z sympozjum, *Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych*, AON 1997.
- Międzynarodowe uwarunkowania bezpieczeństwa Polski w perspektywie 2020 roku – tezy na seminarium w Wydziale Strategiczno-Obronnym*, Warszawa 1999.
- Miksche F.O.**, *Uwaga: broń atomowa*, Warszawa 1958.
- Mocek S.**, *Moralność i polityka*, Warszawa 1991.
- Modelski I.**, *Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej*, „Zeszyty historyczne”, Paryż 1990, 1991, z 92, 93, 94, 95.
- Moltke H.**, *Kriegslehre*, Berlin 1938.
- Moltke H.v.**, *O Polsce*, Warszawa 1996.
- Mondrzycki Z.**, *Znaczenie makrostruktury funkcjonalno-przestrzennej w obronie*, „Myśl Wojskowa” 1993, nr 2.
- Moralność i polityka*, Warszawa 1991.
- Morgenthau H.J.**, *Politics among Nations*, New York 1967.
- Mossor S.**, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.
- Nałkowski W.**, *Terytorium Polski historycznej jako indywidualność geograficzna*, Warszawa 1912.

- Napoleon**, *Maksymy* 1983.
- Nauman K.**, *Bundeswehra w świecie przelomu*, Berlin 1994, streszczenie w „Myśl Wojskowa” 2/96.
- Nový J., Sičák P.**, *Přednosti armády při nevojenském řešení krizí*, AW Brno, 2001 rok
- Nowak E.**, *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Warszawa 1998.
- Nowak-Jeziorański J.**, *Słoń i jeź*, Wprost nr 29 z 19.07.1998.
- Nożko K.**, *Problemy strategii wojennej w systemie obronnym RP*, Warszawa, AON 1991.
- Nożko K.**, *Walka o przewagę*, Warszawa 1985.
- Nożko K.**, *Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej*, Warszawa 1973.
- Obrona regionalna (terytorialna) w strategii obrony Polski* (materiały z sympozjum), AON, Szt. Gen. 1992.
- Operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony*, Warszawa, AON 1994.
- Pawłowski J.**, *Przeciwnatarcie*, Warszawa, AON 1992.
- Piedziuk E.**, *Kierowanie obronnością państwa w świetle nowych uwarunkowań prawnych*, Warszawa, AON 1997.
- Piekarski H.**, *Walka radioelektroniczna*, Warszawa 1980.
- Piłsudski J.**, *Myśli, mowy i rozkazy*, Warszawa 1989.
- Piłsudski J.**, *Rok 1863*, Warszawa 1989.
- Piłsudski J.**, *Rok 1920*; Tuchaczewski M., *Pochód za Wisłę*, Łódź 1989.
- Pindel K.**, *Obrona Narodowa 1937-1939*, Warszawa 1979.
- Pindel K.**, *Obrona terytorialna w II Rzeczypospolitej*, Warszawa, Bellona 1995.
- Planowanie strategiczne*, Warszawa 1993.
- Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1992.
- Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992.
- Pomian K.**, *Europa i jej narody*, Warszawa 1992.
- Postęp naukowo-techniczny a przeobrażenia w sztuce wojennej*, Warszawa 1975.
- Praca zespołowa, *Kierunki rozwoju systemu obronnego RP w aspekcie nowych uwarunkowań*, AON 1995.
- Praca zespołowa, *Skład bojowy, struktury i operacje wojsk lądowych*, AON 1999.
- Proces dowodzenia w wybranych armiach NATO*, Warszawa, 1996.
- Proektor D.**, *Sila militarna we współczesnym świecie*, Warszawa 1987.
- Raport o stanie systemu przeciwdziałania, zwalczania i usuwania skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla ludzi i środowiska*, BBN Warszawa 1997.
- Reuner M.**, *National security. The economic and environmental dimension*, Worldwatch Institute, 5/1989.
- Rosiński B.**, *Wykorzystanie sił obrony terytorialnej w obronie okręgu wojskowego*, Warszawa 1996.
- Ryszka F.**, *Polityka i wojna*, Warszawa 1975.
- Sawkin W.**, *Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki*, Warszawa 1974.
- Schwarzkopf N.**, *Nie trzeba bohatera*, Warszawa 1993.
- Schweizer Armee**, „Huber Verlag” 1988.
- Scibiorek Z.**, *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993.
- Secomski K.**, *Prognozyka*, Warszawa 1971.
- Siciński A.**, *Prognozy a nauka*, Warszawa 1969.
- Siciński A., Raźniewski A.**, *Studia z teorii i metodologii prognozowania społecznego*, Warszawa 1976.
- Siciński A.**, *Technika a społeczeństwo*, Warszawa 1974.
- Sikorski W.**, *Nad Wisłą i Wkrą*, Warszawa 1991.
- Sikorski W.**, *Przyszła wojna*, Warszawa 1934.

- Simon J.**, *European security police after revolutions of 1989*, Washington 1991.
- Skibiński F.**, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1972.
- Skobel W.**, *Istota, zakres i formy współdziałania terytorialnych organów dowodzenia z organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego*, Zeszyty Naukowe AON 1995, nr 3.
- Skotnicki Z.**, *Terytorialny organ dowodzenia (regionalny sztab wojskowy) w obronie obszaru kraju*, Warszawa, AON 1996.
- Skrzyp J.**, *Geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski*, Warszawa, AON 1999.
- Skrzyp J., Stańczuk S.**, *Elementy operacyjnego przygotowania terytorium Polski*, Warszawa, AON, 1992.
- Skrzyp J., Stańczuk S.**, *Elementy operacyjnego przygotowania terytorium Polski*, Warszawa, AON 1992.
- Slessor J.**, *Strategia zachodu*, Warszawa 1958.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1999.
- Sokołowski W.D.** (redakcja), *Strategia wojenna*, Warszawa 1964.
- Sprawka S.**, *Obrona terytorialna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1997.
- Stahel A.**, Bucherer, *Afganistan – Internationale Strategische Lage und Sowietisierung Afganistan*, Huber-Frauenfeld 1987.
- Stankiewicz W.**, *Ekonomia wojenna*, Warszawa 1970.
- Stefanowicz J.**, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Warszawa 1984.
- Stefanowicz J.**, *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*, Warszawa 1992.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, (przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 23 maja 2000 r.).
- Studium analityczne. [W:] *Obrona terytorialna w realizacji zadań państwa gospodarza pk „Gospodarz” – cz. 1.*
- Sun Tzu**, *Sztuka wojenna*, Warszawa 1994.
- Suwarow W.**, *Spacnaz*, Gdańsk 1995.
- Szulc B.**, *Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej*, w: *Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Toruń 2000.
- Szulc B., Krauze M.**, *Teoria Sztuki Wojennej (t. II), Teoria sztuki wojennej w kontekście teorii naukowych*, Warszawa 1996.
- Ścibiorek Z.**, *Działania opóźniające*, Warszawa 1995.
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Łokociejewski M.**, *Koalicyjne i narodowe założenia od-pierana agresji*, Warszawa 2000.
- Ścibiorek Z., Lidwa W.**, *Przewidywane zadania dla wojsk OT w różnych stanach funk-cjonowania państwa (pokoju, kryzysu i wojny)*, Warszawa, AON 2000.
- Ścibiorek Z., Marczak J.**, *Uwarunkowania polityczno-militarne i prawne funkcjonowania wojsk OT w Polsce*, Warszawa, AON 2000.
- Ścibiorek Z.**, *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993.
- Ścibiorek Z., Święcicki S.**, *Współdziałanie wojsk operacyjnych z wojskami obrony teryto-rialnej*, Warszawa 1998.
- Ścibiorek Z.**, *Wojna czy pokój*, Wrocław 1999.
- Śmiałek W.**, *System bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 1993.
- Świątnicki W., Świątnicki Z.**, *Bronie inteligentne*, Warszawa 1992.
- Taktyka 2000 (materiały konferencyjne), cz. I, *Działania nieregularne w operacjach na obszarze kraju*, cz. II, *Współdziałanie z siłami obrony terytorialnej podczas działań tak-tycznych*, Wrocław 1993.
- Tarasiuk B.**, *Kierowanie obronnością państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Praca zbiorowa*, Warszawa 1998.
- Targowski A.**, *Dogonić czas*, Warszawa 1993.

- Targowski A., i inni**, *Obrona Polski dziś i jutro*, Warszawa 1993.
- Thayer Ch.**, *Guerillas und Partisanen. Wesen und Methodik der irregulären Kriegsführung*, München 1964.
- Tomaszewski A.**, *Wojska lądowe w nowych uwarunkowaniach polityczno-militarnych Europy* – wykład inauguracyjny w AON, 1997.
- Tomaszewski A.**, *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju (cz. II), Uwarunkowania polityczno-militarne i ich wpływ na rolę i zadania wojsk lądowych w systemie obronnym kraju w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, Warszawa 1997.
- Tomaszewski A., zespół**, *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju (część III), Zadania i operacje wojsk lądowych*, AON 1998.
- Wołowiecki A.**, *Ogólne założenia organizacji i funkcjonowania obrony terytorialnej w aspekcie potrzeb i wymogów narodowych oraz koalicyjnych*, Warszawa 1998.
- Wróblewski R.**, *Elementy teoretyczne planowania strategicznego obrony narodowej*, Warszawa, AON 1992.
- Zaliaś A.**, *Teoria prognozy*, Warszawa 1984.
- Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa; Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1992.
- Zieliński J.**, *Zadania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w operacjach połączonych na obszarze kraju. „Kraj”*, Warszawa, AON 1999.
- Zięba R.**, *Internacjonalizacja życia narodów i państw*, Warszawa 1991.

ZAŁĄCZNIKI

1. Cechy wojsk operacyjnych w aspekcie przewidywanych zadań
2. Funkcje i zadania obrony terytorialnej
3. Struktura organizacyjna brygady obrony terytorialnej
4. Struktura dowodzenia siłami obrony terytorialnej wojsk lądowych
5. Zasadniczy sprzęt i uzbrojenie brygady obrony terytorialnej
6. Organizacja i wyposażenie sił obrony terytorialnej
7. Wybrane środki przeciwpancerne wojsk lądowych
8. Charakterystyka przewidywanego uzbrojenia dla sił obrony terytorialnej

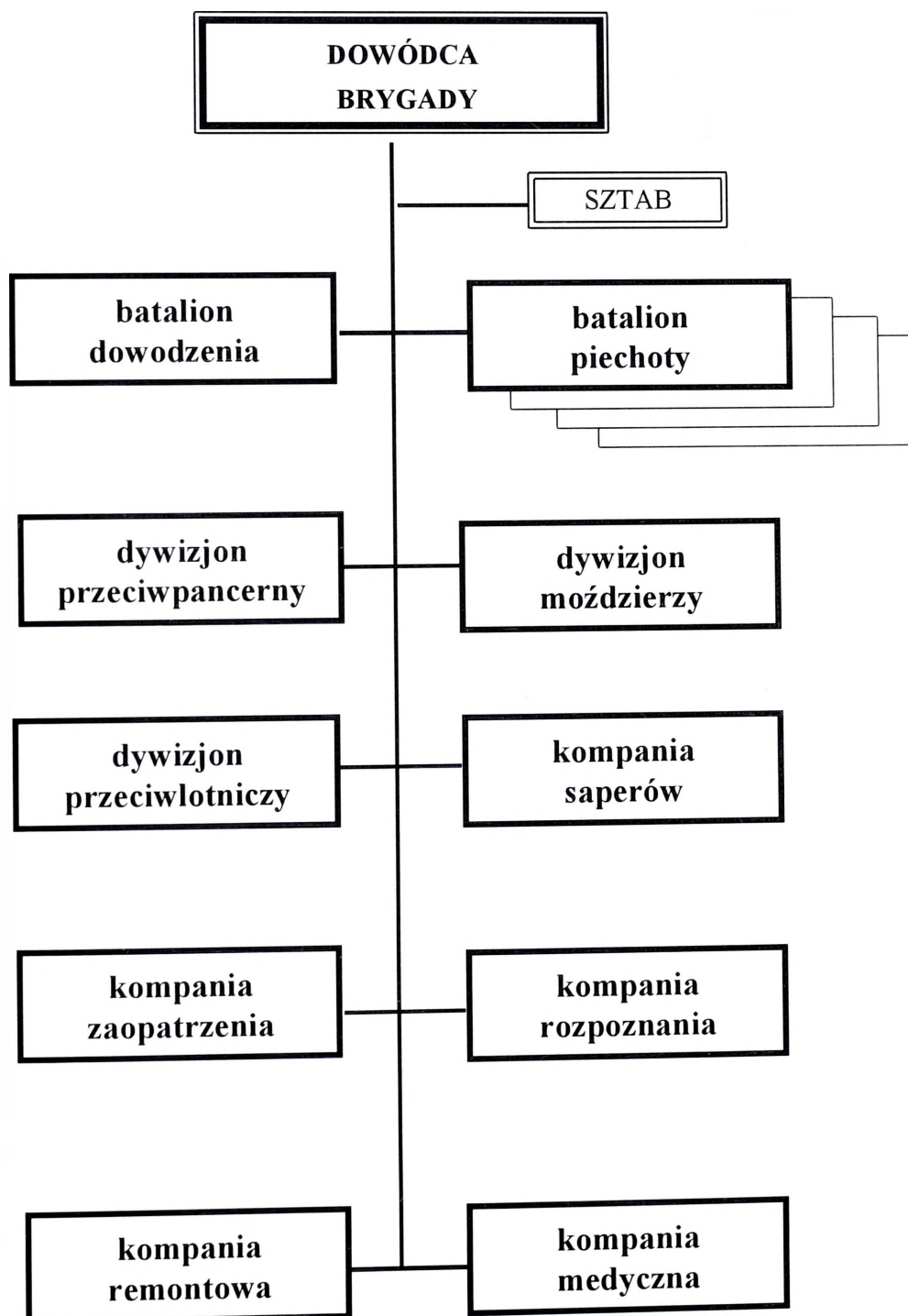
**CECHY WOJSK OPERACYJNYCH W ASPEKCIE
PRZEWIDYWANYCH ZADAŃ**

Lp.	Treść zadań	Siła rażenia	Mobilność manewrowa	Odporność	Wszech- stron- ność	Samowy- starczal- ność
1	Operacyjne rozwinię- cie wojsk		x	x		
2	Udział w odpieraniu ude- rzeń powietrznych prze- ciwnika na zgrupowania wojsk lądowych	x		x		x
3	Dezorganizacja podejścia rozwinięcia oraz wzbro- nienie ataku	x			x	
4	Prowadzenie działań opóźniających	x	x		x	x
5	Załamanie lądowej opera- cji zaczepnej przeciwnika	x	x	x	x	x
6	Utrzymanie istotnych, z punktu widzenia prowa- dzonych działań, ważnych rubieży, rejonów i obiek- tów			x		x
7	Zwalczanie desantów i grup desantowosztur- mowych przeciwnika					x

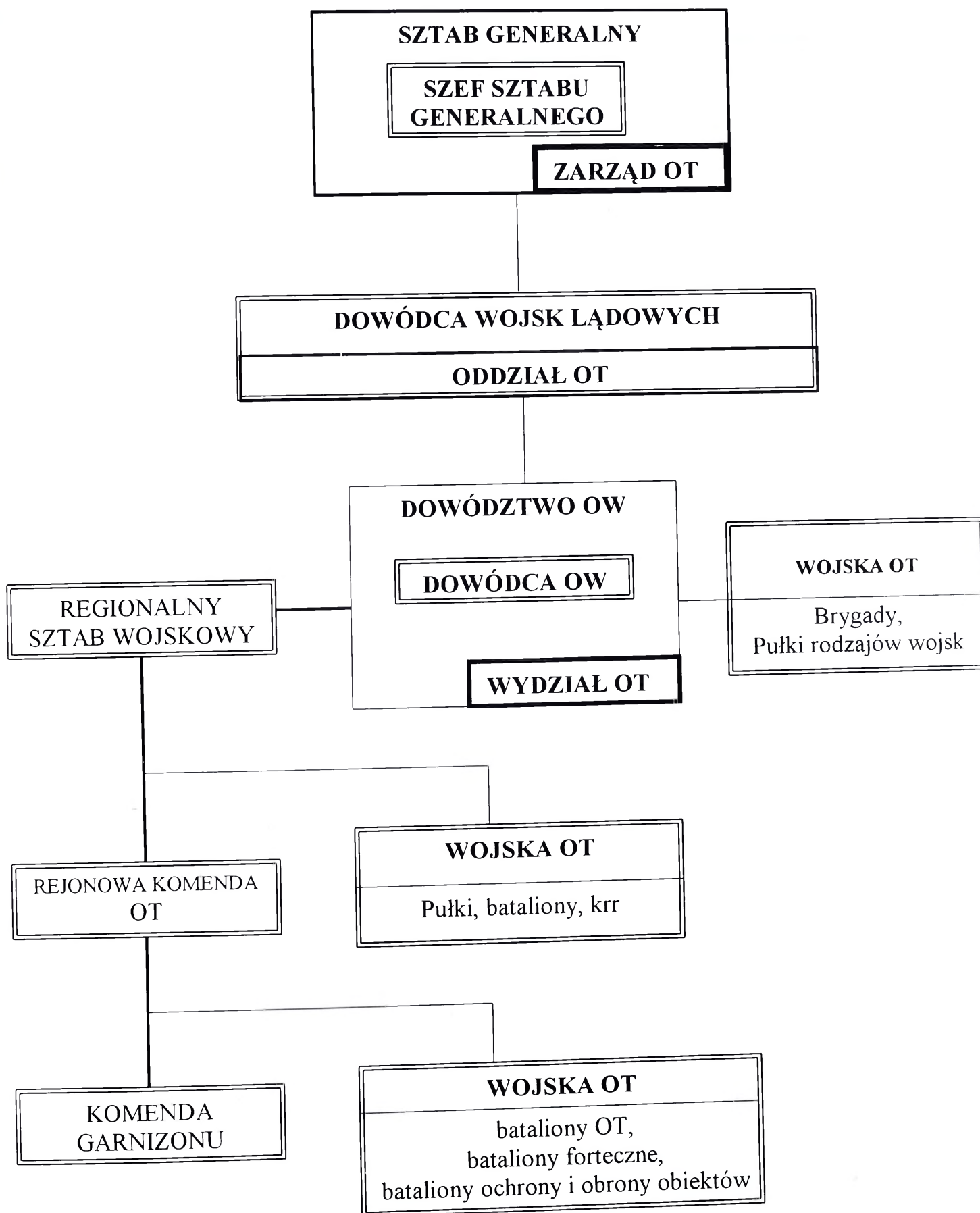
FUNKCJE I ZADANIA OBRONY TERYTORIALNEJ⁴⁹

Funkcja			
społeczno- narodowa i pań- stwotwórcza	ratowniczo- porządkowa (humanitarna)	koordynacji działań militarnych i nie- militarnych	bojowa (zbrojna)
Z a d a n i a			
<ul style="list-style-type: none"> – współdziałanie w kształtowaniu świadomości obronnej, narodowej, państwowej i społecznej; – współdziałanie w stabilizowaniu i sprawnym funkcjonowaniu instytucji państwa; – współdziałanie w tworzeniu więzi społeczno-terytorialnych; – współdziałanie w wychowaniu obywatelskim i patriotycznym społeczeństwa; – inspirowanie tworzenia oraz wspieranie stowarzyszeń patriotyczno-obronnych 	<ul style="list-style-type: none"> – wspieranie władz i instytucji cywilnych w działaniach ratowniczych, utrzymywaniu porządku prawnego oraz innych przedsięwzięciach służących zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> – organizowanie współdziałania sił zbrojnych z organami władzy, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem; – organizowanie świadczeń na rzecz sił zbrojnych; – koordynowanie szkolenia ogólnobronnego 	<ul style="list-style-type: none"> – planowanie i organizowanie OT; – szkolenie rezerw osobowych OT; – studia operacyjne terenu; – współdziałanie w operacyjnym przygotowaniu obszaru do obrony; – prowadzenie rozpoznania i kontroli terenu; – ochrona i obrona ważnych obiektów i instytucji; – kierowanie ruchem wojsk; – obrona miejscowości i rejonów; – prowadzenie działań nieregularnych w skali masowej; – wsparcie działań operacyjnych

⁴⁹ Według Katedry OT i OC Akademii Obrony Narodowej.

**STRUKTURA ORGANIZACYJNA BRYGADY
OBRONY TERYTORIALNEJ**

**Struktura dowodzenia Siłami Obrony Terytorialnej Wojsk Lądowych
(wariant)**

Zasadniczy sprzęt i uzbrojenie Brygady Obrony Terytorialnej (bot*)

	D-ctwo i sztab	bdow	bpzmot (x 5)	dm	dppanc	dplot	bsap	plmo	Logistyka	Razem
Stan osobowy	48	397	537	252	249	318	370	32	333	4684
Moździerz M-82			9	27						72
Armata A-85					18					18
ppk			18							18
armata plot S-60						12				12
PKM-2(ZU-23-2)		2	2			12				24
S-2		4	4							24
SMT-1							2			2
Spycharka ciężka							6			6
BAT							2			2
Koparka							7			7
Dźwig							1		1	2
Trak							1			1
Elektrownia		3					4		12	19
Motocykl		18								18
Miotacz ognia								28		28
WD		6	1							11
Kuchnia		6	9	4	4	4	3		7	73
Sam. cięż.-teren.		33	66	43	41	65	65	4	74	646
Sam. osob.-teren.		25	7	5	1	1	5		1	73
Sam. specjalne		24	7	6	6	6	14		55	146

* Na podstawie: R. JAKUBCZAK, *Organizacja i wykorzystanie wojsk OT*, AON, Warszawa 1996.

ORGANIZACJA I WYPOSAŻENIE SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ

Zasadnicze uzbrojenie i wyposażenie batalionu fortecznego (bfort)

	D-ctwo i sztab	kdow	kfort (x3)	bm	bppanc	plsap	plmo	Logistyka	Razem
Stan osobowy	8	65	114	60	37	26	32	43	613
Moździerze				9					9
Środki ppanc			4		6				18
Środki plot		2							2
Zestaw plot		4							4
Miotacz ognia							28		28
Wozy dowodzenia		1							1
Kuchnia polowa			1					6	9
Sam. cięż.-teren.		6	10	10	5	4	4	9	68
Sam. osob.-teren.		5	2	1	1	1			14
Sam. specjalne		1			1			6	8

Zasadnicze uzbrojenie i wyposażenie batalionu ochrony i obrony obiektów (boo)

Wyszczególnienie	Drużyna dowodzenia	Kompania ochrony (x 3-5)	Logistyka	Razem
Stan osobowy	19	96	19	326-518
Moździerze M-82		3		9-15
ppk		2		6-10
PKM-2(ZU-23-2)		2		6-10
Kuchnia polowa		1	1	4-6
Sam. cięż.-teren.	1	11	9	40-62
Sam. osob.-teren.	2			2
Sam. specjalne			1	1
Przyczepa transp.		1	1	4-6

Na podstawie: R. JAKUBCZAK, *Organizacja i wykorzystanie wojsk OT*, AON, Warszawa 1996.

WYBRANE ŚRODKI PRZECIWPANCERNE WOJSK LĄDOWYCH

WŁAŚCIWOŚCI		TYP ZESTAWU ¹				
		Milan 2	HOT 2	TOW 2	SS-11B1	Bill
Rodzaj zestawu		przenośny samobieżny	samobieżna (śmigł.)	przenośny samobieżny (śmigł.)	przenośny samobieżny (śmigł.)	przenośny
System kierowania		przewod. półautomat.	przewod. półautomat.	przewod. półautomat.	przewod. półautomat.	przewod. półautomat.
Przebijalność pancerza (mm)		970	1300	800	600	400
Zasięg strzelania	min	25	400	50	500	150-300
	max	2000	4000	4000	3000	2200
Prędkość lotu pocisku (m/s)		220	260	ok.300	170	250
Rodzaj głowicy		K, K-U.	K, K-U.	K	K	K.

Wyszczególnienie	Typ środka przeciwpancernego	
	SPG - 9	85mm A D44
Donośność strzelania (m)	1300	15650
Odległość strzału bezwzględnego (m)	800	950-1290
Ciężar w położeniu bojowym (kg)	47,5	9,54
Ciężar pocisku (kg)	4,4	9,54
Jednostka ognia (szt.)	60	120
Przebijalność pancerza (mm)	300	150-240
Szybkość (poc./min.)	5-6	15-25
Czas przejścia do położenia bojowego (sek.)	25-35	40-50

¹ Plecha W. „Przeciwpancerne pociski kierowane”, NTW nr. 4/1994 Warszawa 1994, s. 8. oraz „Informator o uzbrojeniu sił lądowych państw sąsiadujących z polską”, Warszawa 1995, s. 246-255.

Wyszczególnienie	Typ zestawu						
	Trigat Pars-3	HOT-3	Hellfire	RBS Bill	NT-D ²	Miecz	
Użytkownik	Francja, Niemcy, Wielka Brytania	Francja, Niemcy	USA	Szwecja	Izrael	WNP	
Rodzaj zestawu P-przenośny S-samobieżny	P/S	P/S (śmigłowiec)	P/S (śmigłowiec)	P	P/S (śmigłowiec)	P	
System kierowania	automat. bezprzew.	p/a przew.	p/a laser. (kamera)	p/a przew laserowy	samonpr. lin. światł.	p/a laserowy	
Przebijalność pancerza (mm)	każdy pancerz	1300	do 1400	600	1000	1000 ³	
Zasięg strz.(m)	min	500(term)	75	500	150	300	-
	max	5000	4000	9000	2200	6000	4000
V lotu poc (m/s)	-	240	280	200	130-180	300	
P-stwo trafienia	150-200m	95	>90	-	-	-	90
	od 500m	>95	>90	95	90	90	90
Przyrządy nocne	tak	tak	tak	tak	tak	tak	
Odporność systemu na zakłócenia	tak	tak	b/d	tak	tak	tak	
Rodzaj głowicy (K – kumulacyjny, K-U – kumulacyjno-odłamkowy)	b/d	K	K	K	K	K paliwowo-powietrzna	
Ilość prowadnic	w/g potrzeb	1-4	1-8	1	1-8	w/g potrzeb	

² Zestaw NT-D został skonstruowany jako główne uzbrojenie śmigłowców przeznaczonych do walki z celami opancerzonymi - wozami bojowymi, śmigłowcami i innymi o dużym znaczeniu taktycznym - na odległościach do 6 km. Ograniczenie zasięgu pocisków do 6 km wynika z warunków Europejskiego Teatru Działań Wojennych, który charakteryzuje się dużym urozmaiceniem rzeźby tereny, wysokim stopniem urbanizacji, co ogranicza wgląd w teren z ziemi i śmigłowca przy małych wysokościach lotu. Dodatkowymi czynnikami był ograniczony udźwig śmigłowca oraz osiągnięty poziom jakości obrazu i detekcji układów termowizyjnych.

³ Z głowicą nadkalibrową.

CHARAKTERYSTYKA PRZEWIDYWANEGO UZBROJENIA DLA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ

GRANATNIK GA-40

Zakłady mechaniczne Tarnów opracowały prototyp najnowszego automatycznego granatnika¹ GA-40, przeznaczonego dla wojsk aeromobilnych i formacji lekkich. Granatnik charakteryzuje się bardzo prostą konstrukcją, dzięki czemu do minimum zredukowano liczbę zacięć podczas eksploatacji w trudnych warunkach. Specjalnie dla nowych granatników opracowano serię amunicji specjalnej. Są to naboje odłamkowe (NOGA), ćwiczebne (NCGA), przeciwpancerno-odłamkowe (NKGA) oraz balistyczne zataśmowane (NBGA).

LEWIATAN

Pojazd opracowany przez konstruktorów Hydromega z Gdyni oraz Wojskowego Instytutu Techniki Pancernej i Samochodowej z Sulejówka. Lewiatan² jest napędzany przez silnik wysokoprężny z turbodoładowaniem. Napęd na 6 kół realizowany jest poprzez układ hydrauliczny z blokadą mechanizmów różnicowych. Pojazd ma klasyczny układ kierownicy ze wspomaganiem, sterujący kółkami dwóch przednich osi. Kierowca kieruje nim jak samochodem z automatyczną skrzynią biegów. Konstruktorzy zadbali o wysoką manewrowość Lewiatana. Może wykonywać skręt w miejscu (koła jednej strony poruszają pojazd do przodu, a drugiej do tyłu), może pływać bez dodatkowego przygotowania (napęd zapewniają umieszczone z tyłu dwa pędniki), przy tym dla zmniejszenia oporów pływania i zwiększenia prędkości możliwe jest wyłączenie napędu kół podczas pływania

Lewiatan ma służyć do transportu pododdziałów specjalnych i aeromobilnych, przewozu zaopatrzenia, amunicji (z dźwigiem o nośności 1 tony), środków łącz-

---

¹ Szerzej zob. Raport – wto nr 8/2001.

² Szerzej zob. Raport – wto nr10/2001.

ności, radarów pola walki, środków walki elektronicznej. Najszersze zastosowanie pojazd mógłby znaleźć jako ciągnik artyleryjski (moździerze, armaty przeciwlotniczych) lub nośnik uzbrojenia, w tym 12,7 mm WKM/WKM-B, moździerzy, wyrzutni PPK czy lekkich pocisków przeciwlotniczych. Duża nośność pozwala na zabudowanie go pancerną kabiną, w której mogłaby być przewożona drużyna piechoty. Istnieje możliwość montażu narzędzi hydraulicznych takich jak dźwigi, lemieszce, rozpieracze, przecinaki. Pojazd może być również wykorzystany przy instalacji i remoncie sieci energetycznych lub jako wóz strażacki i ewakuacyjny (podobne pojazdy brytyjskie „Supacaty” użyto w akcji ratunkowej w Pentagonie 11 września).

TERIER³

WZM w Siemianowicach Śląskich opracowano Wielozadaniowy Lekki Opancerzony Samochód Osobowo-terenowy Terier⁴ (egzemplarz już zarejestrowany jako pojazd WP). Pojazd⁵ waży ok. 5,2 t (w zależności od wyposażenia), może przewozić siedmiu żołnierzy plus kierowcę, oferowany jest Polsce w odpowiedzi na poszukiwanie samochodów opancerzonych dla wojsk aeromobilnych. Posiada system ogrzewania, klimatyzację oraz odbiornik układu nawigacji GPS. Podwozie pojazdu jest zabezpieczone przed minami przeciwpiechotnymi i ogniem broni maszynowej. Samochód osobowo-terenowy Terier⁶ został wyposażony w 12,7 mm wkm NSW/WKM-B.

STRZELBA REWOLWEROWA RGA-86

Strzelba rewolwerowa RGA-86 kalibru 26 mm z nabojami kalibru 12/70 przeznaczona jest do obezwładniania siły żywej w odległościach do 100 m. Do strzelania z niej są stosowane naboje specjalne kalibru 26 mm z pociskiem gumowym "Bąk" (pojedynczy, kulisty pocisk gumowy) i "Rój" (14 kulek gumo-

³ Raport – wto nr 10/2001.

⁴ Prototyp opracowały firmy Krauss-Maffei Wegmann (KMW) i Iveco Defence Vehicles Division.

⁵ Opracowany we współpracy z Wojskowym Instytutem Techniki Pancernej i Samochodowej (WITPiS) oraz Zakładami Mechanicznymi Tarnów.

⁶ SZ RF zakupiły w 2001 r. 47 czteronozowych sanitarek oraz kilka samochodów ciężarowych i pojazdów osobowych (mikrobusów) o podwyższonym komfortcie.

wych), naboje łzawiące NPŁ-26, petardy oślepiająco-ogłuszające (naboje "Grom" 50, 70 i 100), naboje sygnałowe i oświetlające. W 1994 r. skonstruowano ponadto naboje kaliber 12/70 z proszkowym pociskiem penetrującym (oznakowany PIK) oraz z proszkowym pociskiem o działaniu penetrująco-łzawiącym (CS-84). Strzelba została wdrożona do produkcji i jest chroniona polskim patentem nr 154071.

MOŹDZIERZ LM-60D

Przeznaczony jest do wsparcia walki piechoty i wzmocnienia siły ognia w ogniwie: pluton - kompania. Moździerz LM-60K2 jest przewidziany natomiast do użycia w działaniach pododdziałów wojsk powietrzno-desantowych (równorzędnych) i specjalnych, wykonujących zadania o charakterze dywersyjnym. Amunicja odłamkowo-burząca OF-M60 umożliwia rażenie siły żywej, środków ognio- wych, a nawet lekko opancerzonego sprzętu technicznego. Przewiduje się też zastosowanie pocisków o działaniu kumulacyjnym. Oba typy moździerzy są przydatne w działaniach w terenie zurbanizowanym, górzystym i trudno dostępnym dla ciężkiego uzbrojenia. Mogą też być doskonałym środkiem wsparcia działań oddziałów partyzanckich.

Wyszczególnienie	LM-60D	LM-60K2
Kaliber (mm)	60	60
Długość lufy (mm)	685	665
Długość całkowita (mm)	950	850
Masa całkowita (kg)	28	8
Szybkostrzelność (strz./min.)		
- bez korekty wycelowania	20	20
- z korektą wycelowania	10	10
Donośność (m)		
- minimalna	100	100
- maksymalna	3000	1400
Masa naboju (kg)	2	2
Sposób transportu	plecak	

MOŹDZIERZ M-98⁷

Huta Stalowa Wola S. A. opracowała nowy moździerz M-98 kalibru 98 mm. Jego odmiennością jest kaliber, dotychczas nie spotykany w tym typie uzbrojenia. Pozwala on wyłączyć ten rodzaj broni z limitów ustanowionych w ramach układu CFE-1, ponieważ pozostaje poniżej wymaganego kalibru 100 mm.

Konstruktorzy broni przewidują, że moździerz wejdzie na uzbrojenie pododdziałów wsparcia formacji obrony terytorialnej, piechoty górskiej i desantowo-szturmowych. Jego zaletą jest możliwość prowadzenia ognia w terenie zróżnicowanym w układzie pionowym i o gęstym pokryciu, u więc górzystym, lesistym i zurbanizowanym. Może on razić odkryte i ukryte cele, technikę nieopancerzoną oraz środki opancerzone.

Przewiduje się w związku z tym użycie różnych rodzajów nabojów:

- PKKO-98 z głowicami kasetowymi (z podpociskami kumulacyjno-odłamkowymi);
- nabojów naprowadzanymi pociskami przeciwpancernymi;
- nabojów oświetlających PO-9H (z zapalnikiem czasowym);
- nabojów dymnych PD-98 (z zapalnikiem uderzeniowym).

Podstawowe dane taktyczno-techniczne:

- kaliber 98 mm;
- donośność: minimalna 100 m, maksymalna 700
- masa: w położeniu bojowym (na SO) - I 10 kg; w położeniu marszowym 210 kg (z 6 nabojami);
- kąt ostrzału: pionowy do +85⁰ poziomy 15⁰
- szybkostrzelność: do 15 poc./min bez korekty wycelowania; 10 poc./min z korektą wycelowania;
- obsługa - 4 ludzi

⁷ PWL nr 3/1999.

WYRZUTNIA GRANATÓW TRWG-150

Na bazie lotniczej wyrzutni granatów LWG-300 instalowanej dotychczas na śmigłowcu skonstruowano wyrzutnię TRWG-150 montowaną na transporterze opancerzonym⁸. LWG-300 ma dwie kasety (każda po 150 przewodnic rurowych z zaelaborowanymi granatami LGL każdy o masie 135 g) oraz pulpit kierowania odpalaniem granatów umożliwiający elektryczne odpalanie granatów seriami po 15 sztuk. TRWG-150, w postaci kasety o wymiarach 550x940x770 mm, masie 76,6 kg i pojemności 150 granatów, może wystrzeliwać granaty seriami po 5 i 15 sztuk na odległość 120 m.

MOŹDZIERZ AUTOMATYCZNY 2B9M KALIBRU 82 MM

Moździerz automatyczny⁹ kalibru 82 mm (potocznie określany "Wasilok") został skonstruowany pod koniec lat 70. w byłym ZSSR. Znajduje się od 1984 r. w uzbrojeniu jednostek powietrznodesantowych Wojska Polskiego. Wraz z amochodem GAZ 6605 stanowi zestaw oznaczony symbolem 2K21, występuje również w wersji samobieżnej na podwoziu wielozadaniowego transportera opancerzonego MTLB.

Ogólna charakterystyka broni:

Przeznaczenie: do obezwładniania i niszczenia w krótkim czasie ogniem ciągłym i pojedynczym środków ogniowych i siły żywej przeciwnika, rozmieszczonych zarówno na otwartej przestrzeni, jak i w okopach.

Zasada działania: broń samoczynno-samopowtarzalna, strzelająca przy zamku otwartym. Działa na zasadzie odrzutu zamka swobodnego. Zbicie spłonki ładunku zasadniczego naboju następuje w momencie, gdy zamek znajduje się w końcowej fazie ruchu do przodu.

⁸ Szerzej zob. R. Woźniak, Broń z WAT-u, Przegląd Wojsk Lądowych nr 4/2002, s.58.

⁹ Zob. Przegląd Wojsk Lądowych nr 4/2002, s.62. Instrukcja: 82 mm moździerz automatyczny 2B9M (Zestaw 2K21); Uzbr. 2381 /85.

Zasilanie: kasetowe, naboje do moździerza umieszczone w specjalnych kasetach 2B9 o pojemności 4 szt., które ładuje się ręcznie do gniazda w prawym jarzmie łoża górnego.

Naprowadzanie: ręczne zarówno w płaszczyźnie poziomej, jak i pionowej; pokręta mechanizmów podniesieniowego i kierunkowego znajdują się z lewej strony moździerza.

Celownik: celownik optyczny PAM-1 służy do nadania lufie moździerza odpowiedniego kierunku w płaszczyźnie poziomej i pionowej. Składa się z dwóch połączonych ze sobą celowników do strzelania na wprost oraz ogniem pośrednim. Dodatkowo celownik PAM-1 jest wyposażony w przyrząd oświetlający ŁUCZ-PM2M umożliwiający strzelanie w warunkach złej widoczności.

Środek transportu: GAZ 66-05.

Dane taktyczno-techniczne:

Kaliber: 82 mm.

Przewód lufy: gładki. Wymiary: 2650x6750x2342 mm. Maksymalna wysokość linii ognia: 970 mm. Minimalna wysokość linii ognia: 670 mm. Masa bojowa: 635 kg.

Kąt ostrzału w płaszczyźnie pionowej: $-1,1^{\circ}$ do $+85^{\circ}$.

Kąt ostrzału w płaszczyźnie poziomej: -30° do $+30^{\circ}$.

Prześwit moździerza holowanego: 260 mm, samochodu transportowego: 310 mm.

Prędkość początkowa pocisku: 272 m/s.

Maksymalna donośność strzału: 4270 m.

Minimalna donośność strzału: 800 m.

Szybkostrzelność praktyczna: 100-120 strzałów/min.

Czas przejścia w położenie bojowe: 90 s.

Obsługa: 4 żołnierzy.

Amunicja: typ naboju: nabój moździerzowy z pociskiem odłamkowym ZWO1.

Masa naboju: 3,1 kg.

Masa kasety załadowanej: 16,75 kg. Masa kasety niezaładowanej: 4,35 kg. Zapas przewożonej amunicji: 226 szt.

Producent rosyjskie zakłady "Bolszewik" oraz węgierskie zakłady Army - Coop KFT Miskolc.

